

Eestikeelne väljaanne

Teave ja teatised

66. aastakäik

21. aprill 2023

Sisukord

I Resolutsioonid, soovitused ja arvamused

ARVAMUSED

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee täiskogu 575. istungjärk, 14.12.2022–15.12.2022

2023/C 140/01	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Kestlik ringlussevõtt, teise toorme kasutamine ja õiglane üleminek Euroopa raud- ja mitteraudmetallide tööstuses“ (omaalgatuslik arvamus)	1
2023/C 140/02	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Struktuursete puudujääkidega tegelemine ja strateegilise autonoomia tugevdamine pooljuhtide ökosüsteemis“ (omaalgatuslik arvamus)	8
2023/C 140/03	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „COVID-19: kodanikuühiskonna roll Euroopa ja Vahemere piirkonna ülesehituses ja vastupidavuses“ (omaalgatuslik arvamus)	14
2023/C 140/04	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „ELi strateegiline kompass“ (omaalgatuslik arvamus)	20

III Ettevalmistavad aktid

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee täiskogu 575. istungjärk, 14.12.2022–15.12.2022

2023/C 140/05	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv lepinguvälise tsiviilvastutuse normide tehisintellektile kohandamise kohta (tehisintellektiga seotud vastutuse direktiiv)“ (COM(2022) 496 final – 2022/0303 (COD))	28
2023/C 140/06	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, mis käsitleb vastutust puudusega toodete eest“ (COM(2022) 495 final – 2022/0302 (COD))	34

2023/C 140/07	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele: Euroopa hooldussstrateegia“ (COM(2022) 440 final)	39
2023/C 140/08	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus looduse taastamise kohta“ (COM(2022) 304 final — 2022/0195 (COD))	46
2023/C 140/09	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, mahepõllumajandusliku lemmikloomatoidu märgistamise kohta“ (COM(2022) 659 final – 2022/ 0390(COD))	55
2023/C 140/10	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Soovitus: nõukogu soovitus euroala majanduspoliitika kohta“ (COM(2022) 782 final)	58
2023/C 140/11	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Suunavõtt kestlikule sinisele planeedile – ühisteatis ELi rahvusvahelise ookeanide majandamise kava kohta“ (JOIN(2022) 28 final)	61
2023/C 140/12	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele Kaubanduspartnerluste jõud: ühiselt rohelise ja õiglase majanduskasvuni“ (COM(2022) 409 final)	69
2023/C 140/13	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Sunniviisilise töö tulemusena valminud toodete keelustamine liidu turul“ (COM(2022) 453 final)	75
2023/C 140/14	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrusi (EL) 2017/745 ja (EL) 2017/746 teatavaid meditsiiniseadmeid ja <i>in vitro</i> diagnostika meditsiiniseadmeid käsitlevate üleminekusätete osas“ (COM(2023) 10 final – 2023/0005 (COD))	84
2023/C 140/15	Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, milles käsitletakse Euroopa Raviametile makstavaid tasusid ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) 2017/745 ja tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 297/95 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 658/2014“ (COM(2022) 721 final – 2022/0417 (COD))	85

I

(Resolutsioonid, soovitused ja arvamused)

ARVAMUSED

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE TÄISKOGU 575. ISTUNGJÄRK, 14.12.2022–
15.12.2022

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Kestlik ringlussevõtt, teise toorme kasutamine ja õiglane üleminek Euroopa raud- ja mitteraudmetallide tööstuses“

(omalgatuslik arvamus)

(2023/C 140/01)

Raportöör: **Anastasis YIAPANIS**

Kaasraportöör: **Michal PINTÉR**

Täiskogu otsus	20.1.2022
Õiguslik alus	kodukorra artikli 52 lõige 2 omalgatuslik arvamus
Vastutav sektsioon	tööstuse muutuste nõuandekomisjon
Vastuvõtmine sektsioonis	9.12.2022
Vastuvõtmine täiskogus	24.1.2023
Täiskogu istungjärk nr	575
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	183/0/2

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee märgib, et kvaliteetse teise toorme puudumine ja konkurentsivõimetus hinnad takistavad teise toorme ulatuslikumat kasutuselevõttu. Komitee nõuab asjakohaseid poliitikameetmeid ja rahastamisvõimalusi, et ehitada uusi ringlussevõturajatisi ja ajakohastada olemasolevate rajatiste tehnoloogiat. Komitee leiab, et uute ringmajanduse ärimudelite jaoks tuleks kogu ringlussevõtu väärtusahelas kasutusele võtta maksimeetmed ja -soodustused. Eritähelepanu tuleks pöörata väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate ja idufirmade olulisele rollile üleminekuprotsessis.

1.2. Komitee nõuab lisameetmeid, millega toetatakse ja rahastatakse teadus- ja arendustegevust kriitilise tähtsusega toorainete asendamisel, ressursside tarbimise vähendamisel ja tootetõhususe parandamisel. Samuti on vaja meetmeid Euroopa Liidu järelevalve, riskijuhtimise ja üldise juhtimise tõhustamisel kriitilise tähtsusega toorainete valdkonnas.

1.3. Komitee väljendab heameelt ülemaailmse ringmajanduse liidu⁽¹⁾ loomise üle 2021. aasta veebruaris ning on veendunud, et organisatsiooni liikmeskonda tuleks laiendada.

1.4. Komitee leiab, et kõigis liikmesriikides tuleks edasi arendada sihipäraseid poliitikameetmeid ja avaliku sektori investeeringuid, et edendada kestlikku arengut ja õiglast üleminekut.

1.5. Komitee rõhutab, et suurenenud on vajadus töötajate järele, kes on spetsialiseerunud ringlussevõtule, pikema kasutuseaga toodete projekteerimisele ja tootmisele, jäätmekäitlusele ja põhjalikule sortimisele. Sotsiaalpartneritel ja tööstuse valdkonna kodanikuühiskonna organisatsioonidel on äärmiselt oluline roll õiglase ülemineku mehhanismi rakendamisel ja jälgimisel. Seega kutsub komitee üles intensiivsemale dialoogile ja tihedamale koostööle Euroopa ja riiklike ametiasutuste ning tööstuse sidusrühmade vahel.

1.6. Komitee leiab, et kindlaks tuleks määrata jäätmete raamdirektiivi asjakohased kriteeriumid Euroopa rohelise kokkuleppe ja ringmajanduse tegevuskava kaugemale vaatavate eesmärkide saavutamiseks ja seejärel need ELis ühtlustada.

1.7. Jäätmete eksport peaks olema lubatud üksnes siis, kui sihtriigis järgitakse täielikult keskkonna- ja sotsiaalseid standardeid ning seal on usaldusväärsed ja tõhusad auditiprotseduurid, millesse kaastakse sotsiaalpartnereid ja asjakohaseid valitsusväliseid organisatsioone. Komitee nõuab ranget järelevalvet jäätmete liigitamisega seotud küsimuste üle ning asjakohaste ja tõhusate kaitsemeetmete kehtestamist ekspordi peatamiseks, kui ettenähtud tingimused ei ole täidetud. Lisaks kutsub komitee Euroopa Parlamenti ja ELi nõukogu üles rakendama samasuguseid rangeid kriteeriume nii OECD riikidesse kui ka OECD-välistesse riikidesse eksporditavate jäätmetega seotud keskkonnavalaste kohustuste puhul.

1.8. Komitee juhib tähelepanu probleemile seoses vanametalli ebaseadusliku ekspordiga Euroopast ja väljaspool ELi toodetud kaupade kahtlase reimpordiga ning kutsub üles tagama rangema piirikontrolli.

1.9. Komitee arvates toob ELi-siseselt veetavate jäätmete kiirem käitlemine kaasa raud- ja mitteraudmetallide parema ringluse, muutes need konkurentsivõimelisemaks ja vähendades nende kasvuhoonegaaside heidet.

1.10. Kuna ringlussevõetavust toetav tootedisain on kvaliteetse teise toorme ringluse ja kättesaadavuse parandamise aluseks, kutsub komitee üles tunnustama kestlike toodete ökodisaini määruuses ringlusse võetava toorme ja kõrvalsaaduste kasutamist. Toodete kasutusea pikendamine muutub Euroopa tööstuse konkurentsivõime jaoks üha olulisemaks.

1.11. Komitee leiab, et minimaalsete keskkonnakestlikkuse ja sotsiaalsete nõuete lisamine ehitustoodete määruusesse koos märgistamise ja turustiimulitega looks kestlikele toodetele võrdsed tingimused.

1.12. Tööstuseksperptide ja muude asjakohaste sidusrühmade osalemine on oluline, et tagada ringmajanduse põhimõtete järgimine tootedisaini kõigil tasanditel. Komitee on seisukohal, et teadus- ja arendustegevusse tehtavaid investeeringuid ning avaliku ja erasektori partnerlusi tuleb tugevdada ja rahaliselt toetada.

1.13. Komitee leiab, et keskkonnahoidlikel riigihangetel on oluline roll ringmajanduse mudelite kasutuselevõtu kiirendamisel ja kestlikkuse edendamisel. Komitee on veendunud, et ehitustoodete ühtlustatud standardimine ELis tagaks sidusa raamistiku ja vähendaks liikmesriikidevahelist killustatust.

1.14. Komitee peab kiiduväärseks komisjoni kavatsust edendada mitmeid seadusandlikke ettepanekuid eesmärgiga suurendada toodete parandatavust ja ringlussevõetavust, pikendada toodete olemusringi, võtta kasutusele energiamärgistus ja osutada tarbijatele kättesaadavaid parandusteenuseid.

1.15. Komitee leiab, et laiendatud tootjavastutuse süsteemides tuleks arvesse võtta pakendimaterjalide ringlussevõetavust, kasutades keskkonnahoidlikkust arvesse võtvaid tasusid.

⁽¹⁾ Global Alliance on Circular Economy and Resource Efficiency.

2. Sissejuhatavad märkused

2.1. Oma teatises „2020. aasta uue tööstusstrateegia ajakohastamine: ehitame üles tugevama ühtse turu, et Euroopa saaks taastuda“⁽²⁾ rõhutas Euroopa Komisjon, et energiamahukad tööstusharud on Euroopa majanduse jaoks hädavajalikud ja neid tuleb toetada, et luua uusi turge kliimanetraalsetele toodetele ja ringlustoodetele, näiteks terasele. Samuti märkis komisjon, et ELi üleminek kliimanetraalsusele võib muuta praeguse sõltuvuse fossiilkütustest sõltuvuseks toormest, mida hangitakse väljastpoolt ELi.

2.2. COVID-19 pandeemia on selgelt näidanud, et Euroopa tarneahelad on ebakindlad ja sõltuvad strateegiliste toorainete puhul välisriikidest. Endiselt esineb puudujääke ja näib, et EL ei suuda muuta väärtusahelaid vastupidavamaks ega olla paremini valmistunud võimalikeks tulevasteks šokkideks rohe- ja digipöörde ajal.

2.3. Rahvusvahelise Energiaagentuuri andmetel suureneb mineraalide nõudlus 2050. aastaks kuus korda. Kuna esmase toorme kättesaadavus on ELis piiratud ja sageli olematu, tuleb keskenduda ringlussevõtu võimekuse ja suutlikkuse parandamisele ning teise toorme jaoks reaalse turu loomisele.

2.4. Püüdes saavutada Euroopa rohelises kokkuleppes seatud eesmärgid, peavad EL, liikmesriigid ja tööstuse sidusrühmad tagama, et tööstuse konkurentsivõime, tööstuse väärtusahelad, töötajad ja kogu ühiskond ei satuks ohtu. Seetõttu tuleb ajakohastada Euroopa ringlussevõtuahelat alates jäätmetest kuni uute lõpptoodeteni ning keskenduda tõhusale ja kestlikule ringlussevõtule, sh tööstussümbioosi meetodikat edendades.

3. Ringlus, korduskasutamine ja ringlussevõtt, teise toorme kättesaadavus

3.1. EL püüab muuta majandust kestlikumaks ja ringluspõhisemaks, et suuta luua juurde 700 000 töökohta⁽³⁾. Mõne materjali, näiteks raua, tsingi ja plaatina kasutusel on saavutatud parimad võimalikud tulemused. Samas haruldaste muldmetallide puhul, näiteks gallium ja iriidium, on kriitilise tähtsusega toorainete vastav osakaal üsnagi tühine. Hinnanguliselt takistab iga tonn ringlusse võetud terast 1,5 tonni CO₂ heite sattumist atmosfääri. Komitee märgib, et teise toorme laiendasemat kasutuselevõttu takistavad just kvaliteetse teise toorme puudumine, üldine kättesaadavuse puudumine ja konkurentsivõimetud hinnad.

3.2. Venemaa sissetung Ukrainasse on suurendanud survet ELi tööstuse toorainetarnetele ja ringlussevõtu toetamisest ei piisa edasiste toorainevajaduste rahuldamiseks. Seepärast kutsub komitee üles rakendama kiireloomulisi lisameetmeid, et toetada ja rahastada teadus- ja arendustegevust kriitilise tähtsusega toorainete asendamiseks, ressursside tarbimise vähendamiseks, tootetõhususe parandamiseks jne. Komitee pooldab komisjoni terviklikku lähenemisviisi Euroopa kriitilise tähtsusega toorainete õigusakti ettepanekus ja peab vajalikuks parandada ELi järelevalvet, riskijuhtimist ja juhtimist kriitilise tähtsusega toorainete vallas. Lisaks leiab komitee, et ELi välistegevust kriitilise tähtsusega toorainete valdkonnas tuleks tõhustada järgmiste meetmete kaudu: sihipärased strateegilised partnerlused kolmandate riikidega, kahepoolsed/piirkondlikud kaubanduslepingud ja läbirääkimised, valdkondlikud lepingud, arengukoostöö ja mitmepoolsed algatused.

3.3. EL kui kliimamuutuste vastase võitluse eestvedaja peaks suutma oma territooriumil tekkivate jäätmetega ise toime tulla ja mitte neid eksportida. Raudmetallijäätmete (raua- ja terasejäätmete) eksport on aga 2021. aastal võrreldes 2015. aastaga suurenenud 113%. See ulatub 19,5 miljoni tonnini ja moodustab rohkem kui poole (59%) kogu ELi jäätmete ekspordist. Komitee juhib tähelepanu probleemile, mis on seotud vanametalli ebaseadusliku ekspordiga Euroopast ja väljaspool ELi toodetud kaupade kahtlase reimpordiga.

3.4. Energia ja toorainete hinnatõusu tõttu rõhutab komitee, et võrreldes toorainete kaevandamisega väheneb ringlussevõtul energiakasutus ja kasvuhooonegaaside heide märkimisväärselt. Komitee arvates tuleks vastu võtta poliitikameetmed, et ehitada uusi ringlussevõturajatisi ja tehnoloogiliselt ajakohastada olemasolevaid rajatisi, sealhulgas riiklike taaste- ja vastupidavuskavade kaudu. Komitee leiab, et kogu väärtusahelas tuleks uute ringmajanduse ärimudelite jaoks kasutusele võtta maksusoodustused. Eritähelepanu tuleks pöörata väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate ja idufirmade olulisele rollile üleminekuprotsessis.

⁽²⁾ EUR-Lex, Euroopa Komisjoni teatis COM/2021/350 final, „2020. aasta uue tööstusstrateegia ajakohastamine“.

⁽³⁾ EUR-Lex, „Uus ringmajanduse tegevuskava. Puhtama ja konkurentsivõimelisema Euroopa nimel“.

3.5. Komitee peab kiiduväärseks ülemaailmse ringmajanduse liidu loomist 2021. aasta veebruaris valitsuste liiduna, mis teeb koostööd ringmajanduse parandamiseks ja õiglase ülemineku tagamiseks. Komitee leiab, et selle liidu liikmeskonda tuleks laiendada, kuna loodusvarade kestliku majandamise tagamiseks on vaja teha suuremaid ülemaailmseid jõupingutusi.

4. Õiglase üleminek

4.1. Samal ajal kui ELi majanduses on toimumas rohe- ja digipööre, esineb mõnes piirkonnas ja sektoris ka konkreetseid sotsiaal-majanduslikke raskusi ning metallitööstuses tööhõive- ja oskuste probleeme. ELi ettevõtted ja töötajad vajavad suuremat toetust, et toime tulla uutest ärimudelitest tulenevate nõuetega ning olla paremini ette valmistatud tulevasteks probleemideks ja võimalusteks. Lisaks sellele tuleb ringmajandusele üleminekul ära hoida töötingimuste moonutamine. Komitee leiab, et kõigis liikmesriikides tuleks edasi arendada sihipäraseid poliitikameetmeid ja avaliku sektori investeeringuid, et edendada kestlikku arengut ja õiglast üleminekut.

4.2. Komitee on toetanud õiglase ülemineku mehhanismi vastuvõtmist osana Euroopa rohelise kokkuleppe investimiskavast ning peab seda oluliseks vahendiks tagamaks, et mitte kedagi ei jäetaks kliimanetraalsele majandusele üleminekul kõrvale. Õiglase ülemineku fondi (energiasüsteemi ümberkujundamise mehhanismi esimene samm) vastuvõtmine oli oluline samm edasi.

4.3. Komitee leiab, et sotsiaalpartneritel ning kodanikuühiskonnal ja tööstusorganisatsioonidel on äärmiselt suur osatähtsus õiglase ülemineku mehhanismi rakendamisel ja jälgimisel. Neil on kaalukas roll riiklike ametiasutuste teadlikkuse suurendamisel kodanike ja ettevõtjate erivajadustest. Komitee soovib tõhustada dialoogi ja koostööd Euroopa ja riiklike ametiasutuste, tööstuse sidusrühmade ja asjaomaste tööstusvaldkonna valitsusväliste organisatsioonide vahel.

4.4. Kõigi tasandite sotsiaalpartneritel on väga oluline roll õiglase ülemineku strateegiate üle peetaval läbirääkimistel tööõukogudes või muudes asjakohastes sotsiaaldialoogi organites. Neil on parimad võimalused töökohtade loomise ja kadumise kaardistamiseks ning tööjõu koolituse ja oskuste täiendamise tulevaste vajaduste analüüsimiseks ja prognoosimiseks. Praegu on kõige suurem vajadus töötajate järele, kes on spetsialiseerunud ringlussevõtule, pikema kasutuseaga toodete projekteerimisele ja tootmisele, jäätmeäitlusele ja põhjalikule sortimisele.

5. Jäätmed, jäätmete raamdirektiiv ja jäätmesaadetiste määrus

5.1. Jäätmetel on oluline väärtus teise toorme taaskasutamise seisukohast. Nimelt aitavad jäätmed kaasa ELi ringmajandusele ja Euroopa rohelise kokkuleppe elluviimisele ning kahandavad sõltuvust imporditud esmasest toormeest ja säästavad loodusvarasid. Samal ajal vähendatakse jäätmete taaskasutusega esmase toorme kaevandamiseks ja töötlemiseks vajalikku energiatarbimist Euroopas ning CO₂ heidet raud- ja mitteraudmetallide tööstuses.

5.2. ELi jäätmete raamdirektiivi eelseisev läbivaatamine on oluline nii kodumajapidamiste kui ka tööstuse jaoks. Läbivaatamise eesmärk on suurendada keskkonna ja rahvatervise kaitset jäätmeäitluse mõju eest, vähendada jäätmekoguseid, suurendada korduskasutamist ja parandada liigiti kogumist, et soodustada korduskasutamiseks ettevalmistamist ja kvaliteetset ringlussevõttu.

5.3. Komitee leiab, et jäätmete raamdirektiivi asjakohased kriteeriumid Euroopa rohelise kokkuleppe ja ringmajanduse tegevuskava kaugele vaatavate eesmärkide saavutamiseks tuleks kindlaks määrata ja seejärel ELis ühtlustada. Komitee leiab, et mitmetimõistetavuse, dubleerimise ja kattumise vältimiseks on vaja sidusust teiste õigusaktidega, eelkõige kestlike toodete ökodisaini määrusega ja ELi liikmesriikide õigusaktidega.

5.4. ELi-siseselt veetavad suuremad jäätmekogused ja kiirem käitlemine toovad kaasa raud- ja mitteraudmetallide suurema ELi-sisese ringlussevõtu, muutes need metallid konkurentsivõimelisemaks ja aidates vähendada nende kasvuhoonegaaside heidet. Lisaks luuakse komisjoni hinnangul ringlussevõtu ja korduskasutamise sektoris 9 000–23 000 uut töökohta.

5.5. Komitee on juba järeldanud, et kvaliteetsete ringlusse võetavate jäätmete eksport vähendab ELi kestlikkust ja ülemaailmset konkurentsivõimet, sest liiduvälistele konkurentidele antakse väärtuslikke ressursse⁽⁴⁾. Et täielikult ära kasutada suurenenud jäätmekoguseid ELis, nõuab komitee teadus- ja arendustegevuse jaoks rahastamisvõimalusi. Eesmärk on avastada tippasemel tehnoloogiaid korduskasutamise ja ringlussevõtu tarbeks ning arendada välja nüüdisaegsed jäätmekäitlus- ja ringlussevõturajatised.

5.6. Jäätmete eksport EList peaks olema lubatud üksnes siis, kui keskkonna- ja sotsiaalsed standardid on samaväärsed ELi omadega ning neid järgitakse sihtriigis täielikult. Vanametalli kadu tuleb vältida ELi piirikontrolli rangemaks muutmise teel. Eksporditavate jäätmete suhtes tuleks aga samal ajal kohaldada rangemaid läbipaistvuseeskirju ning nendega seotud teave nende käitlemise ja standardite järgimise kohta tuleks teha üldsusele kättesaadavaks. Komitee peab kiiduväärseks komisjoni ettepanekut korraldada väljaspool liitu asuvates jäätmehooldlates välisauditeid ja seda ka riigi tasandil. Komitee on juba nõudnud, et auditimenetlustes peaksid osalema ka sotsiaalpartnerid ja asjaomased valitsusvälised organisatsioonid⁽⁵⁾.

5.7. Komitee arvates tuleks tagada eriti range kontroll jäätmete liigitamisel juhul, kui jäätmete eksportijad üritavad oma praegust jäätmete ekspordi ümber liigitada ekspordiks, mille puhul eksporditakse jäätmeid, mis on lakanud olemast jäätmed. Selline risk võib kogu komisjoni kavandatud jäätmete ekspordi reformi täielikult ohtu seada.

5.8. Prioriteediks tuleks seada kohalike jäätmekäitlustingimuste ja -eeskirjade eelkontrolli või tõhusa järelkontrolli tegemine. Komitee kutsus üles võtma kasutusele asjakohaseid ja tõhusaid kaitsemeetmeid ekspordi peatamiseks, kui ettenähtud tingimused ei ole täidetud.

5.9. Komitee kutsus üles lühendama läbivaadatava jäätmesaadetiste määruse kohaldamise üleminekuperioodi kahe aasta võrra. Praegu on kavandatud 30-päevane tähtaeg, mille jooksul saavad transiidikoha pädevad asutused esitada kavandatud taaskasutuseks mõeldud saadetiste vastu vastuväiteid. Seda tähtaega tuleks lühendada kümne päevani, et tagada toimivus ja vältida tarbetuid viivitusi. Komitee nõuab ka nimetatud asutustele selgete piirangute kehtestamist, et need ei saaks sama saadetise vastu mitu korda vastuväiteid esitada.

5.10. Keskkonnavalase terviklikkuse tagamiseks kutsus komitee parlamenti ja nõukogu üles rakendama samasuguseid ranged kriteeriume nii OECD riikidesse kui ka OECD-välistes riikidesse eksporditavate jäätmetega seotud keskkonnavalaste kohustuste puhul.

5.11. Jäätmesaadetiste määruse kehtivates täitmisenetlustes esinevad puudused on suurendanud ebaseaduslike jäätmete vedu, mida teostavad kuritegelikud organisatsioonid. See moodustab hinnanguliselt 30 % kõigist jäätmesaadetest Euroopas⁽⁶⁾. Komitee toetab kontrolli- ja uurimisenetluste jõustamist ning kutsus liikmesriike ja ELi üles tegema täielikku koostööd kooskõlas ELi uue organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise strateegiaga (2021–2025)⁽⁷⁾.

5.12. Tööstuse sidusrühmadel ja valitsusvälistel organisatsioonidel on oluline roll võitluses ebaseaduslike jäätmesaadetiste vastu. Mittekonfidentsiaalsed andmed tuleks teha kättesaadavaks kõigile huvitatud isikutele, kuna suurem läbipaistvus aitab vähendada ebaseaduslikke jäätmesaadetisi.

6. Ökodisain

6.1. Komitee leiab, et kestlike toodete ökodisaini käsitlevaid õigusakte on vaja tugevdada, et saavutada Euroopa rohelises kokkuleppes ja ringmajanduse tegevuskavas seatud ELi kaugele vaatavad eesmärgid. Kestlike toodete ökodisaini määrus annab ELi tootjatele võimaluse ühise hindamise meetodi abil eristada oma tooteid kehvemate keskkonnatoime näitajatega toodetest. Tööstuseksperdid ja muude asjakohaste väärtusahela sidusrühmade osalemine on oluline, et tagada ringmajanduse kohaldamine tootedisaini kõigil tasanditel. Nii kaasatakse tootedisaini jäätmetekke vältimine ja ringlusse võetud materjalide sisalduse miinimumnõuded.

⁽⁴⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, milles käsitletakse jäätmesaadetisi ning millega muudetakse määrusi (EL) nr 1257/2013 ja (EL) 2020/1056“(COM(2021) 709 final – 2021/0367 (COD)) (ELT C 275, 18.7.2022, lk 95).

⁽⁵⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, milles käsitletakse jäätmesaadetisi ning millega muudetakse määrusi (EL) nr 1257/2013 ja (EL) 2020/1056“(COM(2021) 709 final – 2021/0367 (COD)) (ELT C 275, 18.7.2022, lk 95).

⁽⁶⁾ Küsimused ja vastused uute jäätmesaadetisi käsitlevate ELi eeskirjade kohta.

⁽⁷⁾ ELi organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise strateegia (2021–2025).

6.2. Komitee kutsub üles lisama kestlikkuse määratlusse ka sotsiaalsed aspektid, mitte ainult keskkonnanõuded, nagu see on praegu. Sotsiaalsed aspektid peaksid olema kooskõlas rahvusvaheliste tööstandarditega, näiteks sotsiaaldialogi ja kollektiivlääbirääkimiste arvessevõtmisega.

6.3. Teisese toorme ja kõrvalsaaduste kasutamist tuleks kestlike toodete ökodisaini määrukses tunnustada, kuna need võivad märkimisväärselt kaasa aidata ELi kliimamuutuste poliitika eesmärkide saavutamisele. Samuti on toodete ja nende koostismaterjali ringlussevõetavuse kavandamine väga oluline selleks, et parandada ringlust ja kvaliteetse teisese toorme kättesaadavust.

6.4. Digitaalne tootepass on oluline vahend, mille abil anda klientidele asjakohast teavet toodete kestlikkuse kohta. Samuti aitab tootepass kaitsta tootjate intellektuaalomandi õigusi, mis takistab andmete väärkasutamist ja rohapesu. Oluline on kasutusele võtta vastupidav, usaldusväärne ja terviklik andmebaas, et tagada sellise teabe kättesaadavus nii traditsioonilisel turul kui ka internetiturul.

6.5. Lisaks muutub toodete pikem kasutusiga Euroopa tööstuse konkurentsivõime jaoks üha olulisemaks eelkõige seepärast, et EL sõltub sageli kolmandatest riikidest. Komitee leiab, et teadus- ja arendustegevusse tehtavaid investeeringuid ning avaliku ja erasektori partnerlusi tuleb tugevdada ja rahaliselt toetada.

7. Ehitustoodete määrus

7.1. Koos kestlike toodete ökodisaini määrukses ettepanekuga annab ehitustoodete määrukses läbivaatamine võimaluse ühtlustada toodete kestlikkuse eesmärgid ehitusvaldkonna eri turusektorites. Kuigi ehitustoodete määrukses ettepanekus tunnistati ringlusse võetud materjalide kasutamise tähtsust, võib kõrvalsaaduste kasutamine samuti aidata vähendada sõltuvust esmastest loodusvaradest. Seetõttu tuleb seda toodete toimivuse kriteeriumides arvesse võtta.

7.2. Komitee leiab, et minimaalsete keskkonnakestlikkuse ja sotsiaalsete nõuete kehtestamine koos märgistamise ja turustiimulitega loob kestlikele toodetele võrdsed tingimused ja tagaks nende nõuetekohase tunnustamise.

7.3. Keskkonnahoidlike riigihangete kriteeriumide puhul tuleks kasutada ehitustoodete määrukses kehtestatud toimivuse piiratasemeid. Komitee leiab, et keskkonnahoidlikel riigihangetel on oluline roll ringmajanduse mudelite kasutuselevõtu kiirendamisel, kestlikkuse edendamisel ja ELi turu loomisel kestlikele toodetele. Komitee on veendunud, et ehitustoodete ühtlustatud standardimine ELis loob liikmesriikides sidusa raamistiku ning suurendab ka läbipaistvust vastupidavuse, parandatavuse, ohutuse jne vallas.

7.4. Komitee rõhutab, et praegu ehitussektoris kasutatavad hindamismeetodid ei ole täielikult ühtlustatud ja võivad viia erinevate tulemusteni kogu ELis ning seeläbi ka võrreldavuse puudumiseni. Eeltingimuseks on ehitustoodete keskkonnatoime hindamise järjepidevuse ja võrreldavuse parandamine. Komitee leiab, et keskkonnajalajälje määramise meetoodika⁽⁸⁾ areng on positiivne ja võib aidata neid eesmärke saavutada.

7.5. Komitee peab kiiduväärseks komisjoni kavatsust edendada mitmeid seadusandlikke ettepanekuid eesmärgiga suurendada toodete parandatavust, pikendada toodete olemusringi, võtta kasutusele energiamärgistus ja osutada tarbijatele kättesaadavaid parandusteenuseid.

8. Pakendite ja pakendijäätmete direktiiv

8.1. Oluline on tagada, et kogu turule lastav pakendimaterjal oleks kas ringlusse võetav või korduvkasutatav. Pakendite ringlussevõetavuse kavandamisel tuleks arvesse võtta mitte ainult ringlussevõtu määra, vaid ka materjalide ringlussevõetavust ilma olemuslikke omadusi kaotamata ja esmase materjali asendamise ulatust. See aitab tagada kvaliteetse ringlussevõtu olemusringi lõpus. Laiendatud tootjavastutuse süsteemides tuleks arvesse võtta pakendimaterjalide ringlussevõetavust, kasutades keskkonnahoidlikkust arvesse võtvaid tasusid.

⁽⁸⁾ Komisjoni 15. detsembri 2021. aasta soovitus (EL) 2021/2279 toodete ja organisatsioonide olemusringi keskkonnatoime mõõtmisel ja teatavastegemisel kasutatavate keskkonnajalajälje määramise meetodite kasutamise kohta (ELT L 471, 30.12.2021, lk 1).

8.2. Ringlusse võetud materjalil on oma osa nõudluse stimuleerimisel ringlusse võetavate materjalide järele. Küll aga on terasepakendite puhul juba olemas hästi toimiv teiseste materjalide turg, kus terasepakendite ringlussevõtu määr on juba üle 84 %. Seetõttu võib ringlusse võetud materjali sisalduse suurendamise kohustus tegelikult suurendada kasvuhoonegaaside heidet, kui vanametalli tuleb transportida suurte vahemaade taha ja suunata ümber muudest lähtevoogudest.

Brüssel, 24. jaanuar 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamuse teemal „Struktuursete puudujääkidega tegelemine ja strateegilise autonoomia tugevdamine pooljuhtide ökosüsteemis“

(omaalgatuslik arvamus)

(2023/C 140/02)

Raportöör: **Anastasis YIAPANIS**

Kaasraportöör: **Guido NELISSEN**

Täiskogu otsus	20.1.2022
Õiguslik alus	kodukorra artikli 52 lõige 2 omaalgatuslik arvamus
Vastutav sektsioon	tööstuse muutuste nõuandekomisjon
Vastuvõtmine sektsioonis	9.12.2022
Vastuvõtmine täiskogus	24.1.2023
Täiskogu istungjärk nr	575
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	179/0/4

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee nõuab suuremat läbipaistvust ning strateegilisemat järelevalvet ja juhtimist kiipide tarneahelates, kiipide kättesaadavuse paremat prognoosimist ning tihedamat partnerlust koostöös Euroopa tasandi ametiasutustega.

1.2. Komitee leiab, et Euroopa pooljuhistrateegia peaks edendama pooljuhtide väärtusahela kõiki etappe, pöörates erilist tähelepanu kiipide projekteerimisele ja tootmisele ning lõppfaasi tootmisprotsessidele. Kiibimääruse rakendamist tuleb hoolikalt hinnata ja jälgida põhiliste tulemusnäitajate (KPId) abil, mis on kehtestatud koostöös tööstuse sidusrühmade ja Euroopa pooljuhtide nõukojaaga.

1.3. Komitee on eelkõige mures ELi praeguse sõltuvuse pärast lõppfaasi tootmisest, eriti mis puudutab Hiinat. Valitsuste, pooljuhtide klastrite ning teadus- ja arendusasutuste vaheline rahvusvaheline koostöö on äärmiselt oluline, et lahendada praegused puudujäägid, tagada võrdsed tingimused ning tegeleda ühiskonna vajadustega laiemalt.

1.4. Komitee kiidab heaks ELi kiibimääruses väljakuulutatud 43 miljardit eurot ja kiibifondi tulevase loomise ning nõuab Euroopa taaste- ja vastupidavuskavade täielikku ärakasutamist.

1.5. Komitee märgib siiski, et Euroopa Komisjon on pööranud liiga vähe tähelepanu toorainete tähtsusele, ringlusele tootmisprotsessides ja praegusele sõltuvusele kolmandatest riikidest, ning kutsub üles panema rohkem rõhku pooljuhtide tootmisel kasutatavatele põhitoorainetele juurdepääsu tagamisele.

1.6. Komitee soovib hoolikalt läbi vaadata olemasolevad vabakaubanduslepingud ja rahvusvahelised partnerlused, et saavutada avatud strateegiline autonoomia ja suurendada Euroopa vastupanuvõimet.

1.7. Investeeringud tuleks suunata valdkondadesse, kus Euroopa sõltuvus välismaistest tehnoloogia pakkujatest on väga suur. Riskide vähendamiseks ja investeeringutasuvuse perioodide lühendamiseks on vaja üldsuse toetust ELi ja liikmesriikide tasandil (vältides samal ajal ülemäärast subsideerimist) investeeringuteks murrangulistesse tehnoloogiatesse, virtuaalsetesse projekteerimisplatvormidesse, tippasemel kiipide projekteerimise võimesse ja esimestesse omalaadsetesse rajatistesse (keskendudes tippasemel kiipidele).

1.8. Komitee soovib, et ELi vahendid jagataks majanduslikult tõhusalt, kuid tasakaalustatult liikmesriikide ja piirkondade vahel, samuti suurettevõtete, idufirmade ja VKEde vahel. Komitee nõuab ka kindlat tegevuskava juhtivatelt rahvusvahelistelt pooljuhtide tootjatelt välisinvesteeringute ligimeelitamiseks.

1.9. Komitee on seisukohal, et mis tahes oskuste poliitikas tuleks arvesse võtta innovatsiooni kiirendamise mõju töökohtade loomisele ja kadumisele, kaasates samal ajal sotsiaalpartnereid pooljuhtide ökosüsteemist, akadeemilistest ringkondadest ja asjaomastest uurimiskeskustest. Tööjõu oskuste täendamiseks ja ümberõppeks on tarvis märkimisväärseid jõupingutusi ning ELi tööturгу tuleb toetada elukestva õppe ning kutsehariduse ja -koolituse programmidega, et aidata omandada olulisi erioskusi, eelkõige teaduse, tehnoloogia, inseneeria ja matemaatika valdkonna töötajate jaoks.

1.10. Komitee rõhutab asjaolu, et paljud ELi teadus- ja tehnoloogiaorganisatsioonides välja töötatud uuendused on mujal maailmas kasutusele võetud, ning on seisukohal, et lõppkasutajate sektorid tuleb Euroopa pooljuhtide teadusbaasile lähemale tuua.

1.11. Komitee nõuab digitehnoloogia klastrite suuremat toetamist ja kõrgtehnoloogiliste VKEde innovatsioonipotentsiaali paremat ära kasutamist. Lisaks nõuab komitee ühtseid maksusoodustuste alaseid õigusakte, mis stimuleerivad investeeringuid teadus- ja arendustegevusse, pöörates erilist tähelepanu kiipide projekteerimise teadus- ja arendustegevusele.

1.12. Komitee soovib täiendavat innovatsiooni ja kaitset küberrünnete valdkonnas ning paremat valmisolekut edasisteks uuendusteks küberturvalisuse ohtudeks.

2. ELi pooljuhistrateegiaga seotud probleemid

2.1. Digipööre ja pidev püüdlus leida murrangulisi tehnoloogiaid on märkimisväärselt suurendanud nõudlust pooljuhtide järele. COVID-19 pandeemiat ja pandeemiajärgset taastumisperioodi iseloomustab ulatuslik puudujääk tarneahelas, mis koos energiahindade tõusu ja oluliste toorainete pakkumise kitsaskohtadega takistab majanduse taastumist ja vähendab ELi tööstustoodangut.

2.2. Euroopa mikroelektronikatööstusel (455 000 otsest töökohta) on ülemaailmne juhtpositsioon manussüsteemide, andurite, raadiosageduskiipide, jõuelektronika, räniplaatide, kemikaalide ja kõrgtehnoloogiliste kiipide tootmiseks ettenähtud protsessorites. ELil on ka tugev teadusbaas tänu oma uurimiskeskustele ning ambitsioonikatele teadus- ja arendustegevuse algatustele.

2.3. Prognooside kohaselt kasvab nõudlus pooljuhtide järele autotööstuses 2030. aastaks 300 %, samal ajal kui tööstuselektronika sektori vajadus kiipide järele peaks 2030. aastaks kahekordistuma, mida toetavad mõned olulised suundumused, nagu Tööstus 4.0 tippasemel tootmistehnoloogiad. Sidesektor moodustab 15 % ELi kiibinõudlusest, kusjuures 5G-sideseadmete kriitilise tähtsusega kiibikomponendid projekteeritakse ja toodetakse peamiselt väljaspool ELi. Tervishoiu-, energia-, lennundus- ja kosmose-, kaitse- ja mängutööstus jne arenevad kõik tehnoloogiliselt ning neil on oma tootmisprotsessides ja toodetes suurenenud nõudlus nii väljakujunenud kui ka kõrgtehnoloogiliste kiipide järele. Kiibid on olulised ka arenevate tööstuslike tehisintellekti ja asjade interneti rakenduste arendamiseks. See on turg, mis kasvab igal aastal 50 % võrra. Kiibistrateegia loomine olemasolevatele ja arenevatele tugevatele lõppturgudele loob positiivse mõjuringi: see muudab ELi peamised töötlevad tööstused konkurentsivõimelisemaks, tugevdades samal ajal pooljuhtide võimekust liidus.

2.4. Teisest küljest on ELi tööstus vähem esindatud mitmetel olulistel pooljuhtide lõppturgudel, nagu pilv- ja andmesalvestus, personaalarvutid, traadita side (nutitelefonid) ja tarbeseadmed (mängimine). Lisaks on tootmisbaas üsna madal, kuna ELis asub vaid 50 pooljuhtide tootmise tehas ning EL ei ole suuteline tootma kiipe, mille mõõtmed on alla kui 22 nm, ning tema positsioon projekteerimise ja projekteerimise automatiseerimise vahendite vallas on pigem nõrk. Selle tulemusena oli ELi pooljuhtide kaubandusbilansi puudujääk 2021. aastal 19,5 miljardit eurot (51 miljardit eurot impordist võrreldes 31,5 miljardi euroga ekspordist⁽¹⁾).

⁽¹⁾ Komisjoni talituste töödokument „Kiibimäärus Euroopa jaoks“.

2.5. Kuna nõudlus kiipide järele ja nende kasutamine tulevikus aina suureneb, kutsub komitee üles looma ambitsioonikaid programme, et vähendada sektori kasvuhoonegaaside heitkoguseid energiatõhususe, taastuvenergia ja läbimurdeliste tehnoloogiate abil.

3. Konkurentsivõime ja strateegiline autonoomia

3.1. Paljud pooljuhisektorit mõjutavad riskid (struktuurilised puudujäägid, tarneahela riskid, monopoolne võim väärtusahela olulistes osades, geopoliitilised riskid) ja nende mõju paljudele tööstusharudele on suurendanud teadlikkust vajadusest tugevdada selles valdkonnas Euroopa tehnoloogilist suveräänsust.

3.2. Pooljuhtide tarneaharel on Euroopa majandusele ja ühiskonnale väga negatiivne mõju. Pooljuhtide tarneahela keerukus muudab tõrgetega seotud riskide kindlakstegemise ja hindamise ning asjakohaste leevendusmeetmete võtmise keeruliseks. Komitee on seisukohal, et kiipide väärtusahelat saab tugevdada läbipaistvuse ja nähtavuse suurendamisega, tarneahela strateegilisema järelevalve ja juhtimise tagamisega, kiipide kättesaadavuse parema prognoosimisega ning tihedamate partnerlussuhete loomisega tarneahela kõigil tasanditel, koordineerides seda Euroopa tasandi ametiasutustega.

3.3. Selleks, et tegeleda pikaajaliste tarneprobleemidega ja konkureerida ülemaailmselt üha keerukamate tippasemel pooljuhtide komponentide projekteerimisel ja tootmisel, leiab komitee, et Euroopa pooljuhistrateegia peaks edendama pooljuhtide väärtusahela kõiki etappe, sealhulgas pooljuhtidealaseid teadusuuringuid, projekteerimist, kiipide tootmist, monteerimist, katsetamist ja pakendamist.

3.4. Komitee leiab eelkõige, et EL peab investeerima valdkondadesse, kus Euroopa sõltuvus välismaistest tehnoloogiapakujatest on väga suur, nagu projekteerimine ja elektroonilise projekteerimise automatiseerimine, tootmisvõimsus ja täiustatud pakendamine.

3.5. Kuna pooljuhtidest on selgelt saanud strateegiline tehnoloogiavaldkond ning ELil puudub tootmissuutlikkus nii nn *trailing edge* ehk vanemate kui ka nn *leading edge* ehk uuenduslike tippasemel kiipide alal, peab EL toetama investeringuid kiipide tootmisse, kuna see on oluline, et tugevdada tootmise vastupanuvõimet peamistes sektorites. Euroopa tööstussektorite juba niigi suur nõudlus väljakujunenud kiipide järele (12–40 nm tehnoloogia) kasvab endiselt. Samal ajal prognoositakse, et nõudlus tippasemel kiipide (alla 10 nm sõlmede) järele kasvab palju kiiremini tänu üleminekule serv- ja kvantandmetöötlemisele, asjade internetile, automatiseeritud juhtimisele ja tehisintellektile. Need tehnoloogiad toovad radikaalseid muutusi paljudesse tööstussektoritesse: inseneeria, autotööstus, elektroonika, tervishoid, kaitse ja taastuvad energiaallikad. Nendel tööstusharudel on kindlasti potentsiaali luua Euroopa turg, mis toetaks tippasemel sõlmede tootmist Euroopas pikemas perspektiivis.

3.6. Kuid investeringute prioriseerimise vallas on komitee siiski seisukohal, et need peaksid eelkõige olema suunatud tippasemel kiipide projekteerimise suutlikkusele, pidades silmas, et Euroopal puudub kõrgtehnoloogiliste loogikapooljuhtide projekteerimise suutlikkus.

3.7. Erilist tähelepanu tuleb pöörata ka lõppfaasi tootmisprotsessidele (sh monteerimine, katsetamine ja pakendamine), mis on töömahukam ja mis võiks strateegiliselt koonduda Kagu-Euroopasse, kus tööjõukulud on konkurentsivõimelisemad. Komitee on mures mitmesuguste riskide pärast, mis tulenevad ELi praegusest sõltuvusest lõppfaasi tootmisest, eriti mis puudutab Hiinat.

3.8. Äärmiselt oluline on tagada juurdepääs pooljuhtide tootmisel kasutatavatele põhitoorainetele, nagu kõrge puhtusastmega kemikaalid (germaanium, boor, indium), erigaasid (neoon, heelium, argoon), räni asendajad (nt ränikarbiid parema toitehalduse jaoks). Nõudlus nende materjalide järele tõuseb, kuna nõudlus kiipide järele kasvab nende suureneva keerukuse tõttu.

3.9. Komitee nendib, et Euroopa Komisjon on liiga vähe tähelepanu pööranud toorainete tähtsusele, ringlusele tootmisprotsessides ja praegusele sõltuvusele kolmandatest riikidest. Komitee on märkinud, et komisjon, liikmesriigid ja tööstusvaldkond peaksid „koos arutama, kuidas mitmekesistada tarneallikaid ja eelkõige seda, kuidas võtta mikro-elektronikas tööstusliku ringmajanduse käigus paremini ringlusse kriitilise tähtsusega tooraineid“⁽²⁾.

3.10. Komitee leiab, et kiibimääruse rakendamist tuleb hoolikalt hinnata ja jälgida, ning nõuab selgeid põhilisi tulemusnäitajaid edusammude hindamiseks. Näitajad tuleb kehtestada koostöös tööstuse sidusrühmade ja Euroopa pooljuhtide nõukojaga.

4. ELi sidusrühmade kaasamine, rahvusvaheline koostöö ja strateegilised partnerlused

4.1. Komitee on seisukohal, et komisjoni 2021. aasta juulis käivitatud Euroopa protsessorite ja pooljuhttehnoloogiate liidul on väga oluline roll tootmisprotsessis ja tehnoloogilises kasutuselevõtus esinevate lünkade kindlakstegemisel ELis. Kõnealuse liidu raames tuleks põhjalikult arutada ELi vastupanuvõime tugevdamist ja tarneahelate turvalisuse tagamist, kaasates sotsiaalpartnerid pooljuhtide ökosüsteemist, akadeemilistest ringkondadest ja asjaomastest teaduskeskustest.

4.2. Komitee on arvamusel, et valitsuste, pooljuhtide klastrite ning teadus- ja arendusasutuste vaheline rahvusvaheline koostöö on hädavajalik, et lahendada praegused puudujäägid ja tagada vastastikune usaldus, et saavutada võrdsed tingimused. Lisaks toob Euroopa pooljuhtide ökosüsteemi tugevdamine kaasa vastastikuse sõltuvuse ülemaailmsetes väärtusahelates, mis omakorda võimendab positsiooni rahvusvahelistel läbirääkimistel ja suurendab kogu sektori üldist vastupanuvõimet. Siiski on komitee selgelt teatanud, et „vältida tuleb võidujooksu toetusrahale ning rahalisi vahendeid tuleb kulutada tõhusalt, tekitamata liigset tootmisvõimsust ja turumoonutusi“⁽³⁾.

4.3. Komitee kutsub üles vaatama hoolikalt läbi praegused vabakaubanduslepingud ja rahvusvahelised tööstuspartnerlused, et saavutada avatud strateegiline autonoomia ja suurendada Euroopa vastupanuvõimet veelgi keerulisemas geopoliitilises kontekstis. Euroopa pooljuhtide nõukojas tuleks pidada põhjalikumaid arutelusid, mis peaksid suurendama liikmesust, kaasates tööstuse sidusrühmi ja ELi esindavaid sotsiaalpartnereid ning olulisimaid teaduskeskusi.

4.4. Arutelud Euroopa foorumitel peavad keskenduma ka uute rajatiste loamenetluste kiirendamisele, mis võiks olla peamine stiimul läbirääkimiste pidamiseks oluliste välisinvesteeringute üle,⁽⁴⁾ mis omakorda tekitaks kohest nõudlust. Veelgi olulisem on see, et halduskoormuse vähendamine ja regulatiivsete vahendite rakendamine kõigis liikmesriikides vähendab killustatust ja tagab tulevaste investeeringute prognoositavuse.

5. Rahastamine

5.1. Komitee kiidab heaks kiibimääruses väljakuulutatud 43 miljardit eurot ja kiibifondi tulevase loomise, kuid kutsub üles üksikasjalikult selgitama, kuidas neid avaliku ja erasektori vahendeid kogutakse ja eraldatakse. Lisaks rõhutab komitee, et täiel määral tuleks kasutada Euroopa taaste- ja vastupidavuskavasid, mille eesmärk on eraldada 20 % oma eelarvest liikmesriikide digiüleminekule.

5.2. Komitee on seisukohal, et ELi ja liikmesriikide tasandil on vaja üldsuse toetust investeeringutele murrangulistes tehnoloogiatesse, virtuaalsetesse projekteerimisplatvormidesse ja esimestesse omalaadsetesse rajatistesse (keskendudes tiptasemel kiipidele), et vähendada riske ja lühendada investeeringutasuvuse perioode rajatiste puhul, mida tuleb ehitada nullist.

(²) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega kehtestatakse meetmete raamistik Euroopa pooljuhiökosüsteemi tugevdamiseks (kiibimäärus)“ (COM(2022) 46 final – 2022/0032 (COD)) (ELT C 365, 23.9.2022, lk 34).

(³) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Kiibimäärus Euroopa jaoks““ (COM(2022) 45 final) (ELT C 365, 23.9.2022, lk 23).

(⁴) Näiteks käimasolevad läbirääkimised Inteliga USAst, Samsungiga Lõuna-Koreast ja TSMCga Taiwanist.

5.3. Kuna kavandatav Euroopa pooljuhtide nõukoda koosneb liikmesriikide esindajatest, on komitee mures, et liikmesriigid hakkavad omavahel võitlema suurema osa rahaliste vahendite nimel. Seega soovib komitee, et ELi vahendid jagataks majanduslikult tõhusalt, kuid tasakaalustatult liikmesriikide ja piirkondade vahel, samuti suurettevõtete, idufirmade ja VKEde vahel, nii et kedagi ei jäetaks kõrvale. Lisaks on komitee seoses kiipide ühissetevõtete olnud, et luua tuleks konkreetseid kriteeriumid ja et „siinkohal peaks arvestama sotsiaalpoliitilisi kriteeriume, nagu asjaomase ettevõtja suhtumine sotsiaaldialoogi ja kollektiivläbirääkimistesse, liidus asuvate tarnijatega koostöö eelistamine, aga ka investeringutega loodud täiendavate kestlike töökohtade arv ja töötingimuste kvaliteet“⁽⁵⁾.

5.4. Kavandatav kiibifond suurendab laenude ja riskikapitali rahastamise kättesaadavust ning hõlbustab pooljuhte tootvate väikeste uuenduslike ettevõtete edasist kasvu. Siiski on vaja täieulatuslikku Euroopa riskikapitaliturgu, et aidata neil ettevõtetel ületada nn surmaorg, mis ulatub tutvustamisest kuni turuletoomiseni. Komitee kutsus üles andma praktilisi suuniseid eelkõige idufirmadele ja VKEdele selle kohta, kuidas neid vahendeid kasutada.

5.5. Lõpetuseks soovib komitee näha kindlat tegevuskava ka välisinvesteeringute ligimeelitamiseks, eriti rahvusvahelistel tasandil juhtivatelt pooljuhtide tootjatelt, et meelitada ELi nii kapitali kui ka oskusteavet.

6. Oskused

6.1. Digioskustest on saanud digitaalse tööstusrevolutsiooni peamine immateriaalne vara ja kvalifitseeritud tööjõu kättesaadavus on muutunud investeerimisotsuste tegemisel oluliseks elemendiks, samas kui oskuste puudumine aeglustab oluliselt digivõimekuse kasutuselevõttu. Digiharidus ja ühiskonna teadlikkuse suurendamine digirakenduste ühiskondlikust mõjust (seoses nii kasu kui ka riskidega, mis on seotud võimu koondumise või eraelu austamisega) on tarbijate ja kodanikuühiskonna jaoks olulised vahendid, mis aitavad vastutustundlikult kaasa kiipide ökosüsteemi edasisele arengule ja noorema põlvkonna ligimeelitamisele. Komitee kutsus samuti üles pöörama erilist tähelepanu vajadusele kaitsta kiibitööstuse töötajate tervist, kes puutuvad kokku ohtlike ainetega.

6.2. Praegu kasvab inseneride, projekteerimisspetsialistide ja tehnikute vabade ametikohtade arv murettekitava kiirusega. Komitee kiidab heaks digitaalse ökosüsteemi jaoks hiljuti loodud oskuste partnerluse. Osana Euroopa oskuste tegevuskavast peaks see aitama saavutada digikümnendi programmi eesmärgi (80 % inimestest saavad põhilised digioskused, soolise ebavõrdsuse vähendamine ja 20 miljoni IKT-spetsialisti olemasolu 2030. aastaks), Euroopa oskuste tegevuskava ja Euroopa sotsiaalõiguste samba eesmärgi (60 % täiskasvanutest osalevad koolituskursustel).

6.3. Mis tahes oskuste poliitikas tuleks arvesse võtta innovatsiooni kiirendamise mõju töökohtade loomisele ja kadumisele, sealhulgas tehisintellekti tehnoloogilisest arengust tingitud tööturu ümberkujundamisele. Madalat ja keskmist kvalifikatsiooni nõudvate töökohtade kadumise oht on eriti suur (asendatakse digitaalsete vahendite ja automatiseerimisega), samal ajal kui nõudlus kõrgema taseme digioskuste järele ainult kasvab. Komitee on seisukohal, et nende probleemide lahendamiseks on vaja teha märkimisväärseid jõupingutusi tööjõu täiend- ja ümberõppeks, eriti nende töötajate puhul, kelle tehnoloogilised oskused on aegunud. Lisaks peavad elukestva õppe ning kutsehariduse ja -koolituse programmid aitama ELi tööturul spetsialiseeruda, pakkudes olulisi erioskusi. Seetõttu on väga oluline anda õpilastele juurdepääs kaasaegsetele projekteerimis- ja tootmiseseadmetele ning elulisele koolitusele.

6.4. Komitee leiab samuti, et EL vajab ühtset õigusraamistikku, et meelitada ligi pooljuhtidele spetsialiseerunud välistööjõudu. Komitee hindab kõrgelt komisjoni teatist oskustööliste ja andekate inimeste meelitamise kohta ELi⁽⁶⁾ ning leiab, et seda tuleb täiendada täiend- ja ümberõppe programmidega, sealhulgas teaduse, tehnoloogia, inseneeria ja matemaatika valdkonna töötajate jaoks.

⁽⁵⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega kehtestatakse meetmete raamistik Euroopa pooljuhiökosüsteemi tugevdamiseks (kiibimäärus)“ (COM(2022) 46 final – 2022/0032 (COD)) (ELT C 365, 23.9.2022, lk 34).

⁽⁶⁾ COM(2022) 657 final „Komisjoni teatis oskustööliste ja andekate inimeste meelitamise kohta ELi“.

6.5. Teisest küljest on komitee mures, et oskuste puudumine kogu maailmas toob kaasa võitluse talentide nimel, mille tulemuseks on ELi-sisene või rahvusvaheline ajude äravool. Seepärast ootab komitee huviga tulevat teatist „Ajude äravool – rahvastikukaoga seotud probleemide leevendamine“.

7. Teadus- ja arendustegevus ning innovatsioon

7.1. Komitee rõhutab, et kahjuks on paljud ELi teadus- ja tehnoloogiaorganisatsioonide välja töötatud uuendused kasutusele võetud mujal maailmas ega ole toonud kaasa tugevamat ELi tootmisbaasi. Seetõttu leiab komitee, et ELi teadus- ja tehnoloogiaorganisatsioonid peavad koondama kogu tööstusbaasi ja olemasoleva pooljuhtide oskusteabe, ajakohastama ja rajama pooljuhtide katseliine ning uurima ja kasutama tulevikuvõimalusi sellistes olulistest valdkondades nagu servtöötlus, tehisintellekt ja küberturvalisus. Sellega seoses on peamine tuua lõppkasutaja sektorid Euroopa teadusbaasile palju lähemale.

7.2. Komitee kutsub üles digiülemineku toetamiseks koostama pikaajalisi innovatsiooni tegevuskavasid, kuna need võimaldavad ennetavat lähenemisviisi teadus- ja arendustegevusse tehtavate investeeringute suunamiseks pikemaajalistesse strateegilistesse eesmärkidesse ja pooljuhtide ökosüsteemi lünkade kõrvaldamiseks. Lisaks nõuab komitee kõrgtehnoloogiliste VKEde innovatsioonipotentsiaali paremat ärakasutamist; need ettevõtted on sageli väga spetsialiseerunud, paindlikud ja tegutsevad suure väärtusega nišiturgudel.

7.3. Komitee juhib tähelepanu sellele, et tuleb tagada ettevõtete kiipidesse integreeritud väärtusliku intellektuaalomandi parem kaitse, ning kiidab heaks kiibimääruses välja kuulutatud selged eeskirjad. Euroopa pooljuhtide nõukoja tulevane tegevus peab hõlmama õigeaegseid konsultatsioone tööstuse sidusrühmadega ELi intellektuaalomandi õiguste tõhusa kaitse teemal.

7.4. Komitee on seisukohal, et erinvesteeringud peaksid olema suunatud kiibiprojekteerimise teadus- ja arendustegevusse, kuna see annab lõviosa lisandväärtusest ja võib samuti tugevdada ärimudelit arenenud tootmisvõimsuste valdkonnas. Sellega seoses tuleks arvesse võtta ka jõuliselt arenevat biomajandust koos selle arvukate tulevaste rakendustega. Komisjon peaks analüüsima võimalusi võtta vastu ühtsed õigusaktid seoses maksusoodustustega, mis stimuleerivad teadus ja arendustegevusse tehtavaid investeeringuid, eelkõige seoses tulevaste konsortsiumidega, mis hõlmavad suurettevõtteid, VKEsid, idufirmasid ja teadusasutuste haruettevõtteid.

7.5. Küberturvalisus on muutunud oluliseks teemaks paljudes tööstussektorites, nagu autotööstus, inseneeria, side, tervishoid, kosmose- ja kaitsetööstus. Komitee nõuab täiendavat innovatsiooni ja kaitset küberrünnete eest ning toonitab vajadust olla valmis edasisteks uuseteks küberohtudeks. Komitee toetab ELi küberkerksuse õigusakti ettepanekut, millega kehtestatakse uued küberturvalisuse nõuded ning tugevdatakse tootjate ja tarbijate arusaama küberohtudest. Samuti kutsub komitee üles veelgi tugevdama Euroopa Liidu Küberturvalisuse Ameti rolli.

Brüssel, 24. jaanuar 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamuse teemal „COVID-19: kodanikuühiskonna roll Euroopa ja Vahemere piirkonna ülesehituses ja vastupidavuses“

(omaalgatuslik arvamus)

(2023/C 140/03)

Raportöör: **Angelo PAGLIARA**

Täiskogu otsus	25.3.2021
Õiguslik alus	kodukorra artikli 52 lõige 2 omaalgatuslik arvamus
Vastutav sektsioon	välissuhete sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	20.12.2022
Vastuvõtmine täiskogus	24.1.2023
Täiskogu istungjärk nr	575
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	183/0/5

1. Sissejuhatus

1.1. Pandeemiakriis on tabanud Euroopa ja Vahemere piirkonda rängalt, süvendades olemasolevaid probleeme ja luues uusi katsumusi lisaks varasematele. Sotsiaal-majanduslikud tagajärjed võivad suurendada ebavõrdsust, eriti nendes riikides, kus majandus- ja tootmissüsteemid on nõrgad.

1.2. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee Euromedi järelevalvekomitee otsustas keskenduda kodanikuühiskonna rollile Euroopa ja Vahemere piirkonna ülesehituses ja vastupidavuses.

1.3. Aruande koostamisse olid kaasatud Euroopa ja Vahemere piirkonna kodanikuühiskonna organisatsioonid ning eri riikide majandus- ja sotsiaalnoökogud. Eriti tihedat koostööd tehti Maroko majandus-, sotsiaal- ja keskkonnanöökoguga, kes oli Euromedi 2021. aasta tippkohtumise kaaskorraldaja.

1.4. Seega on teabearuandel oluline lisaväärtus, mis tuleneb kodanikuühiskonna kaasamisest Vahemere mõlemal kaldal.

1.5. Käesolev aruanne täiendab eelmisi teabearuandeid „Haridus ja kutseõpe Euromedi piirkonnas“, „Digiüleminek ja VKEd Euroopa ja Vahemere piirkonnas“ ning „Kestlik areng Vahemere piirkonnas“⁽¹⁾.

2. Järeldused

2.1. Kodanikuühiskond reageeris pandeemia leevendamisele viivitamatult ülemaailmsel tasemel, tegutsedes eesliinil, pakkudes elanikkonnale abi ja toetust. Ka Euroopa ja Vahemere piirkonnas on kodanikuühiskonna roll COVID-19 negatiivsete mõjude leevendamisel olnud väga oluline.

2.2. Euroopa ja Vahemere piirkonnas on kodanikuühiskonna organisatsioonid toetanud valitsuste tegevust, pakkunud olulisi teenuseid ja tervishoiuteenust, jaganud isikukaitsevahendeid ja aidanud levitada olulist teavet, eriti äärealadel. Samuti on nende tegevus olnud olulise tähtsusega pandeemia mõju leevendamisel kõige kaitsetumate elanikkonnarühmade nagu naiste, noorte, sisseerandajate ja puuetega inimeste jaoks.

⁽¹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamuse teemadel „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega luuakse taaste ja vastupidavuse rahastamisvahend“(COM(2020) 408 final – 2020/0104 (COD)) — „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega luuakse tehnilise toe rahastamisvahend“(COM(2020) 409 final – 2020/0103 (COD)) (ELT C 364, 28.10.2020, lk 132); ECO/515 – „Koroonaviirusega võitlemise investeerimisalgatust käsitlev määrus“ (Euroopa Liidu Teatajas seni avaldamata); Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamuse teemal „Pakiline ülesanne pärast COVID-19 kriisi: uue mitmepoolse maatriksi kavandamine“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 364, 28.10.2020, lk 53).

2.3. Kodanikuühiskonna aktiivsus on tugevdanud solidaarsust Euroopa ja Vahemere piirkonnas. Paljud lõunanaabruse kodanikuühiskonna organisatsioonid on võtnud meetmeid, luues kodanikuühiskonna solidaarsusrühmi, katsetades uuenduslikke meetodeid ning tõhustades oma veebipõhist teavitamis- ja koordineerimistevõrgust.

2.4. Komitee on veendunud, et kohane ja õiglane majanduslik ja sotsiaalne taastumine on võimalik ainult sotsiaalpartnerite ja kodanikuühiskonna organisatsioonide, erasektori ja eelkõige VKEde kaasamise kaudu. Vahemere piirkonna taastumisel ning jätkusuutlike ja vastupidavate sotsiaalmajanduslike mudelite arendamisel tuleb lähtuda sellistest põhimõtetest nagu õigusriigi austamine, demokraatlike väärtuste ning sotsiaalsete ja inimõiguste kaitse, Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) põhikonventsioonide rakendamine ning ühine pühendumine kestliku arengu ja kliimaneutraalsuse eesmärkide saavutamisele.

2.5. Komitee tervitab Vahemere piirkonna uue tegevuskava vastuvõtmist ja rõhutab vajadust, et kõik taastumist toetavad meetmed lähtuksid piirkonna elanikkonna elukvaliteedi arengu ja parandamise kombinatsioonist.

2.6. Vahemere piirkond koondab tänapäeval mitmeid sotsiaalseid, poliitilisi, keskkonnavalaseid, geopoliitilisi ja sisserändealaseid väljakutseid, mis ei ole olulised mitte ainult Euroopa, vaid kogu maailma jaoks. Komitee leiab, et piirkonna kasvavaid mitmemõõtmelisi probleeme on võimalik lahendada ainult Euroopa Liidu toetatava, uuendatud ja tõhusa mitmepoolsuse kaudu.

2.7. Kliimamuutuste mõju mõjutab Vahemere piirkonda ka kõrbestumise, veepuuduse ja temperatuuri tõusu kaudu. Praegune kriis on toonud esile vajaduse tugevdada ühist vastupidavust ja lahata uusi koostööalgatusi keskkonna ja digiülemineku valdkonnas. Komitee leiab, et pidades silmas ka kodanikuühiskonna teadlikkuse suurendamist ja sotsiaalpartnerite suuremat kaasamist oleks kasulik laiendada ja tugevdada selliseid algatusi nagu Vahemere lääneosa sinise majanduse kestlikku arengut käsitlev algatus WestMED. Selliste algatustega aidataks saavutada kliima- ja keskkonnavalaseid eesmarke, kasutades töökohti loovaid ning ökosüsteemi ja mitmekesisust kaitsvaid sinise majanduse mudeleid.

2.8. Kümme aastat pärast araabia kevadet on Euroopa Liit uuendanud oma koostööstrateegiat Vahemere naabrusspiirkonnas. Sellega seoses peab komitee Vahemere piirkonna uut tegevuskava oluliseks vahendiks, mille abil saaks piirkond pärast COVID-19 kriisi sotsiaalselt ja majanduslikult taastuda. Uuendatud partnerluskohustus peab olema tihedalt seotud mitte ainult majanduslike ja sotsiaalsete väljakutsetega, vaid ka keskkonna-, demograafiliste ja sisserändealaste väljakutsetega, järgides täielikult liidu progressi ja põhiväärtusi. Tervishoiustruktuuride olukord on paljudel piirkonna aladel osutunud hapraks ja pandeemiakriisi on suur proovikivi, mis võib mõjutada ka poliitilist stabiilsust.

2.9. Vahemere piirkonna taaste- ja ülesehitusprogrammides tuleks eritähelpanu pöörata turismisektori ja eriti väikeste ja keskmise suurusega ettevõtete kiirele taastamisele, sest viimased annavad tööd rohkem kui poolele ELi töötajatest. Kriisi pikaajalistel tagajärgedel, sh struktuursel tööpuudusel, seda eriti noorte ja naiste seas, oleksid tõsised sotsiaalsed tagajärjed.

2.10. Tööjõu inimkapitali arendamine on eriti oluline ELi Vahemere piirkonna partnerite jätkusuutliku arengu jaoks. Eelkõige turismisektoris tuleks edendada töötajate koolitust. Lisaks märgib komitee, et ajude äravool lõunapoolsetest partnerriikidest kõrgelt arenenud tööstusriikidesse on suur takistus eelkõige nende riikide majanduse digiüleminekul. Euroopa Liidu liikmesriigid peaksid seetõttu hõlbustama ELis lühiajalisi ja keskmise tähtajaga tööalaseid füüsilisest isikust ettevõtjatele kui ka töötajatele, eelkõige IT-sektoris. Lisaks peaks komisjon toetama digitaalprojektide rakendamist partnerriikides, et eelkõige IT-tehnikud leiaksid oma koduriigis häid töövõimalusi.

2.11. Dialoogi tugevdamiseks lõunanaabruse riikidega kasutab EL olemasolevaid koostöövahendeid ja programme. Komitee soovib kodanikuühiskonna organisatsioonide võimalikult laiaulatuslikku osalemist, kasutades kaasavat sotsiaal-kodanikuühiskonna dialoogi kõigil tasanditel. Dialoogis tuleks võtta arvesse eri osalejate eripära ja rolli ning väärtustada nende panust praeguste muutuste ja kriiside mõju ohjamiseks vajalike meetmete ja poliitika määratlemisse ja rakendamisse, alustades kliimamuutuste mõjudest.

2.12. Hinnangute kohaselt SKP elaniku kohta paljudes lõunanaabruse riikides väheneb ning nad seisavad silmitsi suurte probleemidega, mis on seotud kasvavate sotsiaalsete, majanduslike ja vaesusriskidega. Seetõttu on vaja majanduse ja rahanduse taastekavasid, mis hõlmavad ka meetmeid, millega lahendada sotsiaalset ebakindlust suurendavad probleemid.

2.13. Paljude Vahemere piirkonna naaberriikide majanduse taastumine sõltub suuresti põhjaliku vaktsineerimiskampaania tõhususest, mistõttu soovivad komitee COVAXi mehhanismi tugevdamist ning ELi institutsioonide poolset maksimaalset logistilist ja tarnealast toetust, sh ka kahepoolsete lepingute kaudu. Komitee rõhutab, et eriti oluline on toetada Vahemere lõunapiirkonna partnerriike vaktsiinide ja meditsiinivahendite sõltumatute tootmisrajatiste loomisel nende riikides. Sellega seoses kordab komitee oma üleskutset arutada tõsiselt vaktsiinide ja meditsiinivahendite patentidest loobumist, et võidelda pandeemiatega vastu.

2.14. Komitee on seisukohal, et COVID-19-järgse taastumise kontekstis on kodanikuühiskonna aktiivne osalemine oluline selliste eesmärkide saavutamisel nagu inimeste elukvaliteedi parandamine ja uue kestliku arengu mudeli väljatöötamine. Seetõttu kutsuvad komitee ELi institutsioonid üles veelgi tugevdama lõunanaabruse partnerluse raames kõiki vahendeid kodanikuühiskonna organisatsioonide kaasamiseks.

2.15. Kodanikuühiskonna organisatsioonid on olnud pandeemiaga seotud tervishoiu- ja sotsiaalmeetmete toetamisel esirinnas ning nende aktiivsus on võimaldanud sotsiaalseid ja tervisealaseid tagajärgi elanikkonna jaoks leevendada. Kuid nagu komitee on juba märkinud, piirab nende võimet ühiskonna vajadustele reageerida asjaolu, et ressursid on sageli piiratud ja võivad kõikuda. Komitee on veendunud, et kodanikuühiskonna organisatsioonide toetusmehhanismid on vaja tugevdada, eelkõige selleks, et paremini kaitsta kõige kaitsetumaid, pandeemiast eriti mõjutatud rühmi, nagu noored, naised, rändajad ja puuetega inimesed.

2.16. Komitee kutsuvad ELi institutsioonid üles võtma täiendavaid meetmeid, et toetada rahu, demokraatiat ja inimõiguste austamist Vahemere piirkonna konfliktipiirkondades. Konfliktipiirkondade elanike olukord on pandeemia tõttu veelgi halvenenud ja laiaulatusliku rahuplaani tagamiseks on vaja jõulisi algatusi.

2.17. Pidades silmas tõenäolist rasket taastumist pandeemiakriisist, muutuvad olulisemaks käimasolevad kaubanduslähirääkimised ELi ning Maroko ja Tuneesia vahel, samuti eelseisvad läbirääkimised Jordaniaga. EL peaks rohkem arvestama olemasolevaid asümmeetriaid ja oma lõunapoolsetele kaubanduspartneritele asjakohaselt vastama. Komitee nõuab kodanikuühiskonna organisatsioonide ja sotsiaalpartnerite ulatuslikumat kaasamist läbirääkimisprotsessides ning nende ametlikku kaasamist lepingutesse, et nad saaksid anda positiivse panuse partnerriikide kaubandussuhetesse, eelkõige et tagada tulevastes kaubanduslepingutes kohustuslike kestliku arengu peatükkide rakendamine.

2.18. Lisaks teeb komitee ettepaneku, et kodanikuühiskonna organisatsioonidele ja sotsiaalpartneritele antaks vastutus mitte ainult kestlikkust käsitlevate peatükkide, vaid ka kogu kaubandus- ja investeerimislepingute kohaldamisala eest osana nende ametlikult struktureeritud kaasamisest.

2.19. Komitee kordab oma seisukohta, et EL peaks osa oma kaubandusabi vahenditest suunama kodanikuühiskonna organisatsioonide osaluse ja suutlikkuse suurendamise toetamisele kestliku kaubanduse ja investeerimislepingutega seotud jõupingutustes.

2.20. Komitee on juba varem soovitanud tugevdada digitaalpädevust mõlemal pool Vahemerd. Pärast uue Vahemere piirkonna strateegia vastuvõtmist ja pidades silmas pandeemiajärgset ülesehitust, juhib komitee tähelepanu vajadusele tugevdada investeerimist digitaristusse ja toetada digiüleminekut VKEdes, kes on tööhõive ja sotsiaalse arengu tõukejõud. Sellesse tuleb ka kaasata sotsiaalpartnerid ja tunnustada kollektiivlähirääkimiste ja sotsiaaldialogi potentsiaali eri tasanditel.

3. Üldised märkused

3.1. Pandeemiakriis on Vahemere piirkonna kriitilisi probleeme teravdanud; 25 aastat pärast Barcelona deklaratsiooni ja kümme aastat pärast araabia kevade algust on Vahemere piirkonna probleemid endiselt tohutud. Euroopa Liit ja Vahemere piirkonna partnerid otsustasid hiljuti koostöö taaselustada ja seda tugevdada Vahemere piirkonna uue, kaugemale pürgiva tegevuskava kaudu.

3.2. Uus tegevuskava põhineb veendumusel, et ainult üheskoos ja partnerluse vaimus töötades saab edukalt lahendada tuleviku strateegilisi probleeme mõlema poole huvides. Tegevuskava näeb ette spetsiaalse majandusinvesteeringute kava, et edendada Vahemere piirkonna sotsiaal-majanduslikku taastumist ajavahemikul 2021–2027. Kõrge esindaja Josep Borrelli sõnul on ühine eesmärk ehitada üles rahumeelne, turvaline, demokraatlikum, keskkonnahoidlik, jõukas ja kaasav lõunanaabrus.

3.3. Organisatsiooni Med Dialogue for Rights and Equality hiljuti avaldatud uuringust „Bridging the Sea“⁽²⁾ selgus, et peaaegu 63 % lõunanaabruses tegutsevatest kodanikuühiskonna organisatsioonidest tegeleb selliste küsimustega nagu demokraatia ja õiguste tugevdamine, samas kui üle 53 % tegeleb muu hulgas ka sotsiaal-majandusliku ebavõrdsuse vastu võitlemisega. Üha olulisem on nende tundlikkus ja tähelepanu ökoloogilistele ja keskkonnaküsimustele. Need andmed kinnitavad, et on olemas kindel alus ja vajadus tugevdada toetust kodanikuühiskonnale, et tulevaste proovikividega paremini toime tulla.

3.4. Kodanikuühiskond on lõunanaabruses riikides viimase kahe aastakümne jooksul oma kohalolekut tugevdanud. Kodanikuühiskonna aktiivsus on võimaldanud leevendada sotsiaalseid ja tervisealaseid tagajärgi elanikkonnale, kuid samal ajal näidanud vajadust võtta meetmeid, et tugevdada kodanikuühiskonna suutlikkust ja oskusi, et paremini tegeleda.

3.5. Vahemere piirkonnas, nagu kogu ülejäänud maailmas, tekkis COVID-19 pandeemia järgne suur majanduslik ja sotsiaalne vapustus. Sotsiaalseid ja tervisealaseid tagajärgi võimendas piisava avaliku sektori tervishoiutaristu puudumine, eriti kõige haavatavamates riikides. Pandeemiakriis lisandus mitmes riigis juba olemasolevatele kriisidele, mis olid tingitud mitmest tegurist, nagu niigi ebakindel majanduslik ja sotsiaalne olukord, suur tööpuudus ja konfliktide tagajärjed mõnes piirkonnas, näiteks Liibüas ja Süürias.

3.6. Kuigi märkimisväärsete erinevustega, reageerisid Vahemere piirkonna valitsused kohe, et pandeemia levikut tõkestada. Selleks võtsid nad meetmeid töötajate ja ettevõtjate toetamiseks, samuti koostöös sotsiaalpartnerite ja kodanikuühiskonna organisatsioonidega, kuigi nende osalemine oli sageli ebapiisav ja mõnel juhul puudus. Pandeemia mõju piiramiseks kehtestasid peaaegu kõik Vahemere piirkonna riigid, nagu Maroko, Egiptus, Jordaania ja Liibanon, liikumiskeelud ja reisipiirangud.

3.7. Pärast pandeemiakriisi rakendasid paljud piirkonna valitsused majanduskriisi leevendamiseks ja konkreetsete sektorite toetamiseks ekspansiivset poliitikat, soodustades tootmist, kehtestades maksu- ja majandussoodustusi ning võttes meetmeid investeeringute

3.8. Pandeemia põhjustas negatiivseid majanduslikke tagajärgi kogu Vahemere piirkonnas, mitte ainult selliste tegurite tõttu nagu sise- ja välisnõudluse vähenemine ja tarbimise langus, vaid ka halveneva finantsolukorra ja valitsemissektori võla tõttu. Alates pandeemiakriisi puhkemisest on piirkonna valitsused eraldanud täiendavaid vahendeid tervishoiu- ja majandussüsteemidele, et teatavaid sektoreid toetada. Seetõttu suureneb märkimisväärselt peaaegu kõigi Vahemere piirkonna riikide eelarvepuudujääk.

3.9. Piiravad meetmed, mis takistasid ja vähendasid rahvusvahelist liikuvust, tabasid transpordisektorit rängalt, mistõttu turism on olnud üks pandeemiakriisi kõige enam mõjutatud sektoritest. OECD hinnangul kahanes see sektor 45–70 % ja rahvusvaheline turism 60–80 %⁽³⁾. Turism on Vahemere piirkonna riikide jaoks üks peamisi majandussektoreid ning ÜRO Kaubandus- ja Arengukonverentsi (UNCTAD) andmetel kuuluvad Egiptus ja Maroko maailma kõige enam mõjutatud riikide hulka⁽⁴⁾.

3.10. Mikro-, väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad ning füüsilisest isikust ettevõtjad on lõunaranniku riikide majanduse veel üks oluline osa. Nende käive on oluliselt vähenenud ja enamik neist on olnud sunnitud ka töötajaid koondama. Sellega seoses on vaja võtta struktuurimeetmeid, mis aitavad VKEdel kriisist välja tulla, kasvada ja teha uuendusi, võttes vastu kahekordse väljakutse, milleks on digiüleminek ja CO₂ heite vähendamine.

⁽²⁾ <https://meddialogue.eu/wp-content/uploads/2021/02/Publication-Bridging-the-sea.pdf>

⁽³⁾ https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=124_124984-7uf8nm95se&title=Covid-19_Tourism_Policy_Responses&_ga=2.143901749.1647750476.1622806508-1692148678.1622806341

⁽⁴⁾ https://unctad.org/system/files/official-document/ditcinf2020d3_en.pdf

3.11. Pandeemiakriis Vahemere piirkonnas on mõjutanud kõiki ühiskonnarühmi, kuid eelkõige on olnud enim mõjutatud järgmised rühmad: noored, tööturu halvenemise ning koolide ja ülikoolide sulgemismeetmete tõttu; naised, kes töötasid mõnes piirkonnas, nt lõunapoolses naabruskonnas, peamiselt varimajanduses, põllumajanduses ja turismisektoris, mida piiravad meetmed rängalt mõjutasid; kaitsetud rühmad, nagu mitteametlikud töötajad ja pagulased, keda sotsiaalkaitse meetmed sageli ei hõlma; ning puuetega inimesed, sest teenused olid sageli ebapiisavad.

3.12. Mõnes lõunanaabruse piirkonnas on sellised tegurid nagu veepuudus ja halb juurdepääs kanalisatsioonile süvendanud pandeemia mõju, eriti sotsiaalselt kõige isoleeritumates kihtides, konfliktipiirkondades ja põgenikelaagrites.

4. Probleemid ja võimalused

4.1. Nagu Vahemere Liidu peasekretär rõhutas,⁽⁵⁾ seab praegune tervishoiukriis ohtu piirkonnas viimastel aastatel saavutatud sotsiaal-majanduslikud edusammud. Kriis annab aga võimaluse tugevdada integratsiooni ja muuta majandus vastupidavamaks.

4.2. Kodanikuühiskonna roll Euroopa ja Vahemere piirkonnas on ülimalt oluline õiglasema ja kaasavama ühiskonna ülesehitamisel pärast pandeemiat. Nagu rõhutati Porto sotsiaaltippkohtumisel,⁽⁶⁾ on sotsiaalpartnerite ja kodanikuühiskonna organisatsioonide aktiivne osalemine samuti ülilooline, et keegi ei jääks maha ja et Euroopa sotsiaaldiguste sammast tõhusalt rakendataks.

4.3. COVID-19 ja sellega seotud meetmed seavad ohtu kodanikuühiskonna jätkusuutlikkuse. Valitsused ja paljud rahastajad on peatanud toetuste andmise ja külmutanud rahalised vahendid, suunates vahendid ümber COVID-19 leevendamiseks tehtavatele jõupingutustele. See ohustab kodanikuühiskonna organisatsioonide niigi habrast jätkusuutlikkust, võimalust jätkata kogukondade teenindamist ja paljude kodanikuühiskonna töötajate töökohti, kuigi kodanikuühiskonna organisatsioonidelt oodatakse palju. Komitee rõhutab, et organisatsiooni jätkusuutlikkuse toetused ja põhitoevahendid on kodanikuühiskonna organisatsioonide jaoks väga olulised, et kohaneda kiiresti muutuvate olukordadega ja jätkata tegevust kriiside ajal.

4.4. Komitee on rõhutanud, et Vahemere piirkond on üks maailma piirkondi, mis on kliimamuutuste mõjude suhtes kõige haavatavam. COVID-19 on mõjutanud negatiivselt sotsiaalset olukorda ja arengut, mistõttu on kestliku arengu ja rohelse majanduse strateegiate vastuvõtmine hädavajalik.

4.5. Taastekavade vastuvõtmine Vahemere piirkonnas on potentsiaalne võimalus tagada piirkonna majanduslik, sotsiaalne ja keskkonnanalane areng. Oluline on siduda arenguvõimalused selliste põhimõtete austamisega nagu solidaarsus, võitlus ebavõrdsuse vastu ning õigusriigi põhimõtete kaitsmine ja austamine. Kodanikuühiskonna aktiivne osalemine on kõigi eesmärkide saavutamiseks hädavajalik.

4.6. Lõunanaabruse riikides peaksid tulevased COVID-19-järgsed taastekavad lisaks majanduskasvule keskenduma eelkõige kliimamuutuse, veepuuduse, kõrbestumise ja reostusega seotud keskkonnaprobleemide ohjeldamiseks võetavatele meetmetele. Keskkonnakaitse- ja looduskaitsemeetmetel võib olla positiivne mõju Vahemere piirkonnas, sest need mitmekesistavad majandust ja loovad kvaliteetseid töökohti. Sellega seoses juhib komitee tähelepanu taastuvenergia (eelkõige päikese- ja tuuleenergia) väga suurele potentsiaalile lõunapoolsetes partnerriikides ning kutsub ELi ja selle liikmesriike üles edendama kestlikumaid ühiseid investeeringuid selles valdkonnas.

4.7. Komitee on juba rõhutanud vajadust edendada õiglast üleminekut Vahemere piirkonnas, et tuua kasu ka tervishoiu, hariduse ja soolise võrdõiguslikkuse osas. Et tagada ülemineku ja digipöörde põhimõtetele tõeliselt vastav taastumine, on väga oluline suurendada teadlikkust ning arendada konkreetseid ettevõtlusalaseid hoiakuid ja digipädevust. Komitee toetab oma lõunapoolsete partnerriikide üleskutset suurendada ELi ja selle liikmesriikide pühendumust teadus- ja arendustegevuse alasele koostööle Vahemere piirkonnas.

⁽⁵⁾ „UfM Foreign Affairs Ministers set priority areas for stronger cooperation and integration in the Euro-Mediterranean region“, Vahemere Liit (ufmsecretariat.org).

⁽⁶⁾ <https://www.2021portugal.eu/en/porto-social-summit/porto-social-commitment/>

4.8. Lõunanaabruse taastumine olukorras, mida iseloomustab suur mitteametliku tööhõive ja majanduse osakaal, on tihedalt seotud ka töhuga kutseõppe- ja haridusmudeli arendamisega. Komitee kordab vajadust tugevdada noorte ja eelkõige naiste kutseoskusi, et nad saaksid neid kasutada riiklikus ja rahvusvahelises kontekstis, pidades silmas töötajate ümberõpet sõltuvalt tööturu vajadustest. Kodanikuühiskonna organisatsioonidel on oluline roll ka oskuste tugevdamisel mitteformaalse hariduse, seminaride ja koolituste korraldamise ning sotsiaalmajanduse edendamise kaudu. Komitee rõhutab ka vajadust kaasata sotsiaalpartnerid, mida on juba rõhutatud muu hulgas Vahemere Liidu piirkondlikus dialoogis sotsiaalpartneritega, eelkõige selleks, et tegeleda pakkumise ja nõudluse ebakõlaga tööturul.

Brüssel, 24. jaanuar 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „ELi strateegiline kompass“**(omalgatuslik arvamus)**

(2023/C 140/04)

Raportöör: **Christian MOOS**Kaasraportöör: **Peter CLEVER**

Täiskogu otsus	14.7.2022
Õiguslik alus	kodukorra artikli 52 lõige 2 omalgatuslik arvamus
Vastutav sektsioon	välissuhete sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	20.12.2022
Vastuvõtmine täiskogus	24.1.2023
Täiskogu istungjärk nr	575
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	163/1/5

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Strateegiline kompass on märkimisväärne samm edasi. See on loetelu väga olulistest konkreetsetest projektidest ja meetmetest, mille abil on võimalik suurendada Euroopa julgeolekut. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvates tuleb kompassi laiendada, et see moodustaks Euroopa välis- ja julgeolekupoliitika tervikliku strateegia, samuti on vaja kodanikuühiskond sellesse protsessi kaasata.

1.2. Komitee rõhutab, et julgeolek ulatub kaitsest palju kaugemale ning et ELi terviklikus julgeolekustrateegias tuleks keskenduda ka tsiviil- ja ennetusaspektidele, et toetada ja täiendada konkreetseid kaitsemeetmeid.

1.3. Komitee toonitab sotsiaalse õigluse, majanduslike väljavaadete ja keskkonnakestlikkuse ennetavat tähtsust. Sotsiaalne rahu ja majanduslik stabiilsus on vägivaldast hoidumise olulised eeltingimused. Globaalse soojenemise piiramine ja selle tagajärgedega toimetulek on maailmas sotsiaalse korra ja rahu säilitamiseks väga olulised.

1.4. Strateegilises kompassis ei võeta piisavalt arvesse rolli, mida Euroopa kodanikuühiskond saab täita ja peab täitma, et parandada vastupanuvõimet vaenulike jõudude hübriidrünnakutele ja püüdele õhnestada süstemaatiliselt ühtekuuluvust ja solidaarsust ELi liikmesriikides ja nende vahel.

1.5. Tsiviil- ja ennetav julgeolekupoliitika käib käsikäes militaarkaitsevõimega. Viimast tuleb pidada julgeoleku vältimatuks eelduseks ning – selle heidutava mõju tõttu – ka ennetavaks teguriks.

1.6. Komitee on seisukohal, et strateegiline kompass annab Euroopa julgeoleku- ja kaitsepoliitikast liiga positiivse pildi.

1.7. NATO ei ole mitte üksnes ELi strateegiline partner, vaid ka selle peamine julgeoleku tagaja. Eurooplased peavad omalt poolt andma NATO-le suuremat lisaväärtust meetmetega, mis tugevdavad nende enda strateegilist tegutsemisvõimet. EL ja NATO ei ole oma koostöö potentsiaali seni täielikult ära kasutanud. Euroopa julgeoleku- ja kaitseambade tugevdamine tähendab NATO tugevdamist.

1.8. Lõppkokkuvõttes peab Euroopa Liit võtma suurema vastutuse ja looma Euroopa kaitsekoostöö liidu NATO Euroopa sambana, tagades, et see liit austab täielikult teatud liikmesriikide neutraalsust ja on sellega kooskõlas.

1.9. EL peaks edendama paremat arusaamist Atlandi-ülese partnerluse otsustavast tähtsusest NATO ja seega ka Euroopa julgeoleku jaoks.

1.10. Liiga paljud ELi liikmesriigid on jätnud pikka aega tähelepanuta oma kaitsekohustused ja kaitsevõime, mis on viinud selleni, et nende relvajõud on märkimisväärselt alavarustatud, ettevalmistamata ja nende koostalitlusvõime on puudulik.

1.11. ELi liikmesriigid peavad paremini koordineerima riiklike võimete arendamist ja kaitseplaneerimist ning rõhuma palju enam ühishangetele. Euroopa kaitsevõime tõhusust tuleb parandada liikmesriikide tööstuspoliitika märksa parema koordineerimisega.

1.12. Euroopa tugevdamisvõimet tuleb tugevdada, kehtestades välis- ja julgeolekupoliitikas hääleteenamusega hääletamise.

1.13. Strateegilise kompassi olulise täiendava elemendina tuleb kindlaks määrata roll, mis Euroopa kodanikuühiskonnal võib solidaarsuse, koostöö ja vastupanuvõime kontekstis olla.

1.14. Komitee teeb ettepaneku korraldada avalikke foorumeid strateegilisteks aruteludeks Euroopa ja riiklikul tasandil.

2. Üldised märkused

2.1. Käesolevas omaalgatuslikus arvamuses vaadeldakse strateegilise kompassi mõju ja püütakse anda poliitiline hinnang selle Euroopa eesmärkidele ja võimalustele kodanikuühiskonna vaatepunktist. Komitee kiidab heaks Euroopa Liidu algatused Euroopa julgeoleku ja kaitse tugevdamiseks.

2.2. Kodanikuühiskond ei ole julgeolekuküsimustes kõrvalseisja ja tema häält tuleb kuulda võtta. Konfliktiolukord tabab tsiviilasutusi rängalt ja tsiviilisikud kannatavad sõja laastavate tagajärgede all.

2.3. Kodanikuühiskonna seisukohast on strateegilises kompassis valitud kitsas julgeolekuperspektiiv, pöörates erilist tähelepanu kaitsele. Komitee rõhutab, et julgeolek ulatub kaitsest palju kaugemale ning et ELi julgeolekustrateegias tuleks keskenduda tsiviil- ja ennetusaspektidele rohkem, kui seda strateegilises kompassis praegu tehakse.

2.4. Euroopa Liit vastandub sõjale ja vägivaldale. EL peab paremini kasutama oma poliitilisi, materiaalseid ja kultuurilisi ressursse, et aidata kaasa konfliktide rahumeelsele lahendamisele ja ennetada sõjalist eskaleerumist, sest just selles võib peituda ELi olulise lisaväärtuse potentsiaal ja ka senine mõju maailmas. EL peab tõhusamalt toetama tagasipöördumist mitmepoolsete relvastuskontrolli lepingute juurde, tuumarelva leviku tõkestamise lepingu järgimist ja tuumadesarmeerimise kohustust.

2.5. Reeglitel põhinev mitmepoolne kord on üldiste inimõiguste kaitsmiseks äärmiselt oluline. EL peab koos kõigi sarnaselt meelestatud partneritega kogu maailmas tegema kõik endast oleneva, et tugevdada ning vajaduse korral taastada ja uuendada reeglitel põhinevat mitmepoolset korda. Range võimupoliitika ja nn tugevama õigus on vastuolus demokraatia ja õigusriigi põhimõtetega. Julgeolek ilma vabaduseta oleks mõttetu. Samal ajal on julgeolek ka vabaduse oluline eeltingimus.

2.6. Tsiviil- ja ennetav julgeolekupoliitika ei ole vastuolus militaarkaitsevõimega. Vastupidi, viimast tuleb pidada julgeoleku vältimatuks eelduseks ning – selle heidutava mõju tõttu – ka ennetavaks teguriks.

2.7. Julgeolekuse ja kaitse poliitiliste ja finantsinvesteeringute tegemiseks on vaja põhjalikult ja tõsiselt hinnata Euroopa Liidu a) süsteemseid ja b) materiaalseid tugevusi ja nõrkusi ning ELi suutlikkust i) tagada oma julgeolek, ii) luua stabiilsus oma naabruses, iii) kindlustada ülemaailmsed kaubateed ja elutähtsate kaupade ja materjalide kättesaadavus ning iv) olla oma liikmesriikide kaudu usaldusväärne ja selgelt pühendunud partner liitudes, mis ei ole olulised üksnes Euroopa julgeoleku jaoks.

2.8. Julgeolekut ja vabadust ei ole võimalik saavutada üksnes sõjalise võimekusega. See nõuab terviklikku sotsiaalset, majanduslikku ja keskkonnaalast lähenemisviisi ning paremat luureteavet ja prognoosimist. Esikohal peab olema ennetav poliitika ning konfliktide lahendamine diplomaatiliste ja tsiviilvahenditega – sõjalise jõu kasutamine peab jääma viimaseks abinõuks. See eeldab aga ka usaldusväärset sõjalist võimekust ja vaieldamatut tahet seda kasutada, kui see on vältimatu. EL peab oma huvisid otsustavamalt kaitsma.

2.9. Õiglase rahu säilitamine on ülemaailmse julgeolekusüsteemi lõppeesmärk ja mitmepoolsus on parim vahend selle eesmärgi saavutamiseks. See on aga üha suurema surve all ning komitee nõustub 2022. aasta ülemaailmse rahuaruande (Global Peace Report) soovutustega, milles kutsuti üles võtma meetmeid rahu ülemaailmse struktuuri tugevdamiseks⁽¹⁾.

2.10. Kaitsevõime tugevdamise ja julgeoleku suurendamise meetmete rakendamine nõuab suuremat institutsioonidevahelist järjepidevust, kapseldumise vältimist ja eelkõige liikmesriikide kindlat pühendumist.

2.11. Venemaa sissetung Ukrainasse ja sõja naasmine Euroopasse ning range võimupoliitika eeldavad tõhusat heidutusvõimet. Kuigi suurvõimu poliitika ei ole kunagi olnud ELi eesmärk, siis nüüd, mil Venemaa ja Hiina seavad kahtluse alla rahvusvahelise süsteemi ja julgeoleku, peab EL kohanema suureneva süsteemse konkurentsi suurvõimude vahel. Venemaa rikub avalikult ÜRO põhikirja ning Hiina üldisi inimõigusi, nagu on selgelt näha Xinjiangis ja Hongkongis.

2.12. USA, Kanada ja teised maailma demokraatlikud riigid on olulised partnerid, viies ellu üldiseid inimõigusi, milleks kõik ÜRO liikmesriigid on ametlikult ja vabatahtlikult kohustunud ja milles ei tohi kusagil ega kunagi järeleandmisi teha.

2.13. EL peaks edendama paremat arusaamist Atlandi-ülese partnerluse, st ELi ja USA suhete otsustavast tähtsusest NATO ja seega ka Euroopa julgeoleku jaoks. Kuigi USA on viimastel aastatel nihutanud oma huvifookuse üha enam Aasiale ja Vaiksele ookeanile, näitab Venemaa agressioon, et maailmakorda tuleb jätkuvalt kindlustada ja vajaduse korral ka Euroopas kaitsta.

2.14. NATO ei ole mitte üksnes ELi strateegiline partner, NATO tagab Euroopa sõjalise kaitse ning Euroopa kaitseammast tuleks arendada nende täielikus vastastikusel täiendavuses. Venemaa sissetung Ukrainasse ja rahvusvaheline julgeolekukord kinnitavad seda igas mõttes. Euroopa suurem kaitsekoostöö võib tugevdada NATO-t ja ka Euroopa tegutsemisvõimet, et panustada tõhusamalt oma julgeolekusse ja piirkondlikku stabiilsusse.

2.15. Kuigi EL kui poliitiline ühendus ja NATO kui allianss ei ole sugugi identsed, tekib nende kahe vahel aina rohkem ristumiskohti ja seda mitte üksnes väärtuste ja eesmärkide osas. Pärast Soome ja Rootsi ühinemist NATO-ga kuulub mõlemasse organisatsiooni 23 riiki. Eurooplased võivad anda ja peavad omalt poolt andma NATO-le suuremat lisaväärtust meetmetega, mis tugevdavad nende enda strateegilist tegutsemisvõimet. Lõppkokkuvõttes peab Euroopa Liit võtma suurema vastutuse ja looma Euroopa kaitsekoostöö liidu NATO Euroopa sambana, austades täielikult teatud liikmesriikide neutraalsust.

2.16. Liiga paljud liikmesriigid on oma kaitsevõime liiga kauaks tähelepanuta jätnud. Kohati ebapiisavad, kuid ennekõike ebatõhusad kaitsekulutused on paljudes ELi liikmesriikides viinud selleni, et nende relvajõud on märkimisväärselt alavarustatud, ettevalmistamata ja nende koostalitlusvõime on puudulik. Kuivõrd need ELi liikmesriigid on ka NATO liikmed, eiravad nad ka oma alliansist tulenevaid kohustusi.

2.17. Euroopa kaitsevõime ei sõltu mitte ainult selleks eraldatud eelarve suurusest, vaid eelkõige selle tõhusast kasutamisest. Praegu ELis kasutusel olevad erinevad relvasüsteemid põhjustavad kattuvusi, suuri kulusid ja ebatõhusust. ELi

---

⁽¹⁾ Common Security – For our shared future, Stockholm, 2022.

liikmesriigid peavad paremini koordineerima riikliku võimekuse arendamist ja kaitseplaneerimist ning rõhuma palju enam ühishangetele. ELi ja liikmesriikide tasandil tuleks rakendada sidusat hankepoliitikat, et saavutada kulude vähendamiseks vajalik mastaabisääst ja luua piisavat tegevust tähtsate idufirmade olemasolu tagamiseks⁽²⁾. Praegused tavad Euroopa kaitseturul kajastavad Euroopa mõõtme puudumisest tulenevaid suuri kulusid.

2.18. Vaatamata alalisele struktureeritud koostööle (PESCO), kaitseküsimuste iga-aastasele kooskõlastatud läbivaatamisele (CARD) ja Euroopa Kaitsefondile, on EL teinud liiga vähe edusamme tõhusate ühiste struktuuride väljatöötamisel, mis võimaldaks ELil hoolitseda oma julgeoleku eest. Siin on oluline 2022. aasta märtsi Versailles' deklaratsioon, mis põhineb riigipeade ja valitsusjuhtide 2021. aasta detsembri otsusel, mille kohaselt „Euroopa Liit võtab suurema vastutuse oma julgeoleku eest ja jätkab kaitsevaldkonnas strateegilist tegevussuunda ning suurendab oma iseseisva tegutsemise suutlikkust“.

2.19. ELi tegutsemisvõimet välis- ja julgeolekupoliitikas oleks võimalik tugevdada, kui eemaldutaks nõukogus välispoliitika valdkonnas tehtavatest ühehääletest otsustest (üks liikmesriik võib blokeerida kõik ülejäänud). Vahepealse lahendusena võiks kaaluda kvalifitseeritud hääletenamuse või suurendatud kvalifitseeritud hääletenamuse (st kõrgemate künniste seadmine kvalifitseeritud hääletenamusele) ajutist katsetappi. Institutsiooniline raamistik ei ole siiski see, mis peaaesjalikult takistab liikmesriikide ühist sidusat tegutsemist. Pigem hoiduvad liikmesriigid kõrvale olemasolevast institutsioonilisest raamistikust, ei kasuta ära selle potentsiaali ega luba end sellesse integreerida.

2.20. Julgeoleku tagajana võib Euroopa vajada uut narratiivi ja konkreetseid meetmeid kodanikuühiskonna ja kodanikuosaluse toetusel, et tugevdada Euroopa identiteeti ja solidaarsust, langemata lõksu, kus natsionalism asendatakse Euroopa marurahvuslusega. Üldsuse osalemine peaks olema avatud, läbipaistev ja kaasav.

3. Strateegilise kompassi positiivsed aspektid

3.1. Strateegilise kompassi eesmärk saavutada suurem julgeolek suutlikkuse suurendamise (tegutsemine), parema valmisoleku (turvalisuse ja julgeoleku tagamine), sihtotstarbeliste investeeringute (investeeringud) ja ulatuslikuma koostöö (partnerluste loomine) ning partnerluste ja liitude tugevdamise kaudu on hästi valitud.

3.2. Strateegilise kompassi eesmärk on kinnistada Euroopa otsusekindlust järgida Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni põhikirja põhimõtteid, taastada rahu ja kaitsta vabadust Euroopas.

3.3. Julgeoleku mõttes kirjeldatakse Hiinat strateegilises kompassis süsteemse rivaalina; seda on kinnitanud tema ulatuslikud üldiste inimõiguste rikkumised, Taiwani pidev ähvardamine ja toetus agressorriigile Venemaale. Strateegilises kompassis rõhutatakse, et Hiina ja Venemaa seavad küsimuse alla rahvusvahelise korra. Nad laiendavad oma tuumaarsenali ja arendavad uusi relvasüsteeme.

3.4. Samuti tuuakse strateegilises kompassis välja relvastuskontrolli struktuuri ohtlik nõrgenemine ja selle normatiivse tühimiku kahjulik mõju ELi julgeolekule.

3.5. ELil on õigustatud huvid kõigis maailma piirkondades. Strateegiline kompass ei hõlma süstemaatiliselt neid kõiki, kuid selles märgitakse õigusega, et – nagu konkreetselt Lääne-Balkani riikide puhul näha –, Euroopa tegevusetus innustab teisi riike seda ruumi täitma.

3.6. Strateegilises kompassis rõhutatakse, et EL peab tegutsema oluliselt kiiremini ja otsustavamalt ning et liikmesriigid peavad saama tugineda vastastikusele abile. Seepärast rõhutatakse Euroopa Liidu lepingu artikli 42 lõike 7 tähtsust. EL peaks selgitama kooskõla selle esmase õigusliku aluse ja NATO lepingu artiklis 5 sätestatud abi andmise kohustuse vahel.

⁽²⁾ Julgeoleku- ja kaitse jaoks elutähtsa tehnoloogia tegevuskava (COM(2022) 61 final), punkt 4.9.

3.7. Parem valmisolek ja koostalitlusvõime on määratletud prioriteetidena ning strateegilises kompassis märgitakse, et need peavad olema kookõlas NATO-ga. Strateegilise kompassi kohaselt on EL parema Euroopa kaitse võimaldaja, märkides, et see täidab puudujäägid kriitilise tähtsusega suutlikkuses, tugevdab Euroopa ühiskondade vastupanuvõimet ja loob stabiilsust Euroopa naabruses. Esimene samm on 5 000 sõjaväelasest koosneva kiirsuurevõime (Rapid Deployment Capacity) loomine, mis peaks olema täielikult töövalmis 2025. aastaks. Komitee tuletab meelde, et viimane aeg on tegutseda, kuna EL seadis sellega seoses juba rohkem kui 20 aastat tagasi ambitsioonikamad eesmärgid, mida pole siiani täidetud.

3.8. Kuigi strateegilises kompassis ei viidata kvalifitseeritud hääleteenamuse kehtestamisele välispoliitikas, kutsutakse selles siiski üles konstruktiivselt hääletamisest hoiduma, et huvitatud liikmesriigid saaksid edasi liikuda. Sellega seoses võiks rohkem kasutada Euroopa Liidu lepingu artiklit 44, et võimaldada huvitatud liikmesriikidel, kellel on asjakohane suutlikkus, teha nõukogu delegeerimisel koostööd ühise julgeoleku- ja kaitsepoliitika (ÜJKP) valdkonnas.

3.9. Strateegilise kompassi eesmärk on ühendada ÜJKP raames mõistlikult tsiviil- ja sõjalised missioonid ja operatsioonid. Selles rõhutatakse ÜJKP tsiviilmissioonide tähtsust mittesõjalise reageerimise kontekstis. Strateegilise kompassi eesmärk on tihedam koostöö ÜJKP ning ELi justiits- ja siseküsimuste sidusrühmade vahel.

3.10. Komitee tunnustab asjaolu, et selles järgitakse tegevusele suunatud lähenemisviisi ning esitatakse edusammude mõõtmiseks konkreetsed ettepanekud ja sammud, sihtkuupäevad ja vahe-eesmärgid, mida ELi nõukogu ja Euroopa Ülemkogu peavad regulaarselt läbi vaatama.

3.11. Strateegilises kompassis rõhutatakse ka olulisi meetmeid, et võtta ÜJKP missioonides ja operatsioonides paremini kasutusele soolise võrdõiguslikkuse, rahu ja julgeoleku ning kliimatohususe käsitused. Eelkõige tugevdab Euroopa Liit 2023. aastaks oma üldiste inimõiguste ja soolise võrdõiguslikkuse nõustajate võrgustikku ÜJKP missioonidel ja operatsioonidel. Lisaks suunatakse ELi kliimamuutuste ja kaitse tegevuskava rakendamiseks sõjalist sektorit kliimaneutraalsuse suunas.

4. Kriitilised märkused kompassi kohta

4.1. Strateegiline kompass on väga kõrgete eesmärkidega dokument, milles nähakse ette rohkem kui 80 konkreetset meetet, mis tuleb 2025. aastaks võtta. Sellega seoses on vaja liikmesriikide tugevat poliitilist tahet, vastasel juhul võib dokumendist jääda mulje, et ELil puudub pädevus välispoliitikas ja kaitseküsimustes.

4.2. Strateegilist kompassi iseloomustab kitsam julgeoleku käsitused: julgeolek on midagi enam kui lihtsalt kaitse. Sõjaliste konfliktide vältimiseks on otsustava tähtsusega suurem ennetustöö ja prognoosimine. Strateegilises kompassis keskendutakse konkreetsete projektide ja meetmete loetelu koostamisele. Komitee tunnustab seda. Selles ei viidata aga konkreetsetele geograafilistele piirkondadele ega määratleta piisavalt, kus tahab EL vastavalt oma väärtustele ja eesmärkidele edendada stabiilsust ja julgeolekut, sealhulgas väljaspool oma territooriumi, näiteks oma vahetus naabruses. Kompassi tuleb laiendada, et see moodustaks tervikliku strateegia, mis hõlmaks ka kodanikuühiskonna kaasamist.

4.3. Strateegilises kompassis antakse üsna positiivne pilt ELi julgeoleku- ja kaitsepoliitika sidususest ning selle potentsiaalsest suutlikkusest. Näiteks öeldakse selles, et ELi tugevus väliste konfliktide ja kriiside ennetamisel ja ohjamisel seisneb suutlikkuses kasutada nii sõjalisi kui ka tsiviilvahendeid. Kompassis ei ole esitatud konkreetseid näiteid selle kohta, kus see võiks edukalt toimuda. Ebarealistlik analüüs ei saa siiski olla kindel alus julgeolekustrateegiale. See, et EL hindab end olevat järjepidev eestvedaja mitmepoolsetes lahendustes, ja tema enesekiitus, mida on selgelt väljendatud strateegilises kompassis näiteks seoses vastutusega ülemaailmse julgeoleku tagamisel, ei võimalda teha ausat kokkuvõtet.

4.4. EL võib ju olla investeerinud mitmepoolsusesse märkimisväärseid poliitilisi ja rahalisi ressursse. Kuid vähemalt kuni Venemaa rünnakuteni olid liikmesriigid püüdnud saavutada koordineeritud Euroopa välispoliitika eesmärgid üksnes siis, kui need olid otseselt kooskõlas nende enda riiklike huvidega. Seda põhimõtet strateegilise prognoosimise puudumist saab illustreerida mitme näitega. Siin võib nimetada muu hulgas järgmist: laienemisprotsess Lääne-Balkani riikides, eurooplaste reageerimine Liibüa sõjale, sõltuvus energiast, toorainest ja muudest tarnetest, Euroopa esindatus ÜRO ning riikide sõjalise võimekusse tehtavate investeeringute erinev tase võrreldes SKPga.

4.5. Strateegilises kompassis peetakse NATO-t Euroopa julgeoleku jaoks oluliseks, kuid see ei ole piisav. Kompassis räägitakse strateegilisest partnerlusest NATO-ga, vastastikusest täiendavusest ja otsuste tegemise sõltumatusest. Kuid ainult mõned liikmesriigid on endiselt neutraalsed, st nad ei ole NATO liikmed, ning allianss on midagi enam kui vaid Euroopa strateegiline partner. NATO on praegu ja jääb ka tulevikus ainsaks tõeliseks Euroopa julgeoleku tagatiseks. EL saab siiski aidata eurooplastel paremini korraldada oma panust Euroopa julgeolekusse, ühendades oma kaitsevõime ja loobudes koordineerimata riiklikust poliitikast ühise Euroopa lähenemisviisi kasuks. Vaatamata mitmele heale käsitusele strateegilises kompassis, ei ole EL ega ka NATO seni oma koostööpotentsiaali veel täielikult ära kasutanud.

4.6. Euroopa strateegilise autonoomia kontseptsioon peab olema selgelt määratletud, kui seda kohaldatakse julgeoleku- ja kaitseküsimustes, nagu see on strateegilise kompassi puhul. Strateegiline autonoomia ei tähenda, et Euroopa Liit tegutseb üksi, vaid ta muutub paremaks partneriks, kes suudab vajaduse korral tegutseda, ka juhul, kui toetus ei pruugi olla kättesaadav. Strateegiline autonoomia ei tohi tähendada võrdset distantsi maailmariikidest, nagu komitee on juba rõhutanud oma hiljutises arvamuses Atlandi-üleste suhete kohta. USA on ja jääb Euroopa kõige olulisemaks liitlaseks ja partneriks. EL peaks siiski käima strateegiliste sõltuvuste vähendamise teed muu hulgas julgeoleku- ja kaitsektoris, nagu on märgitud komitee arvamuses julgeoleku- ja kaitsetehnoloogia tegevuskava kohta ⁽³⁾.

4.7. Euroopa ühepoolseid sõltuvusi tuleb vähendada ja seda mitte ainult kaitsevaldkonnas. See on Euroopa julgeoleku seisukohalt äärmiselt oluline. Komitee leiab siiski, et vastastikune sõltuvus, eriti sarnaselt meelestatud partnerite vahel, ei ole mitte ainult kasulik, vaid ka vältimatu eeltingimus reeglitel põhineva mitmepoolse korra jaoks.

4.8. Mis puudutab ELi tulevast sõjalist võimekust, siis strateegilises kompassis nimetatud kiirreageerimisjõud on kooskõlas kontseptsiooniga kasutada rahvusvaheliselt koordineeritud missioonide raames kiiresti lahinguvalmis väiksemaid vägesid. Neid jõupingutusi ei saa siiski vaadelda sõltumatult Euroopa piisavast panusest enda julgeolekusse NATO kontekstis. Euroopa jõupingutused peavad toetama NATO Euroopa samba tõhusust. Praegu ei ole selge, kuidas ELi ja NATO liikmesriigid saavad eraldada piisavalt ressursse nii NATO reageerimisjõududele kui ka ELi kiirreageerimisjõududele juhul, kui need ressursid tuleb aktiveerida samal ajal. Lisaks ei ole ellu viidud mõningaid kiirreageerimisjõududega seoses esitatud meetmeid, kuigi sellekohased otsused on langetatud juba aastakümneid tagasi (Helsingi 1999).

4.9. Strateegilises kompassis ei võeta arvesse rolli, mida kodanikuühiskond Euroopas saab täita ja peab täitma, et parandada vastupanuvõimet vaenulike jõudude püüdele õnnestada süstemaatiliselt ühtekuuluvust ja solidaarsust ELi riikides ja nende vahel.

4.10. Euroopa Liidu tugevdamine demokraatial ja õigusriigil põhineva julgeoleku tagajana ei eelda mitte ainult tugeva (ma)id Euroopa institutsioone ja paremat prognoosimist liikmesriikidelt, vaid ka ulatuslikke piiriüleseid ühiskondlikke liite. Need on mõeldamatud ilma tugeva ja elujõulise üleeuroopalise organiseeritud kodanikuühiskonna ja täielikult pühendunud Euroopa sotsiaalpartneriteta.

4.11. Vaenulikud rünnakud ei hõlma mitte ainult sõjalisi operatsioone, vaid ka desinformatsiooni, küberründeid, majanduslikku väljapressimist jne. Strateegilises kompassis nimetatakse hübriidohtudele koordineeritud reageerimise jaoks hübriidmeetmete kogumi väljatöötamist ning välisteabe, manipuleerimise ja välise sekkumise meetmete kogumit ning küberdiplomaatia meetmete kogumi tugevdamist. Strateegilises kompassis tuleb seda üliolulist aspekti siiski põhjalikumalt käsitleda. EL vajab selliste rünnakute ja sekkumiste tõrjumiseks kiiresti institutsioonidevahelist lähenemisviisi, millesse peab olema kaasatud esinduslik kodanikuühiskond. Eesmärk on panna alus ELi kodanike tõhusale solidaarsusele, koostööle ja vastupanuvõimele eelkõige kohalikul tasandil, kus selliste rünnakute mõju on kõige vahetum.

4.12. Euroopa julgeolekut ei ohusta mitte ainult sõjalised rünnakud selle traditsioonilises tähenduses. Küberründeid ja sabotaaže eraettevõtjate, avaliku sektori asutuste ja elutähtsa taristu vastu tuleks samuti käsitleda vaenulike hübriidrünnakutena, mis võivad põhjustada laastavat kahju. Seda aspekti ei ole strateegilises kompassis eelkõige tõhusate kaitse- ja reageerimismeetmete osas piisavalt käsitletud.

⁽³⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Julgeoleku- ja kaitsetehnoloogia tegevuskava“(COM(2022) 61 final) (ELT C 443, 22.11.2022, lk 112).

5. Kompassi ümberkalibreerimine

5.1. Komitee on täiesti nõus, et EL peab arvestama üha agressiivsemate revisionistlike jõududega, kes rikuvad ÜRO põhikirja. Reeglitel põhineva mitmepoolse korra saab taastada, kui liberaalsed demokraatiad järgivad oma põhimõtteid, toetavad neid diplomaatiliste, tsiviil- ja sõjaliste võimetega ega anna alla autoritaarsete võimude kiusatustele, survele ja ähvardustele.

5.2. Euroopa poliitika peab teenima relvastatud konfliktide ennetamise eesmärki, võttes samal ajal arvesse asjaolu, et maailm on palju vähem rahumeelne, kui see tundus pärast külma sõja lõppu. Seepärast vajab Euroopa ühiskond poliitilist konsensust selles, kuidas tõhusalt tugevdada oma kaitset võimalike ründajate vastu ja eelkõige suurendada oma tsiviilkaitsevõimet. Keske tähtsusega on suurem avalik arutelu ja kodanikuühiskonna osalejate aktiivne kaasamine.

5.3. Atlandi-ülene partnerlus nõuab palju rohkem poliitilisi investeeringuid. Kuigi see ulatub NATO-st kaugemale, on see alliansi tugisammas. Eurooplased peavad tegema suuremaid jõupingutusi ELi ja USA suhete hoidmiseks ja süvendamiseks. Stabiilne partnerlus USAga on äärmiselt oluline nii kaubandussuhete kui ka julgeoleku seisukohast.

5.4. Euroopa eesmärk on tuumarelvavaba maailm. Kuni selle saavutamiseni on USA tuumajulgeoleku tagatis Euroopale, NATO tuumaheidutus ja Prantsusmaa heidutusjõud Euroopa julgeoleku jaoks asendamatud.

5.5. Euroopa partnerid peavad kiiresti keskenduma oma sõjaliste kulutuste tõhustamisele. Seda on võimalik saavutada muu hulgas tavapärase riiklike sõjaliste süsteemide koostalitlusvõime olulise suurendamise kaudu. Liikmesriigid peavad ületama praegused raskused ja arusaamatused seoses hädavajaliku lühiajalise kaitsevõime soetamisega ning leidma ühise lähenemisviisi oma kaitsetsüsteemide tugevdamiseks keskpikas ja pikas perspektiivis ühishangete ja ühiste koostööprojektide kaudu. Euroopa ühisprojektidest ei tohiks kõrvale jätta lähedasi liitlasi ja partnereid, kuid nende juurdepääs Euroopa kaitseturule peab põhinema rangelt vastastikkusel.

5.6. Kaitsekulutuste osakaal SKPst on oluline ulatuses, milles lääneliitlased on kokku leppinud – *pacta sunt servanda!* Tõhusa võimekuse seisukohast on olulisem need põhjalikult määratleda ja õigeaegselt saavutada. Asjaolu, kas selleks on vaja täpselt 2 % osakaalu või tõenäoliselt suuremat protsenti SKPst, on teisejärguline. Otsustav on see, et võimalik agressor peaks rünnaku maksumust liiga suureks. EL peab oma liikmesriikide kaitsekulutuste tõhustamiseks tuginema oma vahenditele ja institutsioonidele, nagu alaline struktureeritud koostöö (PESCO), kaitseküsimuste iga-aastane kooskõlastatud läbivaatamine (CARD), Euroopa Kaitsefond (EDF) ja Euroopa rahutagamisrahastu.

5.7. Kaitsehanked ja Euroopa kaitsetööstuse struktuur on Euroopa julgeoleku jaoks otsustava tähtsusega. Nende suhtes ei kehti üksnes turureeglid. Euroopa julgeolekut ei tohi siiski kahjustada kulukad ja ebatõhusad kompromissid. Ühisprojektid tuleks kindlaks määrata konkurentsvõimelise ja innovatiivse tööstuse suutlikkuse alusel, mitte koostööprojektide riiklike kvootidega.

5.8. Kompass hõlmab paljusid olulisi julgeolekuaspekte, kuid selles ei räägita piisavalt luureteabest. EL peaks kompassi ajakohastama, lisades sellesse Euroopa luurevõime selge analüüsi ja konkreetseid ettepanekud selle parandamiseks.

5.9. Riiklikud kaitsejõud vajavad ratsionaliseerimist, st tõhusaid ühiseid juhtimisstruktuure, mis lõppkokkuvõttes loovad aluse ühiste Euroopa vägedele. Rajada tuleb Euroopa Liidu sõjaline staap ja Euroopa Kaitseagentuur.

6. Kodanikuühiskonna panus Euroopa julgeolekusse ja kaitse

6.1. Strateegiline kompass on märkimisväärne samm edasi. Seda tuleks laiendada nii, et see hõlmaks Euroopa välispoliitika strateegiat, mida iseloomustab laiem julgeolekukontseptsioon, mis on kooskõlas ka ÜRO kestliku arengu eesmärkidega ja kaasab aktiivselt kodanikuühiskonda.

6.2. Sõjaliste konfliktide vältimiseks on otsustava tähtsusega tõhusam luureteave, ennetus ja prognoosimine. Paljud ELi liikmesriigid peavad investeerima rohkem oma kaitsevõimesse ja enamik neist on hakanud seda tegema. See peab olema pikaajaline ja vajab kodanikuühiskonna toetust. NATO Euroopa sammas peab tagama sõjalise heidutuse, kuid EL peab suurendama oma suutlikkust, sealhulgas oma sõjaliste vahendite abil, et anda konkreetne ennetav panus piirkondliku rahu ja stabiilsuse edendamisse.

6.3. Vastavalt kompassis soovitatule peaks EL toetama liikmesriike omavahelise koostöö parandamisel, et vähendada nende kaitsevõime ebatõhusat killustatust ja kulukat dubleerimist. Seni kuni ELil puudub tegelik kaitsepädevus, peaks ta siiski jätkama oma piiratud ressursside investeerimist peamiselt tsiviilmeetmetesse ja -mehhanismidesse, et oleks võimalik ennetada konflikte. See on koht, kus kodanikuühiskond saab oma sotsiaal- ja majandusvõrgustike ning tugeva avaliku ja kultuuridiplomaatia potentsiaali kaudu tõeliselt muuta.

6.4. Vaba ja elujõuline kodanikuühiskond võib olla automaatne stabiliseerija Euroopa julgeolekut mõjutavate kriiside ajal. See on ilmnunud näiteks seoses Venemaa agressiooniga, mille puhul miljonid ELi kodanikud paljudes liikmesriikides võtavad vastu ja abistavad Ukraina pagulasi. Seejuures on erakordne tahe aidata nähtav eelkõige Ukraina naabruses asuvates ELi liikmesriikides. Terviklik lähenemisviis julgeolekule peab hõlmama ka Euroopa hädaolukordadeks valmisolekut ja kodanikuühiskonna organisatsioonide jätkuvat toetamist.

6.5. Komitee rõhutab sotsiaalse õigluse, majanduslike väljavaadete ja keskkonnakestlikkuse tähtsust julgeoleku jaoks. Sotsiaalne rahu on vägivallast hoidumise oluline eeltingimus. Globaalse soojenemise piiramine ja selle tagajärgedega toimetulek on maailmas sotsiaalse korra ja rahu säilitamiseks väga olulised.

6.6. Komitee soovib korraldada avalikke foorumeid strateegilisteks aruteludeks, et kodanikuühiskond saaks anda oma panuse sellise Euroopa arendamisse, mis kaitseb ja tugevdab oma vastupanuvõimet vaenulikele rünnakutele, mis õhnestavad moraali ja poliitilist stabiilsust liikmesriikides ja nende vahel. „Suurjõudude võitluses eeliste eest ei pruugi otsustavad olla mitte sõjaline või majanduslik võim, vaid ühiskonna põhiomadused“⁽⁴⁾.

6.7. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee, selle välissuhete sektsioon (REX) ja – kaitsetööstust silmas pidades – tööstuse muutuste nõuandekomisjon (CCMI)⁽⁵⁾ võivad etendada võtmerolli poliitilise tasandi ja ühiskonna dialoogis Euroopa ja kogu maailma julgeoleku üle. Komitee kutsub jätkuvalt üles strateegilist kompassi korrapäraselt ajakohastama ja hindama põhjalikult uusi seonduvaid algatusi, nagu kaitsepakett.

6.8. Venemaa agressioon ja süsteemne rivaalitsemine Hiinaga rõhutavad, et EL peab viivitamatult kohanema geopoliitilise reaalsusega. Liberaalsetes demokraatlikes riikides on seda võimalik saavutada üksnes tihedas koostöös kodanikuühiskonnaga ja selle poliitilisel toetusel.

Brüssel, 24. jaanuar 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

⁽⁴⁾ Mazarr, M. J., What Makes a Power Great. „The Real Drivers of Rise and Fall“, *Foreign Affairs*, juuli/august 2022, lk 52.

⁽⁵⁾ <https://www.eesc.europa.eu/et/sections-other-bodies/sections-commission/consultative-commission-industrial-change-ccmi>

III

(Ettevalmistavad aktid)

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE

EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEE TÄISKOGU 575. ISTUNGJÄRK, 14.12.2022–
15.12.2022**Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv lepinguvälise tsiviilvastutuse normide tehisintellektile kohandamise kohta (tehisintellektiga seotud vastutuse direktiiv)“****(COM(2022) 496 final – 2022/0303 (COD))**

(2023/C 140/05)

Pearaportöör: **Wautier ROBYNS DE SCHNEIDAUER**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Parlament, 6.10.2022
	Euroopa Liidu Nõukogu, 14.10.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 114
Vastutav sektsioon	ühtse turu, tootmise ja tarbimise sektsioon
Juhatuse otsus	20.9.2023
Vastuvõtmine täiskogus	24.1.2023
Täiskogu istungjärk nr	575
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	154/1/0

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Komitee on arendanud oma seisukohti tehisintellekti küsimuses alates oma teedrajavast arvamusel 2017. aastal, rõhutades, et tehisintellekti rakenduste inimjärelevalve peab sisaldama ka kohustusi ja looma usaldust sellise tehnoloogia vastu. Komitee 2019. aasta arvamusel⁽¹⁾ nõuti selgeid eeskirju, mis paneksid õigusevastase (või eeldatavalt õigusvastase) kasutamise korral vastutuse füüsilistele või juriidilistele isikutele.

1.2. Komitee tunnustab ja toetab komisjoni ettepanekut parandada tehisintellekti õigusevastase kasutamise tõttu mis tahes kahju (nagu seda määratletakse siseriiklikus õiguses) kandnud kannatanute õigusi, nähes neile ette erioigused lisaks olemasolevatele riiklikele lepinguvälise või mittesüüliste vastutuse õigusaktidele, tootevastutuse direktiivi sätetele ja kriminaalõigusele.

⁽¹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Usalduse loomine inimkeskse tehisintellekti vastu““ (COM(2019) 168 final (ELT C 47, 11.2.2020, lk 64).

1.3. Komitee tunnistab, et minimaalne ühtlustamine teenib seda eesmärki kõige paremini, kuid on mures, et arendamises ja tarneahelas osalevad sidusrühmad ja kohtunikud võivad tõlgendada ohtu erinevalt. Seetõttu nõuab komitee selgeid õiguslikke määratlusi ja rõhutab vajadust suurendada veelgi nende inimeste eksperditeadmisi, kes peavad uut õigusakti kogu ELis asjakohase digitaalse suutlikkusega kohaldama. Komisjoni lõppeesmärk peaks olema püüe töötada välja vastutuskeem, mille kohaldamine kogu ELis toimuks võimalikult ühtselt.

1.4. Komitee tunnistab vastastikkust toimet ühelt poolt ennetus- ja turvaeeskirjade ning teiselt poolt õiguskaitsesevõimaluste vahel, mis lisanduvad avaliku sektori asutuste järelevalverollile, tagamaks tehisintellekti vastutustundlikku arendamist käsitlevate ELi ja riiklike standardite järgimine. Komitee kutsub üles looma vaidluste kohtuvälise lahendamise üksuste võrgustiku, et lihtsustada kannatanutel oma õiguste kasutamist ja koguda rohkem tõendeid direktiivi mõju kohta.

1.5. Komitee hindab seda, et direktiiviga tagatakse tasakaal kannatanute õiguste ja tehisintellekti arendajate huvide vahel. See võimaldab digiüleminekust kasu saada ja võib olla eeskujuks kolmandate riikide jaoks, kes kaaluvad selle lähenemise järgimist.

1.6. Komitee kutsub komisjoni üles tähelepanelikult jälgima tehisintellektiga seotud vastutust hõlmava finantstagatise või kindlustuse arengut, võttes nõuetekohaselt arvesse nende kättesaadavust ja ulatust, kuna uus raamistik peaks tagama õiguskindluse nii ettevõtjatele kui ka kindlustusandjatele. Tõendid intsidentide kohta on olulised, et hinnata, kas sellega seoses on vaja võtta meetmeid, seetõttu on nende intsidentide dokumenteerimine ja nendest teatamine väga oluline.

1.7. Komitee kutsub komisjoni üles lisama oma teabevahetusstrateegiasse õigused, mis on antud tehisintellekti tekitatud kahju kannatanutele, et suurendada usaldust digiülemineku vastu.

1.8. Võttes arvesse tehnoloogia arengu kiirust, toetab komitee kavatsust vaadata kõnealune õigusakt läbi niipea, kui tõendid seda nõuavad. Komitee on seisukohal, et viis aastat pärast käesoleva direktiivi jõustumist oleks liiga liigne viivitamine ning soovib direktiivi läbi vaadata kolm aastat pärast selle jõustumist. Komitee on valmis osalema sellel läbivaatamisel, et hinnata ELi kodanikuühiskonna organisatsioonide kogemusi, eelkõige mis puudutab lõppkasutajate tagasisidet tõendamiskohustuse kohta ja võimalikke erinevusi hüvitamisele kuuluva kahju määramisel riiklikes õigusaktides.

1.9. Tehisintellekti kasutamine võib viia tundlike poliitiliste valikuteni, mida ei tohiks jätta üksnes tehisintellekti tarneahela osaliste otsustada. Seepärast nõuab komitee, et ta saaks osaleda ja temaga konsulteeritaks eetiliste standardite kehtestamisel.

2. Ettepaneku kokkuvõte

2.1. Tehisintellektiga seotud lepinguvälise vastutuse direktiivi ettepanek (edaspidi „tehisintellektiga seotud vastutuse direktiiv“) põhineb komisjoni 2020. aasta tehisintellekti käsitleval valgel raamatul, komisjoni samaaegsel aruandel ohutuse ja vastutuse kohta tehisintellekti valdkonnas ning 2021. aasta ettepanekul tehisintellekti kohta, milles keskendutakse ennetamisele ja ohutusele. See ettepanek on seotud 1985. aasta tootevastutuse direktiivi (edaspidi „muudetud tootevastutuse direktiiv“) läbivaatamisega, mis esitati samal päeval kui käesolevas arvamuses käsitletav tehisintellektiga seotud vastutuse direktiiv. Mõlemad ettepanekud võimaldavad hagejatel esitada nõudeid teatavate osapoolte vastu, kusjuures õigusaktide kohaldamisalad on mõnevõrra erinevad.

2.2. Tehisintellektiga seotud vastutuse direktiivi eesmärk on kehtestada ühtsed nõuded lepinguvälise tsiviilvastutuse teatavate aspektide kohta tehisintellektisüsteemide kasutamisest tekkinud kahju korral. Sellega loodetakse parandada ühtse turu toimimist ja tagada kannatanutule (nii üksikisikutele kui ka ettevõtjatele) laiem kaitse ning suurendada ühtlustatud eeskirjade abil usaldust tehisintellekti vastu. Ettepanek hõlmab näiteks eraelu puutumatus rikkumisi, andmete kaotamist või ohutusprobleemidest tingitud kahju. Uued eeskirjad lihtsustavad näiteks hüvitise saamist juhul, kui kedagi on diskrimineeritud värbamisprotsessis, kus kasutati tehisintellektitehnoloogiat, ehkki mitmed (õiguslikud) takistused säilivad. Selleks et kõrvaldada allesjäänud õiguskindlusetus, soovib komitee esitada tehisintellekti kasutavate masinate tehtud otsuse õigusliku määratluse.

2.3. Kõnealuse direktiiviga teeb komisjon esimest korda ettepaneku tehisintellektiga seotud riiklike vastutuseeskirjade sihipäraseks ühtlustamiseks, lihtsustades tehisintellektiga seotud kahju hüvitamist kannatanule. Uued ettepanekud on kooskõlas tehisintellekti valge raamatu eesmärkidega ja komisjoni 2021. aasta tehisintellekti käsitleva õigusakti ettepanekuga, milles sätestatakse õigusriigi põhimõtted tehisintellekti usaldusväarsuse raamistiku kaudu, tagades tehisintellektitoodete või -teenuste tekitatud kahju korral kannatanutele õiglase kaitse, nii nagu siis kui kahju oleks tekitatud mis tahes muudel asjaoludel.

2.4. Oluline on pidada silmas, et direktiiv ei ohustaks ega välistaks tehnoloogilisi edasiminekuid Euroopas. Sellega kehtestatakse ühtlustatud õigusraamistik, milles arvestatakse tehisintellektisüsteemide keerukusega laborist turule ning lihtsustatakse tehisintellektisüsteemide tekitatud kahju korral kohtumenetlust kannatanute jaoks, kasutades selleks kahte peamist õiguslikku uuendust, mis vastavad praegustele vajadustele:

- esiteks, kui on kindlaks tehtud (hoolsuskohustusest lähtuv) ELi või riiklike eeskirjade rikkumine ja põhjuslik seos tehisintellektisüsteemiga (selle väljundiga) näib mõistlikult tõenäoline, siis kehtib ümberlükatav põhjusliku seose eeldus, kuna kannatanutel on raske üksikasjalikult selgitada, kuidas konkreetne viga või tegevusetus põhjustas kahju, eriti raske on see juhul, kui püütakse mõista keerukaid tehisintellektisüsteeme. Suure riskiga tehisintellektisüsteemide pakkujate (vt punkt 4.1), nende nimel tegutsevate isikute ja kasutajate suhtes kohaldatakse erisätteid. Ettepanekus arvestatakse põhjusliku seose eeldusega vähemal määral, kui tehisintellektisüsteemi kasutab mitteprofessionaalne kasutaja, kes ei sekkunud tehisintellektisüsteemi käitamistingimustesse;
- teiseks, kui tootevastutuse puhul on lihtsam kindlaks teha, kellele hagi esitada, siis tehisintellektiga on lood keerulisemad. Kavandatav direktiiv annab kannatanutele rohkem vahendeid õiguskaitses taotlemiseks, võimaldades neile proportsionaalsel viisil juurdepääsu ettevõtete ja tarnijate käsutuses olevatele tõenditele juhtudel, kui tegemist on suure riskiga tehisintellektisüsteemiga ja kui selliste tõendite hankimine on vajalik. Kannatanutel on võimalik saada kohtult korraldus, millega antakse juurdepääs vajalikule teabele, et teha kindlaks, mis põhjustas neile tekitatud kahju ja millise füüsilise või juriidilise kostja poole saavad nad kahju hüvitamiseks pöörduda. Kui tõendid on kergesti kättesaadavad, ei ole põhjusliku seose eeldus enam kohaldatav ning see motiveerib tugevalt sellist teavet kättesaadavaks tegema.

Tänu neile kahele meetmele võimaldab kavandatav direktiiv kannatanutel saada hüvitist individuaalselt või kollektiivselt (kui see on asjakohane) ja seejuures säilitatakse põhjusliku seose mõiste.

3. Inimkeskse tehnoloogilise arengu tagamine

3.1. Komitee on teadlik tehisintellektiga kaasnevatest eelistest ja võimalikest riskidest. Tehisintellekti kasutamine ei tohiks piirduda üksnes tootlikkuse tõstmisega inimtoimingute asendamise ja kulude vähendamise teel. Selle arenguga seoses tuleb pöörata tähelepanu ohtudele, mis tulenevad muutunud töötingimuste mõjust tervisele ja õigustele (näiteks eraelu puutumatus). Masina ja inimese vaheline tasakaal töökohal tuleb ümber hinnata, kuna inimkontroll peab olema prioriteetne, samas tuleb nõuetekohaselt arvesse võtta inimeste eelarvamuste ja kallutatuse võimalikku edasikandumist masinate tööle. Vastutus algse ülesehituse eest ja lõplik vastutus võimalike rikete eest peaks jääma inimestele, nagu on tunnustatud kõrgetasemelise tehisintellekti eksperdirühma etikasuunistes. Paljud muud arengud on praegu palju halvemini dokumenteeritud, näiteks nanotehnoloogia mõju keskkonnale. Komitee on seisukohal, et nii tehisintellektisüsteemide käitajad kui ka muud sidusrühmad, näiteks riskijuhtimise nõustajad ja kindlustusandjad, samuti avaliku sektori asutused ja töötajate esindajad, peaksid jälgima nende süsteemide võimalikku mõju riskianalüüsi, auditeerimise ja ohutustehnoloogia abil, tehes katseid võimalikult realistlikes tingimustes. Nagu on märgitud komitee varasemas arvamuses,⁽²⁾ sooviks komitee sertifitseerimismenetluste kehtestamist, millega tagatakse ohutus ja kooskõla inimkonna huvidega.

3.2. Komitee on teadlik, et tehisintellekti rakendusi võivad tabada rikked ja pahatahtlikud küberrünnakud ning viitab oma hiljutistele arvamustele digitaalse tegevuskerksuse õigusakti (DORA)⁽³⁾ ning küberturvalisuse ja kriitilise tähtsusega üksuste vastupidavusvõime direktiivi⁽⁴⁾ ettepanekute kohta. Need riskid ja ohud õigustavad ilmselgelt olemasolevaid ennetus- ja järelevalvenõudeid ning edasisi samme, kui peaksid ilmnenema uued nõrgad kohad.

⁽²⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Usalduse loomine inimkeskse tehisintellekti vastu““ (COM(2019) 168 final) (ELT C 47, 11.2.2020, lk 64).

⁽³⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemadel „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, mis käsitleb finantssektori digitaalset tegevuskerksust ning millega muudetakse määrusi (EÜ) nr 1060/2009, (EL) nr 648/2012, (EL) nr 600/2014 ja (EL) nr 909/2014“ (COM(2020) 595 final – 2020/0266 (COD)) ja „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiive 2006/43/EÜ, 2009/65/EÜ, 2009/138/EÜ, 2011/61/EL, 2013/36/EL, 2014/65/EL, (EL) 2015/2366 ja (EL) 2016/2341“ (COM(2020) 596 final – 2020/0268 (COD)) (ELT C 155, 30.4.2021, lk 38).

⁽⁴⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemadel „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, mis käsitleb meetmeid, millega tagada küberturvalisuse ühtlaselt kõrge tase kogu liidus, ja millega tunnustatakse kehtetuks direktiiv (EL) 2016/1148“ ning „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv kriitilise tähtsusega üksuste vastupidavusvõime kohta“ (COM(2020) 823 final – 2020/0359 (COD) – COM(2020) 829 final – 2020/0365 (COD)) (ELT C 286, 16.7.2021, lk 170).

3.3. Komitee toetab kavatsust pidada sammu tulevaste kiirete arengutega ja vaadata direktiiv läbi, niipea kui tõendid seda nõuavad, pidades ajakohastamisega, kui see on vajalik ja proportsionaalne. Komitee arvates oleks liiga hilja vaadata direktiiv läbi viie aasta pärast ning soovib teha seda varem, kõige rohkem kolm aastat pärast direktiivi jõustumist. Komitee nõuab kodanikuühiskonna kaasamist sellesse läbivaatamisse, sest kodanike, tarbijate, töötajate ja nii suurte kui väikeste ettevõtjate seisukohtade ainulaadse esindajana pöörab ta nõuetekohast tähelepanu põhilistele inimõigustele, sealhulgas töötajate õigustele, samuti majanduslikele võimalustele ja takistustele.

4. ELi põhiväärtuste kaitsmine

4.1. Komitee toetab komisjoni lähenemisviisi tehisintellekti käsitlevas õigusaktis. Selles määratletakse tehisintellekti keelatud kasutusviisid, nagu kodanikuskoori kasutamine sekkuvate valitsuste poolt, suure riskiga tehisintellektisüsteemid, mida ettevõtted kasutavad muu hulgas värbamisel ja teenete hindamisel ning samuti tervishoiu kasutatavad elutähtsad taristud ja tehnilised seadmed ning arvukad vähem riskantsed tegevused. Komitee nõuab suure riskiga tegevuste ühemõttelist määratlemist. Komitee kordab oma üleskutset lisada suure riskiga tehisintellektisüsteemide kategooriasse ühe tegurina võimalik keskkonnakahju. Komitee leiab, et kannatanutele tuleks maksta hüvitist, olenemata sellest, kas tehisintellektirakendus on liigitatud riskantseks või vähem riskantseks.

4.2. Nagu on märgitud 2020. aastal avaldatud komitee arvamuses tehisintellekti käsitleva valge raamatu kohta, rõhutab komitee oma pühendumust põhiõiguste ja inimõiguste kaitsmisele lõpliku otsuse tegemise etapis, mis on üks tehisintellekti vastutustundliku arendamise nurgakivisid Euroopa Liidus. Masinate valikutes ja nende langetatud otsustes ei pruugi sisalduda inimlik arusaam soovimatutest tagajärgedest, eriti kui need valikud ja otsused puudutavad haavatavaid inimesi, nagu lapsed või eakad.

4.3. Komitee peab oluliseks üldsuse usaldust tehisintellekti arengute vastu, mis puudutavad eraelu puutumatus kaitset, õiglast kohtlemist ja vajaduse korral heastamist. Kavandatava direktiivi eesmärk on tagada, et tehisintellektisüsteemide kasutamisest tekitatud või osaliselt tekitatud kahju hüvitatakse vähemalt sama suures ulatuses kui kahju, mis on tekkinud olukordades, kus tehisintellektisüsteeme ei kasutatud. On oluline, et komisjon, liikmesriigid ja tehisintellektisüsteemide kasutajad ühendaksid oma jõupingutused selle sõnumi edastamiseks laiale publikule.

5. Tehisintellekti põhjustatud kahju kannatanutele hüvitise maksmise lihtsustamine

5.1. Tehisintellektiga seotud vastutuse direktiiviga nähakse ette kodanike, töötajate ja majandustegevuses osalejate parem kaitsmine kahju eest, mida tunnustatakse kannatanute riiklikus õigussüsteemis, laiendades kaitset sel määral, et see ei hõlma üksnes isikukahju ja materiaalse kahju tekitamist, nagu on sätestatud tootevastutuse direktiivi ettepanekus. Selline laiendamine võimaldab hüvitada puhtalt majanduslikku kahju, mis on põhjustatud näiteks diskrimineerimisest, juurdepääsu keelamisest hooldusele või haridusele, politseipoolsest ekslikust profiilianalüüsist või andmete kaotamisest. Komitee rõhutab, et soovimatute lahknevate tõlgenduste vältimiseks liikmesriikide kohtupraktikas on vaja luua selgus, milline kahju kuulub hüvitamisele, ning selleks tuleb pakkuda koolitisi antud alal tegutsejatele, sealhulgas liikmesriikide kohtunikele, kasutades selleks asjakohaseid vahendeid. Komitee juhib tähelepanu sellele, et liikmesriikide kohtutel on võimalik taotleda Euroopa Kohtult eelotsuseid küsimustes, mis võimaldavad eri tõlgendusi.

5.2. Komitee leiab, et Euroopa Liidu kodanikel, tarbijatel, töötajatel ja ettevõtjatel ei ole võrdne juurdepääs õiguskaitsele ja hüvitisele. Sõltuvalt liikmesriigist ja sotsiaalsest klassist esinevad märkimisväärsed erinevused selles, mis puudutab hea tahte põhimõtet hagejate suhtes, menetluseeskirju ja kohtusüsteemi kaudu esitatud nõudega seotud kulusid ning seda, mil määral katab kindlustus hageja kohtukulud tsiviilvastutusasjus. Nagu on juba märgitud tehisintellekti määrust⁽⁵⁾ käsitlevas üldisemas arvamuses, soovib komitee seepärast luua riiklikul tasandil kergesti juurdepääsetavad, tasuta ja kohustuslikud alternatiivsed vaidluste lahendamise mehhanismid küsimustes, mis on seotud tehisintellekti rakenduste tsiviilvastutusega. Neid tuleks koordineerida ELi tasandil, nagu seda tehakse näiteks finantsteenuste valdkonnas (FIN-NET) ning see peaks toimuma koostöös asjaomaste kodanikuühiskonna esindusorganitega. Sellised teenused aitaksid hinnata direktiivi mõju, aidates jälgida neile teatavaks saanud kohtuväliseid kokkuleppeid.

⁽⁵⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega nähakse ette tehisintellekti käsitlevad ühtlustatud õigusnormid (tehisintellekti käsitlev õigusakt) ja muudetakse teatavaid liidu õigusakte“ (COM(2021) 206 final – 2021/106 (COD)) (ELT C 517, 22.12.2021, lk 61).

5.3. Komitee väljendab heameelt jõupingutuste üle, mida on tehtud selleks, et anda kannatanutele rohkem vahendeid õiglase hüvitise nõudmiseks, juhul kui tehisintellekti rakendused on põhjustanud neile kahju. Kuna tehisintellekti rakendused on läbipaistmatud ja keerukad võivad hüvitised jääda vastasel juhul kättesaamatuks või nende taotlemine on keeruline ja kulukas. Paljud kodanikud ja tarbijad on umbuslikud robotite ja algoritmide suhtes. Komitee soovib võtta meetmeid kodanike usalduse suurendamiseks; komisjoni kommunikatsioonistrateegia osaks võiks olla õppevideote postitamine laialdaselt kasutatavas sotsiaalmeedias.

5.4. Tehisintellektisüsteemide tekitatud kahju (läbi kannatanud saavad lähtuda eeldusest, et käitajad ei täida ELi või riiklikke nõudeid. Asjaolu, et ettevõtjad peavad tõendama selliste eeskirjade järgimist, pakub kaitset hoolimatu käitumise eest.

6. Uute õiguspõhimõtete integreerimine ühtsel turul

6.1. Tehisintellektiga seotud vastutuse direktiiv võetakse vastu ajal, mil vastutus tehisintellekti vigade eest sisaldub mitme liikmesriigi seadusandlikus tegevuskavas. Komitee mõistab ettepanekus valitud lähenemisviisi kaitsta (praeguses etapis) riiklike õiguspõhimõteteid ja toetab direktiivi kasutamist nii selleks, et vältida ülemääraseid vastuolusid vastutuse põhimõtetes kogu ELis, kui ka selleks, et võimaldada liikmesriikidel täpsustada kaitset, mida nad peavad vajalikuks ja proportsionaalseks üldistest huvidest lähtuvalt. Komitee juhib poliitikakujundajate tähelepanu õiguskeskkonna killustumise negatiivsetele aspektidele, mis takistavad tõelise digitaalse ühtse turu väljakujundamist, säilitavad erinevused Euroopa kodanike ja ettevõtjate vahel ning võivad takistada Euroopa tehnoloogilist innovatsiooni. Komitee leiab, et üldise huvi põhimõtte väära tõlgendamise ohtu ei tohiks alahinnata, sest selle vaidlustamise menetlused on keerulised ja nende pädevus ei ulatu kaugemale igas Euroopa Kohtu menetluses käsitletavast küsimusest.

6.2. Komitee mõistab, kui suured erinevused esinevad endiselt riiklike õiguskordade vahel, mida kohaldatakse liikmesriikide tsiviilvastutuse nõuete suhtes. Komitee on juba aastaid pööranud suurt tähelepanu nende erinevuste ületamiseks tehtavatele jõupingutustele, näiteks riiklike standarditega võrreldes alternatiivse korra („28. režiim“) kehtestamisele. Seda silmas pidades mõistab komitee komisjoni poolt praeguses etapis välja pakutud õigusakti valikut, kuid juhib tähelepanu ohule, et mitmeid mõisteid võib eri liikmesriikide õigussüsteemides erinevalt tõlgendada. Komitee nõuab, et komisjoni lõppesmärk oleks võimalikult ühtse vastutusskeemi kohaldamise saavutamine kogu ELis.

6.3. Komitee rõhutab kostja, muu hulgas eelkõige (väikeste) jaemüüjate õigust esitada õiguslik nõue oma tarnija või tarneahelas eelnevate asjaomaste sidusrühmade vastu ning viimaste kohustust vastutada oma hooletusest või oletatavalt õigusvastasest käitumisest tulenevate tagajärgede eest. Sellistel juhtudel peaksid asjaomased tarnijad olema õiguslikult kohustatud sellistele kostjatele hüvitist maksma.

7. Euroopa tehisintellekti arengu konkurentsivõime toetamine

7.1. Komitee leiab, et õiguskindlus on oluline majanduslik stiimul Euroopa teaduskeskuste, ametiasutuste ja ettevõtete teadus- ja arendustegevuse jaoks ning et see aitab kaasa teedrajavale innovatsioonile ülemaailmses plaanis. Kavandatavas tehisintellektiga seotud vastutuse direktiivis esitatakse õigeaegselt vajalikud suunised, et tagada novaatoritele vajalik suurem usaldus õiguslike riskide osas. See kehtib eeskätt piiriülese tegevuse korral, kuna eri jurisdiktsioonides on erinevad vastutuskorrad. See on väga kasulik idufirmadele ja VKEdele, kellel ei ole õigusnõustamisele samasugust juurdepääsu kui suurematel ettevõtetel. Uus raamistik võib aidata arendajatel tuua turule ka uusi tehisintellektirakendusi, ja paremini mõista õiguslikke tagajärgi, aidates nii kaasa ELi digi- ja rohepöörde strateegia elluviimisele.

7.2. Kavandatav tehisintellektiga seotud vastutuse direktiiv ei sisalda praeguses etapis tehisintellekti rakenduste kohustuslikku kindlustamist. Võttes arvesse, et tehisintellekti rakendused, eriti keerukad süsteemid, on veel oma aktiivse arengu faasis, oleks seoses varasemate kogemuste puudumisega raske kehtestada hinnastamise meetodeid, mida võiks pidada piisavalt usaldusväärseks, et ennustada tulevasi kahjusid ja nõudeid. See kehtib eelkõige seoses asjaoluga, et nõuded võivad esineda omavahel seotuna ja põhjustada vigade kordumist ning seega tõsiste intsidentide tihenemist ja kahju kuhjumist, samas kui (edasi)kindlustusandjate suutlikkus on praegu piiratud. Seepärast mõistab komitee komisjoni otsust mitte tegeleda põhjalikumalt küsimusega, kas, milliste tegevuste jaoks ja millises ulatuses tuleks praeguses etapis kehtestada kohustuslik kindlustus või muud finantstagatised, kuid kutsub komisjoni üles jälgima tähelepanelikult kindlustuse kättesaadavust ja ulatust. Tehisintellektisüsteemidega seotud vahejuhtumistest ülevaate saamiseks on vaja seirekava, et hinnata vajadust täiendavate meetmete järele, nagu mittesüüline vastutus või kohustuslik kindlustus.

7.3. Komitee märgib, et mitmete riskide suhtes kohaldatakse kohustuslikku kindlustust või muid finantstagatise riiklikust või ELi õigusest lähtuvalt. See kehtib eeskätt mootorsõidukite valdkonnas, kus on käimas autonoomsete sõidukite arendamine. Sellistel juhtudel, kui kohustuslik kindlustus ei laiene mitte ainult juhi või reisijate käitumisele, vaid ka seadmete rikkele, täpsemalt eeskätt autopilootrežiimis, on hüvitis kannatanutele enamasti ⁽⁶⁾ tagatud kehtivate õigusaktide ja lepingutega. Asjaoludest sõltuvad võivad kindlustusandjad taotleda tootjatelt oma kulude hüvitamist. See peaks vähendama sõidukijuhtide kulusid ja nihutama asjaomaste kindlustuspakkettide majandusliku raskuskeskme ettevõtja ja tarbija vaheliselt turult ettevõtjatevahelisele mudelile. Seetõttu on komitee seisukohal, et valdkondades, kus kohustuslik kindlustus on ELi tasandil juba olemas või kavas, ei ole vaja võtta olulisi täiendavaid seadusandlikke meetmeid. Komitee jälgib siiski tähelepanelikult eetilisi valikuid sellistes küsimustes nagu kokkupõrke vältimise ja õnnetuste ohjamise stsenaariumid.

7.4. Komitee on seisukohal, et tehisintellektiga seotud vastutuse direktiivis sisalduvad nõuetele vastavuse ja riskijuhtimise piirangud ning eeldus, mis paneb tõendamiskohustuse pakkujatele, nende nimel tegutsevatele isikutele ja tehisintellektisüsteemide kasutajatele, on proportsionaalsed meetmed, mis võtavad arvesse tehisintellekti rakenduste põhjustatud kahju õiget ohutaset.

7.5. Mis puudutab juurdepääsu tõenditele, siis kiidab komitee heaks ärisaladuste kaitsmiseks võetud meetmed, mis on Euroopa novaatorite konkurentsivõime tagamise oluline aspekt. See puudutab ka konfidentsiaalset teavet, kui see on saadud õiguspärasel viisil ja selle puhul arvestatakse kehtivaid õigusi, nagu rikkumisest teatajate õigused töökohal.

7.6. Komitee leiab, et range vastutuse asemel mõõduka eelduse kehtestamine lihtsustab tehisintellekti tehnoloogia arendamist Euroopa Liidus ja võiks kinnitada ELi rolli ülemaailmsete standardite kehtestajana, sest teised riigid võiksid viia oma õigusaktid selle korraga vastavusse. Tulevase läbivaatamise käigus tuleks tegeleda nii selle aspektiga kui ka mõistete selgitamisega, mis võib sellise esimese kogemuse valguses osutuda vajalikuks.

Brüssel, 24. jaanuar 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

⁽⁶⁾ Rooli hoidval isikul on õigus esitada nõue tootevastutust käsitlevate õigusaktide alusel.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, mis käsitleb vastutust puudusega toodete eest“

(COM(2022) 495 final – 2022/0302 (COD))

(2023/C 140/06)

Pearaportöör: **Emilie PROUZET**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Parlament, 17.10.2022 nõukogu, 28.10.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 114
Vastutav seksioon	ühtse turu, tootmise ja tarbimise seksioon
Juhatuse otsus	20.9.2022
Vastuvõtmine täiskogus	24.1.2023
Täiskogu istungjärk nr	575
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	156/0/2

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee tunnistab, et komisjoni ettepanekus esitatud tsiviilvastutuse kord, mis annab igale kodanikule võimaluse saada toote puuduse tõttu kantud kahju eest hüvitist, on asjakohane. Kõnealune kord on seda asjakohasem, et tekkivate riskide tagajärgi menetletakse üha rohkem kohtus.

1.2. Mittesüülise vastutuse korra põhieesmärk on taastada tasakaal tootja ja võimaliku kannatanu õiguste vahel. Komitee kutsub kaasseadusandjaid ja riikide ametiasutusi üles kõnealuse ettepaneku vastu- ja ülevõtmise käigus säilitama ettepanekus saavutatud tasakaalu.

1.3. Seepärast toetab komitee vajadust tagada õiguskindlus kõigile: kaebuse esitajale, andes talle juurdepääsu lihtsustatud õigusraamistikule hüvitise saamiseks, ja tootjale, kes saab jätkata uuendamist, olles teadlik oma kohustustest ja kandes oma riskid eelarvesse.

1.4. Komitee tunnistab, et kõnealuse direktiivi läbivaatamisega vastatakse mitmele tarbijate nõudmisele, nagu nn vastutava isiku tuvastamine, juurdepääs teabele ja hüvitisele ning kohaldamisala laiendamine digitaalsele ja psühholoogilisele kahjule.

1.5. Komitee tunnistab vajadust kohandada seda korda digiprobleemidele ja toetab kõnealuses ettepanekus nende lahendamiseks kavandatud meetmeid. Seepärast toetab komitee Euroopa Komisjoni otsust hõlmata tehisintellekt käesolevas ettepanekus mittesüülise vastutuse korra abil ja paralleelse direktiivi ettepanekus süülise vastutuse korra abil. Samuti rõhutab komitee vajadust jääda tootevastutuse piiritlemisel tehnoloogiliselt neutraalseks.

1.6. Komitee kutsub üles viima ettepaneku vastavusse ühenduse õigustikuga vastutuse määratlemise ja hierarhia osas, kuid samuti lihtsustama seda kooskõlas õigusaktidega, mille vastuvõtuprotsess on praegu käimas.

1.7. Seepärast kutsub komitee ühtlasi üles suuremale sidususele ühe ja sama kohustuse sõnastuses, mis on eri õigusaktides erinevalt esitatud. Komitee soovib meetmeid pigem lihtsustada kui dubleerida, iseäranis olemasolevatele kohustustele osundades või neid laiendades.

2. Kontekst

2.1. Tootevastutuse direktiivi ja tehisintellektiga seotud vastutuse eeskirju käsitleva direktiivi läbivaatamise ettepaneku eesmärk on ajakohastada 1985. aastast pärinevat Euroopa mittesüülise vastutuse korda. Mõlema ettepaneku eesmärk on kohandada seda raamistikku digi- ja kestlikule üleminekule. Uute eeskirjade eesmärk on seega anda tootjatele vajalik õiguskindlus uuenduste tegemiseks ning kaebuse esitajale kaitse, mis katab uue kahju ja puudused, ning kindlus, et Euroopas leitakse vastutav isik ja seega on võimalik saada kohtus hüvitist.

2.2. Praktikas nõutakse direktiiviga, et liikmesriigid kehtestaksid tsiviilvastutust käsitleva konkreetse korra. Sellega seoses võib iga **füüsiline isik** saada hüvitist varalise kahju korral, mis tuleneb toote puudusest tingitud kahjust. *A priori* on suurem osa tootevastutuse direktiivi kohastest nõuetest seotud isikukahjuga ja mõnel juhul tõsise varalise kahjuga. Väheolulised nõuded lahendatakse tavaliselt kompromissiga. Seepärast kohaldatakse tootevastutust käsitleva direktiivi sätteid kompromissi, vaidluste kohtuvälise lahendamise või vaidluste internetipõhise lahendamise menetluse või kohtumenetluse kontekstis ⁽¹⁾. Selleks et käsitletavaid juhtumeid paremini hinnata, kutsub komitee komisjoni üles hankima rohkem teavet ja statistikat juhtumite kohta, mida käsitletakse vaidluste kohtuvälise või internetipõhise lahendamise teel.

2.3. Tootevastutusega seotud nõuded kuuluvad ELis kõige kiiremini kasvavate kahjunõuete hulka. Seda liiki menetlustel põhinevate kohtuotsuste ja **tekkivate riskide** teemaliste hiljutiste arutelude alusel võib tõdeda, et praegu käsitletakse järgmisi tooteid ja kahjusid: asbest, vaktsiinid, pestitsiidid, bisfenool A, opioidid, ⁽²⁾ samuti elektromagnetlained elektritundlike inimeste puhul või ka hirm, et ohtliku ainega kokkupuute tõttu võib tekkida vähk ⁽³⁾. Tekkivate riskide levik viimastel aastatel muudab sellise korra olemasolu hädavajalikuks. Olles teadlik tulevastest väljakutsetest, millele seda korda saaks kohaldada, kutsub komitee kõiki kõnealuse õigusakti sidusrühmi üles seda konteksti arvesse võtma.

2.4. Teine muret tekitav asjaolu on see, et uue tekstiga tuleb säilitada õigusraamistik, mis tagab **õiguskindluse** kõigile osalistele (hagejad ja kostjad). Tuleb tagada, et ühenduse õigustiku aluseid (määratlus, tsiviilõigus jne) ei seataks kahtluse alla.

2.5. Samuti peame tagama, et protsessis saavutataks **tasakaal** ühelt poolt Euroopa eesmärkide vahel toetada tööstuslikku ja tehnoloogilist **innovatsiooni** ning teiselt poolt **tarbijakaitse** ja tarbijate õiguse vahel tekitatud kahju õiglasele hüvitamisele. Nagu tuletas meelde Euroopa Komisjon, ⁽⁴⁾ ei tohiks kavandatav raamistik takistada hiljuti vastu võetud ELi tööstusstrateegia rakendamist. Samal ajal peab EL pakkuma tarbijatele ja laiemalt Euroopa kodanikele kõige kõrgemal tasemel kaitset.

2.6. Kõnealuse direktiivi eesmärk on ühtlustada liikmesriikide õigusakte. Ühtlustamine on seda olulisem, et selle vastutuskorra alla kuuluvad olukorrad ei lõpe tavaliselt liikmesriikide vahelisel piiril. Seega on vaja **maksimaalset ühtlustamist** ning et see oleks optimaalne, tuleb tagada selged ja täpselt määratletud meetmed.

3. Üldised tähelepanekud vajaduse kohta tagada ettepaneku ja ühenduse õigustiku kooskõla

3.1. **Väga lai kohaldamisala, mida tuleb riiklikul tasandil järjepidevalt rakendada.** Direktiivi eelnõust saavad kasu kõik füüsilised isikud, kes on kandnud kahju toote puuduse tõttu ja kes soovivad saada selle tootjalt hüvitist. Seega ei ole tegemist lõpptarbija või -kasutajaga, ettevõtjalt ettevõtjale müügiga või ettevõtjalt tarbijale müügiga. Siiski on mõni liikmesriik direktiivi selle esialgses redaktsioonis kasutanud töötaja ja tööandja vaidlustes ning kahe spetsialisti vahelistes vaidlustes, mis tulenevad muust korrast kui mittesüülise vastutuse kord. Komitee juhib ametiasutuste tähelepanu selle korra rakendamisele ja nõuetekohasele ülevõtmisele.

⁽¹⁾ Vt Euroopa Komisjoni mõjuhinnangu raames antud hinnanguid.

⁽²⁾ See aine on tekitanud arutelusid, eelkõige Rootsis. Tuleb märkida, et Prantsusmaal suurenes COVID-19 pandeemia eelnenud kümne aasta jooksul opioidide tarbimine üle 150 %.

⁽³⁾ Prantsusmaa tunnustab ärevuskahju hüvitamist, tuginedes isiku murele tulevikus haigestumise pärast. Hispaania ja Itaalia näivad soovivat seda eeskju järgida. See lähenemisviis kehtestati 2019. aastal asbestiga kokkupuute juhtumite puhul ja seda laiendati varsti pärast seda kõigile ohtlikele ainele või toodetele. Selle tulemusena keelustati asbest 1997. aastal ja 20 aastat hiljem on ettevõtjatel endiselt suur oht saada hüvitisnõudeid.

⁽⁴⁾ 2020. aasta jaanuaris toimunud arutelul, mille korraldas Euroopa Komisjon tootevastutuse direktiivi läbivaatamise üle, tuletas komisjon meelde selle teema äärmist olulisust, et tegevada ELi tööstuslikku suutlikkust olla tehnoloogiliselt sõltumatu ning anda tootjatele konkurentsieelis innovatsiooniks ning Hiina ja USAga konkureerimiseks.

3.2. **Süsteemi sidususe tagamiseks tuleb selgitada mõnd määratlust.** Artiklis 4 peavad komponendi, tootja ja toote määratlused olema omavahel seotud, sest neile kõigile on osutatud artiklis 7, milles määratletakse ettevõtja vastutus. Artikli 4 punktis 10 peaks kasutuselevõtu määratlus viitama sellele, et lõppkasutaja kasutab seda esmakordselt, nagu on sätestatud sinises raamatus ja muudes ühtlustamisõigusaktides. Esimaskordse kasutamise kuupäev on oluline, sest sellega määratakse kindlaks aegumistähtaeg. Artiklis 6 tuleb toote kasutamise mõiste viia kooskõlla ELi õigusaktidega. Toote puuduse hindamisel ja tõendamisel ei saa tugineda toote väärkasutusele. Sellele ei saa tugineda ELi ühtlustamisõigusaktide alla kuuluvate toodete, näiteks mänguasjade vastavuse ja ohutuse hindamisel. Nagu sinises raamatus on meelde tuletatud, kohaldatakse ELi ühtlustamisõigusakte siis, kui turul kättesaadavaks tehtud või kasutusele võetud tooteid kasutatakse ettenähtud otstarbel. Igal juhul ei saa tootjat pidada vastutavaks kahju eest, mis tuleneb toote väärkasutusest.

3.3. **Ettevõtjatevaheline kohustuste hierarhia peab olema proportsionaalne nende rolliga ahelas.** Komitee väljendab heameelt asjaolu üle, et ettepanek hõlmab nõuete täitmise ja turvalisuse eest vastutavaid eri osalejaid, kes on määratletud määruses (EL) 2019/1020⁽⁵⁾ ja ettepanekus võtta vastu digiteenuste määrus⁽⁶⁾. Seega viiakse ettepanekuga vastutus toote nõuetele vastavuse ja ohutuse eest kooskõlla puudusega toodete eest vastutamise korraga. Artikli 7 lõikes 2 ei võeta siiski arvesse ühtlustatud toodete Euroopa raamistikus kehtestatud rollide ja vastutuse hierarhiat⁽⁷⁾. Sidususe huvides tuleks see lõige läbi vaadata, et selgelt välja tuua ettevõtjate vaikumisi hierarhia, mitte nende kaasvastutus.

4. Võimalike kannatanute nõudmistele vastavate meetmete hindamine

4.1. Hüvitise eest vastutava ettevõtja otsimine on nüüdsest tagatud paljude meetmetega. Esiteks võivad toote tootja ja selle komponendi tootja, mis põhjustas toote puuduse, olla ühiselt vastutavad. Komitee hindab asjaolu, et see topeltvastutus on osa Euroopa Tarbijaliitude Ameti⁽⁸⁾ soovist. Teiseks kohaldatakse puudusega toote tarneahelas osalevate ettevõtjate vahelise vastutuse hierarhiat. Kui esimene vastutav osaleja puudub, kannab vastutust tarneahelas allpool asuv osaleja. Kui ELis tootjat ei ole, võib vastutusele võtta importija või importija puudumisel volitatud esindaja. Ühtlasi sõltub turustaja ja kauplemiskoha vastutus nende suutlikkusest anda teavet oma tarnijate/kauplejate kohta.

4.2. Komitee tunnustab, et need kaks meetet võimaldavad lihtsamini tuvastada Euroopa turul vastutava isiku ja seega hüvitisele juurde pääseda.

4.3. Lisaks on turustaja kohustused seotud kohustustega, mida on kirjeldatud läbivaadatud üldise tooteohutuse direktiivis⁽⁹⁾ ja ühtlustatud tooteid käsitlevates läbivaadatud õigusaktides (jälgitavuse eeskirjad).

4.4. Sama kehtib ka kauplemiskohtade kohta. Digiteenuste määruusega kehtestatakse kohustus tunda oma kauplejaid, mis tähendab eelkõige tootja ja ELis vastutava isiku kontaktandmete omamist. Lisaks on sama direktiivi (esialgne ettepanek digiteenuste määruuse vastuvõtmiseks) artikli 5 lõikes 3 sätestatud ka tingimused platvormide vastutusest vabastamise kaotamiseks juhul, kui müüja kohta puudub teave. Sarnane kohustus leidub koonddirektiivis: kui tarbijakaitset käsitlevas direktiivis (EL) 2019/2161⁽¹⁰⁾ nõutavat teavet ei ole esitatud, võtab platvorm üle müüja tavapärase vastutuse tarbijakaitse eest. Kuigi kohustused on võrreldavad, ei ole need kõnealusel ettepanekus siiski samal moel sõnastatud. Seepärast kutsub komitee üles suuremale sidususele ühe ja sama kohustuse sõnastamisel.

⁽⁵⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. juuni 2019. aasta määrus (EL) 2019/1020 turujärelevalve ja toodete vastavuse kohta ning millega muudetakse direktiivi 2004/42/EÜ ja määruseid (EÜ) nr 765/2008 ja (EL) nr 305/2011 (ELT L 169, 25.6.2019, lk 1).

⁽⁶⁾ COM(2020) 825 final – 2020/0361 (COD).

⁽⁷⁾ i) tootja, kelle asukoht on liidus; ii) importija (määratluse kohaselt asukohaga liidus), juhul kui tootja asukoht ei ole liidus; iii) volitatud esindaja (määratluse kohaselt asukohaga liidus), kellel on tootja kirjalik volitus, et tootja nimel ülesandeid täita; või iv) liidus asuv ekspediitoriteenuse osutaja, kui ükski tootja, importija või volitatud esindaja ei asu liidus.

⁽⁸⁾ BEUC – www.beuc.eu.

⁽⁹⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. detsembri 2001. aasta direktiiv 2001/95/EÜ üldise tooteohutuse kohta (EÜT L 11, 15.1.2002, lk 4).

⁽¹⁰⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. novembri 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/2161, millega muudetakse nõukogu direktiivi 93/13/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiive 98/6/EÜ, 2005/29/EÜ ja 2011/83/EL, et ajakohastada liidu tarbijakaitse norme ja tagada paremini nende täitmine (ELT L 328, 18.12.2019, lk 7).

4.5. **Uue korra alusel on nüüdsest võimalik hüvitada ka digiteenuste puudustest tulenevat kahju.** Esiteks käsitleb Euroopa Komisjon konkreetselt seda teemat tehisintellektiga seotud vastutust käsitleva paralleelse eelnõu ettepanekuga. Samas käsitleb komisjon oma ettepanekus nn digitaalse komponendi puudust mitme kasutajatele suunatud meetme abil.

- Tootega integreeritud või ühendatud rakendused ja muu tarkvara on hõlmatud mõistete „komponendid“ (artikli 4 punkt 3), „seotud teenused“ (artikli 4 punkt 4) ja „tootja“ (artikli 4 punkt 11) määratluste põhjal.
- Lisaks käsitatakse andmekaost või andmelaostusest põhjustatud varalist kahju sellise kahjuna, mis annab õiguse hüvitisele.
- Seotud teenuste tootjat ei vabastata vastutusest ettekäändel, et toote turule laskmise ajal puudust ei olnud.

4.6. Komitee toetab kõnealusel ettepanekus digitaalvaldkonna reguleerimisele suunatud meetmeid. Siiski kutsub komitee kaasseadusandjaid üles võtma arvesse hiljuti vastu võetud või läbiraakimiste järgus olevaid paralleelseid õigusakte, eelkõige isikuandmete kaitse üldmäärust,⁽¹⁾ tehisintellektiga seotud vastutust käsitleva direktiivi ettepanekut, tehisintellekti käsitlevat õigusakti, üldise tooteohutuse määrust, üldise tooteohutuse direktiivi, küberturvalisuse 2. direktiivi⁽²⁾ ja küberkerksuse õigusakti. Tuleb tagada sidusus ja vältida õiguslike meetmete dubleerimist.

4.7. Tehnilise teabe hankimisel või mõistmisel esinevaid raskusi käsitletakse ettepanekus mitmel viisil. Kõnealust õigusraamistikku kohaldatakse juhul, kui toode on tekitanud isikule või tema omandile varalist kahju. Need tooted on sageli teaduslikust või tehnoloogilisest aspektist keerukad. 1985. aastal reageeris Euroopa Komisjon asjaomaste toodete keerukusele, kehtestades tsiviilõiguses mittesüüalise vastutuse mõiste. Sellega seoses peab kaebuse esitaja tõendama toote puudust, kantud kahju ja nendevahelist põhjuslikku seost, et saada kahju eest õiglast hüvitist. Tootja süüd ei ole vaja tõendada. Juba preambulis tunnistas Euroopa Liit, et mittesüüaline vastutus on vajalik, et tulla toime tehnoloogia kasutamise üha laiemal levikuga praegusel ajal. Selline muudatus tsiviilõiguses oli kaebuse esitaja jaoks juba oluline lihtsustus. Käimasolevas õigusaktide läbivaatamise protsessis pooldasid tarbijaorganisatsioonid siiski kaugemale minemist ja tõendamiskohustuse ümberpöörämist või teaduslike teadmistega seotud erandi keelustamist. Komisjon ei kiitnud neid kahte meetet heaks, kuid on teinud uusi ettepanekuid tarbijate nõudmistele rahuldamiseks.

4.8. Seepärast sisaldab kõnealune ettepanek uusi meetmeid tõendite avalikustamise ning puuduse või põhjusliku seose eelduse kohta. Esimese punkti puhul on küsimus selle õiguse loomises Euroopa tasandil. Praegu kehtivad enamikus liikmesriikides sarnased eeskirjad. Teise punkti puhul on tegemist sellise kohtupraktika kodifitseerimisega, mida peetakse kaebuse esitaja suhtes soodsaks. Seda käsitletakse punktis 5.

4.9. **Komisjoni ettepanekus käsitletakse ka olukordi, kus kahju tekib aastaid või aastakümneid pärast toote ostmist või turule laskmist.** Komisjon teeb seda kahel erineval viisil. Digitaalsete (teenustega seotud) toodete puhul puudub erand seoses tõenäosusega, et turule laskmise ja/või kasutuselevõtmise hetkel puudust ei olnud. Lisaks näib olevat üsna keerukas põhjendada erandi tegemist seoses tehnika tasemega. Ohtlike ainete puhul, mis põhjustavad peidetud kehavigastusi, pikendati aegumistähtaega 15 aastani.

5. Ettevõtjate nõudmistele vastavate meetmete hindamine

5.1. **Mõiste „oluliste muudatuste tegemine“ on selle korra puhul väga oluline ning seda tuleb määratleda ja selgitada.** Tootes oluliste muudatuste tegemisega kaasneb toote looja jaoks vastutus ja aegumistähtaaja pikenedamine. Seepärast kutsub komitee üles seda mõistet sinise raamatu alusel selgitama⁽³⁾.

⁽¹⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (ELT L 119, 4.5.2016, lk 1).

⁽²⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. detsembri 2022. aasta direktiiv (EL) 2022/2555, mis käsitleb meetmeid, millega tagada küberturvalisuse ühtlaselt kõrge tase kogu liidus, ja millega muudetakse määrust (EL) nr 910/2014 ja direktiivi (EL) 2018/1972 ning tunnistatakse kehtetuks direktiiv (EL) 2016/1148 (küberturvalisuse 2. direktiiv) (ELT L 333, 27.12.2022, lk 80).

⁽³⁾ Toodet, mida on pärast kasutuselevõtmist oluliselt muudetud või täiustatud, tuleb pidada uueks tooteks juhul kui: i) selle algset toimimist, ostarvet või tüüpi on muudetud viisil, mis ei olnud toote algse riskihindamises ette nähtud; ii) ohu olemus on asjakohaste liidu ühtlustamisõigusaktidega võrreldes muutunud või riskitase suurenenud; iii) toode tehakse kättesaadavaks (või võetakse kasutusse, kui kohaldatavate õigusaktide kohaldamisala hõlmab ka kasutuselevõtmist). Seda tuleb hinnata igal juhtumil eraldi ning eelkõige arvestades õigusaktide eesmärki ja asjakohaste õigusaktidega hõlmatud toodete liiki.

5.2. Selliste juhtumite hindamine, kus ühte kolmest (puudus/kahju/põhjuslik seos) ei ole vaja tõendada.

Artiklis 9 sätestatakse, et liikmesriigid tagavad, et kaebuse esitaja põhjendaks puudust, kahju ja nende põhjuslikku seost. Seepärast on vaja tõendada materiaalselt kahju, mis on seotud isikule või isiklikule omandile tekitatud varalise või mittevaralise kahjuga või andmekao/andmelaostusega, JA toote või selle ühe komponendi (tooteartikkel/teenus) puudust JA nendevahelist seost, välja arvatud kahel juhul. Tuleb märkida, et tõendamiskoormis kehtestatakse juba algatatud kohtumenetluse raames. Kaebust peeti seega piisavalt vastuvõetavaks ja kahju piisavalt suureks, kui juba üksikisik pöördus kohtusse, mis on kaebuse esitaja jaoks *a priori* rahaliselt kulukas.

5.2.1. Esiteks on tõendamiskoormist käsitleva artikli 9 lõikes 3 täpsustatud juhud, mil eeldatakse põhjuslikku seost kahju ja puuduse vahel, st on kindlaks tehtud, et toode on puudusega ja kahju on tüüpiline kahju, mis tekib selle puuduse korral. Sellisel juhul tuleb pärast puuduse tõendamist tuvastada üksnes kahjuga seotud varaline kahju. Põhjuslikku seost on lubatud tõendada eeldustega. See säte sarnaneb ka võimaliku tootevea tunnistamisele. Sellega seoses peab tootja, kes on tuvastanud tootes vea, kutsuma turult tagasi või kõrvaldama kõik sama partii tooted. Sellise tegutsemisega kaasneks märkimisväärne raiskamine.

5.2.2. Teiseks on artikli 9 lõikes 4 täpsustatud juhud, mil tõendid puuduse ja põhjusliku seose kohta põhinevad tõenäosusel. See võib aset leida juhtudel, kui kohus otsustab, et kaebuse esitajal on vajalike elementide tõendamisel tehnoloogilise või teadusliku keerukuse tõttu ülemääraseid raskusi. Sellest tulenevalt peab kaebuse esitaja tõendama, et toode mõjutas kahju tekkimist, JA tõendama puuduse tõenäosust või puuduse ja kahju vahelist seost. Sellisel juhul ei ole vaja ei puudust ega põhjuslikku seost teaduslikult tõendada.

5.2.3. Selle sätte hindamiseks tuleb lähtuda selle aluseks olevast kohtupraktikast. Nii leiavad kohtud Sanofi Pasteuri kohtuasjas,⁽¹⁴⁾ et teadusliku konsensususe puudumisel saab tõendada vaktsiini puudust ning puuduse ja haiguse vahelist põhjuslikku seost kindlate, täpsete ja omavahel kooskõlas olevate tõenditega. Menetlust lihtsustatakse oluliselt kaebuse esitaja jaoks, kes peab lõpuks esitama rea faktilisi ja mitte teaduslikke tõendeid. Komitee tunnistas, et teatavatel keerulistel juhtudel peab kohtunik hindama mõistet „puuduse tõenäosus“, ilma et see viiks automaatselt põhjusliku seose eeldamiseni.

Brüssel, 24. jaanuar 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

⁽¹⁴⁾ Euroopa Kohtu 21. juuni 2017. aasta otsus C-621/15, N. W jt vs. Sanofi Pasteur MSD SNC jt, ECLI:EU:C:2017:484.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele: Euroopa hooldusstrateegia“

(COM(2022) 440 final)

(2023/C 140/07)

Raportöör: **Kinga JOÓ**

Kaasraportöör: **Zoe TZOTZE-LANARA**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Komisjon, 27.10.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav sektsioon	tööhõive, sotsiaalküsimuste ja kodakondsuse sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	11.1.2023
Vastuvõtmine täiskogus	24.1.2023
Täiskogu istungjärk nr	575
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	169/0/4

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee peab tervitatavaks Euroopa hooldusstrateegiat käsitlevaid ettepanekuid ELi ja riikliku tasandi meetmete kohta, mille eesmärk on tugevdada Euroopa hooldustaristut, võttes aluseks kogu ühiskonda kaasava lähenemisi. Lisaks kiidab komitee heaks strateegiaga kaasnevates nõukogu ettepanekutes esitatud üleskutsede tagada kogu eluaja jooksul kõrge kvaliteediga teenused.

1.2. Komitee kordab oma ettepanekut võtta kasutusele **Euroopa hooldusgarantii**, et tagada kõigile ELis elavatele inimestele elukestev juurdepääs taskukohastele ja kvaliteetsetele tervishoiu- ja hooldusteenustele. Selle vahendi edukas rakendamine aitaks tegeleda puudustega hoolduses ja edendada hooldajate, sh mitteametlike hooldajate inimväärseid töötingimusi.

1.3. Komitee rõhutab, et väga tähtis on **perede toetamine nende ülimalt olulises rollis**. See tähendab investeerimist ka teistesse valdkondadesse peale sotsiaalpoliitika nagu ka **kogukondadesse**. Korralikku toetust saavad pered, kui erinevad nad ka poleks, toimivad turvavõrguna ning on solidaarsusel põhineva kestliku hooldussüsteemi olulised elemendid. Äärmiselt oluline on seada šokkidele reageerimisel esikohale hooldusteenuste taskukohasus ja järjepidevus.

1.4. Komiteel on tähtis roll **teadlikkuse suurendamisel**, ta **kogub ja levitab** sotsiaalpartnerite ja kodanikuühiskonna organisatsioonide seas vahendite ja taristuga seotud **olulist teavet heade tavade** kohta ning edendab hooldusteenuste uute vormide vahetust. Komitee kutsub üles eraldama sihipäraseid eelarvevahendeid, et kaardistada hooldatavate ja hooldajate ning kodudes töötavate hooldajate vajadused.

1.5. **Sooline võrdõiguslikkus peaks** strateegia rakendamises **jääma kesksel kohale**, muu hulgas tuleks see tagada meetmete kaudu, millega võideldakse kahjulike soostereotüüpide vastu nii ametlikus kui ka mitteametlikus hooldussektoris. Komitee kordab, et tuleks teha jõupingutusi, et tõsta meeste motivatsiooni hooldusvaldkonnas töötamiseks ja tagada hoolduse parem jaotus kodumajapidamistes.

1.6. Komitee rõhutab, et vaja on eluringipõhist lähenemisviisi, mis **edendaks tervena ja aktiivsena vananemist**, ennetades samal ajal vanuselist diskrimineerimist ja muid diskrimineerimise vorme, eakate väärkohtlemist, ärakasutamist ja stereotüüpiseerimist ning pakkudes nende eest kaitset. Komitee kutsub üles töötama välja eakate inimeste Euroopa strateegia.

1.7. Komitee kutsub üles **koondama kõik vahendid**, et rahuldada kasvavat ja mitmekesist hooldusnõudlust: majanduskasvu ja tööhõive suurendamiseks tuleb eraldada **piisavad rahalised vahendid** hooldustaristule ja inimeste hooldajatele. Tugevatest kvaliteedi tagamise raamistikest lähtuvalt tuleb kaasata **kõik hooldusteenuste osutajad**. Liikmesriigid peaksid soodustama kvaliteetsete töökohtade loomist ning tagama, et sotsiaalhooldusega seotud töökohad oleksid atraktiivsed, oleksid asjakohaselt tasustatud ning pakuksid karjäärivõimalusi.

1.8. Komitee kutsub parandama **andmete esitamist** laste osalemise kohta alushariduses ja lapsehoiuis, et tagada võrreldavus ja põhjalikuma teabe kättesaadavus reformide kavandamiseks ja rakendamiseks.

1.9. Komitee nõuab, et ELi institutsioonid moodustaksid sooliselt tasakaalustatud **kõrgetasemelise pikaajalise hoolduse eksperdirühma**, et muuta koostöö ametlikuks ning tuua kokku kõik osalejad ja nende organisatsioonid ning et luua ühiselt homsed hooldusteenused ⁽¹⁾. Soovitav on ka hooldatavate ja hooldajate ning nende organisatsioonide **sisuline osalemine** konsultatsioonides ja otsuste langetamises kogu poliitikatsükli jooksul.

1.10. Komitee rõhutab, et kaaluda tuleb **hooldajate liikuvust** ja **tööjõurännet kolmandatest riikidest**, millega kaasneksid vahendid nõudluse ja pakkumise ühitamiseks ning kvalifikatsioonide tunnustamiseks, ning märgib, et strateegias ei võeta piisavalt arvesse neid paljusid **dokumentideta töötajaid**, kes juba töötavad Euroopas hoolduse valdkonnas.

1.11. Komitee nõuab **soovituste vahehindamist**, mille käigus jälgitaks Barcelona eesmärgi ja pikaajalise hoolduse reformide üldeesmärgi, pidades silmas ELi rahastamistsükli.

2. Arvamuse eesmärgid ja ulatus

2.1. Komiteel on heameel Euroopa hooldusstrateegiat (edaspidi „strateegia“) käsitlevate ettepanekute üle, mis sisaldavad ELi ja riikliku tasandi meetmeid. Nende eesmärk on tugevdada Euroopa hooldustaristut, millega toetatakse nii hooldatavaid (sünnist kõrge eani) kui ka hooldusteenuste osutajaid (ametlikud ja mitteametlikud). Lisaks tunnustab komitee teatise analüütilist lähenemisviisi integreeritud kvaliteetsete hooldusteenuste osutamist mõjutavate puuduste, kitsaskohtade ja probleemsete valdkondade kindlakstegemisel.

2.2. See strateegia on kooskõlas Euroopa Komisjoni 2021. aasta Euroopa sotsiaalõiguste samba rakendamise tegevuskavaga ning annab liikmesriikidele kasulikke suuniseid kättesaadava, piisava ja kvaliteetse hoolduse kohta, et tulla toime kasvava ja mitmekesise hooldusvajadusega. Lisaks sisaldab strateegia kaugeleulatuvaid eesmärgi alushariduse ja lapsehoiu valdkonnas ning usaldusväärseid juhtimisvahendeid järelevalveks pikaajalise hoolduse meetmete üle. Strateegia toetub olemasolevatele ELi raamistikele, ⁽²⁾ mis annab sellele valdkonnale iseloomu, et tegeleda hoolduses esinevate puudujääkidega ning parandada hooldajate ja hooldatavate õigusi.

⁽¹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Üldhuviteenuste koostamine kui panus osalusdemokraatia tugevdamisse ELis“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 486, 21.12.2022, lk 76).

⁽²⁾ Puuetega inimeste õiguste Euroopa strateegia aastateks 2021–2030, lastegarantii, Euroopa lapse õiguste strateegia, töö- ja eraelu tasakaalustamise direktiiv, soolise võrdõiguslikkuse strateegia ja muud asjakohased algatused Euroopa sotsiaalõiguste samba raames.

2.3. Rakendamise suunamiseks on olemas arvukalt uuringuid ja arvamusi, milles on esitatud ülevaated ja andmed hoolduse eri aspektide kohta, sealhulgas sooga seotud küsimused,⁽³⁾ ⁽⁴⁾ mitteametliku hoolduse kulud,⁽⁵⁾ ⁽⁶⁾ pikaajalise hoolduse süsteemid Euroopas,⁽⁷⁾ tööjõud ja töötingimused,⁽⁸⁾ ⁽⁹⁾.

2.4. Euroopa Parlament rõhutas avalike hooldusteenuste kättesaadavuse ja juurdepääsetavuse tähtsust ning seda, et igalpeel peaks olema õigus valida endale ja oma perekondadele sobivaid teenuseid (pereteenused, kogukonnapõhine hooldus, patsiendikeskne hooldus, personaliseeritud hooldus või muud hooldusviisid)⁽¹⁰⁾.

3. Üldised märkused

3.1. Komiteel on heameel, et strateegias tunnistatakse, et **hooldus on kogu ühiskonna**, mitte ainult perekondade **vastutus**, ning ta peab tervitatavaks ettepanekuid mõlema nõukogu soovitusel vastuvõtmiseks, milles nõutakse **kvaliteetsemaid teenuseid kogu eluaja jooksul**. Strateegiaga toetatakse ühiskondliku paradigma muutust küsimuses, kuidas ELis väärtustatakse ja osutatakse hooldust ning ületatakse erinevaid kultuurilisi aspekte ja riikidevahelisi erinevusi.

3.2. Strateegia eesmärk on suunata Euroopa hooldusalane arutelu **kestliku ja inimõigustel põhineva hooldusmudeli** suunas, mis edendab soolist võrdõiguslikkust ametlikus ja mitteametlikus hoolduses ning tagab inimväärikuse, iseseisva toimetuleku ja kogukonda kaasatuse. COVID-19 pandeemia ajal pandi proovile kogu ELi **hooldussüsteemide vastupidavus ja piisavus** ning suurenesid struktuurised probleemid, nagu alarahastamine ja töötajate nappus.

3.3. Tõhus strateegia nõuab ümberkujundavat ja kaugeleulatuvat lähenemisviisi, mille keskmes on hooldatavate ja hooldajate põhiõigused ja -vajadused, mis tagatakse muu hulgas nende **täieliku ja sisulise osalemise kaudu konsultatsioonides ja otsuste tegemisel**.

3.4. Komitee rõhutab, et **ennetus-, taastus- ja rehabilitatsioonimeetmed** peaksid olema strateegia rakendamise lahutamatu osa. Meetmetes tuleks üha enam keskenduda varajasele sekkumisele, terve ja aktiivsena vananemisele, ennetusmeetmetele ja iseseisva toimetuleku toetamisele, mis võib viia miinimumini pikaajalise hoolduse vajaduse ning suurendada kaasatust ühiskonda ja kodanikuaktiivsust, eeskätt tänu tervikliku eakate inimeste Euroopa strateegia loomisele.

3.5. Tuletades meelde hiljutise finants- ja majanduskriisi ajal omandatud kogemusi kokkuhoiu vallas, rõhutab komitee **vajadust seada prioriteediks hooldusteenuste taskukohasus ja järjepidevus**, et reageerida praegustele šokkidele, mis on seotud Ukraina sõja, energiakriisi ja praeguse elukalliduse tõusuga.

3.6. Tervitatav on **soolise võrdõiguslikkusega** läbiv arvestamine kogu strateegias. Nii ametlikus kui ka mitteametlikus hooldussektoris domineerivad naised. 29 % ELi naistest ütleb, et peamine põhjus, miks nad ei ole tööturul aktiivsed või töötavad osalise tööajaga, on tingitud hoolduskohustustest, samas kui meeste puhul on see näitaja vaid 6 %⁽¹¹⁾. Hoolduskohustuste jaotuse tasakaalustamatuse hinnangulised kulud on 242 miljardit eurot aastas⁽¹²⁾. Esitatud soovitusel liikmesriikidele kasulikud suunised, et võidelda sooliste stereotüüpide, soolise palga-, pensioni- ja hoolduslõhega.

⁽³⁾ Gender inequalities in care and pay in the EU, <https://eige.europa.eu/publications/gender-inequalities-care-and-pay-eu>.

⁽⁴⁾ Soolise võrdõiguslikkuse indeks: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2022>.

⁽⁵⁾ What if care work were recognised as a driver of sustainable growth?: <https://epthinktank.eu/2022/09/07/what-if-care-work-were-recognised-as-a-driver-of-sustainable-growth/>.

⁽⁶⁾ Uuring, mis käsitleb mitteametliku pikaajalise hooldusteenuse levimust ja kulusid: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8423&furtherPubs=no>.

⁽⁷⁾ 2021 Long-term care in the EU: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=et&pubId=8396>.

⁽⁸⁾ Long-term care workforce: Employment and working conditions: <https://www.eurofound.europa.eu/publications/customised-report/2020/long-term-care-workforce-employment-and-working-conditions>.

⁽⁹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee aramus „Tervishoiutöötajate ja hoolduse strateegia Euroopa tuleviku jaoks“ (omaalgatuslik aramus) (ELT C 486, 21.12.2022, lk 37).

⁽¹⁰⁾ Euroopa Parlamendi 22. juuni 2022. aasta raport „ELi hooldusvaldkonna ühismeetmed“.

⁽¹¹⁾ EIGE, *idem*.

⁽¹²⁾ Euroopa Parlamendi uuring, *idem*.

3.7. Komitee rõhutab **perepõhise ja mitteametliku hoolduse** tähtsust **hooldussüsteemide osana ning nõuab seda liiki hooldusvajaduste ja tegelikkuse kiiret kaardistamist**. Oluline on tunnustada neid hooldajaid partneritena, et tagada hoolduse järjepidevus ja pakkuda neile igakülget tuge, näiteks koolitusvõimalusi koos **oskuste valideerimiskeemidega**, ning tagada nende osalemine tööturul ja ühiskondlikus elus erinevate vahendite, teenuste ja tööaja korralduse (seos töö- ja eraelu tasakaalustamise direktiiviga) kaudu, tagades samal ajal juurdepääsu sotsiaalsetele õigustele, ajutisele hooldusele ja vaimse tervise teenustele⁽¹³⁾.

3.8. Komiteel on heameel, et strateegias keskendutakse **hooldustöötajate õiguste** paremale kaitsele. Komitee kutsub liikmesriike üles tegelema lünkadega ELi tööõiguse jõustamisel, ratifitseerima ILO konventsiooni nr 189, milles sätestatakse koduabiliste inimväärtuste töötingimuste standardid, ning võtma meetmeid **hooldatava juures elavate hooldajate**,⁽¹⁴⁾ sealhulgas võõrtöötajate ja liikuvate töötajate olukorra reguleerimiseks. Ta märgib siiski, et strateegias ei võeta piisavalt arvesse neid paljusid dokumentideta töötajaid, kes juba töötavad Euroopas hoolduse valdkonnas, ning selles tuleks keskenduda kõigile ELis elavatele hooldajatele, olenemata nende rändetaustast ja elanikustaatusest.

3.9. Komitee tunnustab võetud kohustust **parandada töötingimusi** hooldussektoris, pakkudes täiendus- ja ümberõpet ning oskuste valideerimist, suurendades palku, parandades sotsiaalseid ja töötajate õigusi, pöörates tähelepanu füüsilistele ja psühhosotsiaalsetele terviseriskidele ning käsitledes vägivalda ja ahistamise riske töökohal. Komitee kutsub liikmesriike üles ratifitseerima ILO konventsiooni nr 190 vägivalda ja ahistamise kaotamise kohta töömaailmas. Sotsiaalpartnerid ja valitsused peavad tegema koostööd, et kaotada hooldustöö ebakindlad vormid ning luua tugevad regulatiivsed, finants- ja kollektiivlääbirääkimiste raamistikud. Kvalifitseeritud töötajate nappus peaaegu kõigis liikmesriikides ohustab tervishoiu- ja hooldusstandardeid, eriti kui arvestada demograafiliste muutuste, töötajate liikuvuse ja vananemisega.

4. Konkreetsete märkused

4.1. Komitee kordab, et kiiresti on vaja välja töötada **spetsiaalne Euroopa hooldusgarantii**⁽¹⁵⁾. See on oluline element strateegia edukaks rakendamiseks, mis põhineb poliitika, praktika ja rahastamisvahendite kombinatsioonil, et tagada strateegia meetmete täielik integreerimine riiklikesse õigus-, poliitika-, rahastamis- ja teenuste raamistikesse. Standardite kehtestamine on äärmiselt oluline, et tagada sektori olukorra paranemine, samuti on oluline nende järelevalve⁽¹⁶⁾.

4.2. Euroopa hooldusstrateegiat tuleks täiendada Euroopa struktureeritud **rakenduskava** ja **rahastamiskavadega**. Paljudes liikmesriikides ei investeerita avalik sektor hooldusvaldkonda piisavalt. Liikmesriikide toetamiseks konkreetsetes hooldusega seotud valdkondades (alates poliitika kujundamisest kuni teenuste rakendamise ja mõju seireni) tuleb kasutada ELi struktuuri- ja investeerimisfondide (ESF+, ERF), taaste- ja vastupidavusrahastut ning tehnilise toe instrumenti, eelkõige tuleb seda teha sotsiaalselt vastutustundlike riigihangete kaudu.

4.3. Äärmiselt oluline on **hinnata edasimekuid ja mõju** hooldatavatele ja hooldajatele. Konkreetsete tehnilised suunised järelevalve- ja hindamisraamistike loomiseks võiksid toetada liikmesriikide ministeeriume konkreetsete juhustega kestlike hooldusteenuste mudelite, mõju mõõtmise ja näitajate väljatöötamise jaoks. Euroopa Komisjoni järelevalve peaks sisaldama aruandeid nii poliitika kui ka rahastamise kohta ning üleskutset soovitude **vahehindamiseks**. **Euroopa poolaasta** raames tuleb riigipõhiseid soovitusi paremini suunata, et aidata liikmesriikidel näha hoolduse piisavas rahastamises pigem tootlikku ja kestlikku investeeringut kui majanduslikku koormat.

⁽¹³⁾ Pereliikmete hooldajate Euroopa harta: <https://coface-eu.org/european-charter-for-family-carers/>.

⁽¹⁴⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Peredes elavate hooldustöötajate õigused“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 487, 28.12.2016, lk 7).

⁽¹⁵⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Tervishoiutöötajate ja hoolduse strateegia Euroopa tuleviku jaoks“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 486, 21.12.2022, lk 37).

⁽¹⁶⁾ Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioon (OECD). 2019. „Improving healthcare quality in Europe – Characteristics, effectiveness and implementation of different strategies“.

4.4. Pärast nõukogu mõlema soovitusel vastuvõtmist tuleks meetmed ja suunised kiiresti **integreerida liikmesriikide poliitika- ja õigusraamistikesse**. Komitee rõhutab pikaajalise hoolduse riiklike koordineerijate olulist rolli, et tagada sidusus ja arvestada hooldusega teistes valdkondades, ministeeriumides ja valitsustasanditel, minnes kaugemale sotsiaal- ja tervishoiupoliitikast (eluase, transport, energeetika, majandus jne).

4.5. Soovimatu riskivalik, kommertsialiseerimine ning ravi ja tervishoiuga seotud tulu ja kasumi taotlemine hoolduse ja tervishoiu vallas võivad süvendada ebavõrdsust hoolduse kättesaadavuses. Vaja on proportsionaalseid kontrollimeetmeid, et vältida kahjulikke tavasid ning anda kindlad tagatised kvaliteetsete teenuste osutamiseks ja vahendite nõuetekohaseks kasutamiseks. Liikmesriikide tasandi pikaajalises hoolduses ning alushariduses ja lapsehoiuses on vaja tugevaid **sotsiaalkaitseüsteeme ja kvaliteetseid avalikke teenuseid, mis tuginevad sotsiaalsetele investeeringutele ja sotsiaalmajanduses osalejatele**, nt vastastikustele ühingutele, et pakkuda erinevaid rahastamisviise ja kulude jagamise süsteeme kogukonnapõhise ja koduhoolduse jaoks, mida osutavad **nõuetekohaselt koolitatud hooldajad** ⁽¹⁷⁾. Nende meetmete rahastamiseks tuleks kaaluda alternatiive sotsiaalmaksetele ⁽¹⁸⁾. Kaaluda tuleks nii hooldus- kui ka tervishoiusüsteemidest kasu saavate mittetulundusorganisatsioonide vabatahtliku toetuse kehtestamist, kuid seda ei tohiks võtta kui kulude vähendamise meetet.

4.6. Mis puudutab riikide pädevust ja subsidiaarsuse põhimõtet, siis Euroopa Komisjon peaks tagama, et strateegia raames liikmesriikide poolt välja töötatud **kvaliteetsed hooldusteenused** oleksid **kaasavad**. Strateegiaga tuleb tagada, et igal hooldust vajaval isikul on täielik ja võrdne juurdepääs teenustele, eelkõige kindlate ja siduvate kvaliteediraamistike kaudu. Erilist tähelepanu tuleks pöörata tavaliselt kõrvale jäetavatele rühmadele, nagu romad, rändajad jne, ning mitmese ja struktuurse diskrimineerimise mõjule. See tähendab samuti, et hooldustaristu tuleb teha kättesaadavaks äärealadel ja hõreda asustusega piirkondades.

4.7. **Digitaristusse investeerimine** võib lihtsustada hoolduse tõhusat kavandamist ja pakkumist, et salvestada, vahetada ja edastada teavet erinevate tervishoiu- ja sotsiaalhoolekandeteenuste osutajate vahel, võimaldades tõhusat järelevalvet kvaliteedi ja võrdse juurdepääsu üle. Hooldusteenuste sihtrühmadeni jõudmist, järjepidevust, koordineerimist ja kvaliteetsete teenuste saab toetada mitmesuguste võimalustega, nagu tehnilised abivahendid, ennetusmeetmed, robotika, kaugtervishoid ja muud, kui need on täielikult kaasavad ja kättesaadavad.

4.8. Kavandatavas pikaajalises hoolduse soovitusel märgitakse, et süsteemid peavad **vastama ka puuetega inimeste toetusvajadustele**, viidates samas selgelt ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioonile. Komisjon peaks tagama, et strateegia raames kasutatavate ELi rahaliste vahenditega järgitakse deinstitutionaliseerimise eesmärki ning kogukonnapõhiste teenuste arendamise kaudu, kus on tegev hästi koolitatud tööjõud, toetatakse kaasamist ⁽¹⁹⁾. Komitee kordab vajadust toetada puuetega lapsi ja lapsevanemaid ⁽²⁰⁾ ning väljendab heameelt sellele keskendumise üle alushariduse ja lapsehoiu soovitusel.

5. Alushariduse ja lapsehoiu soovitusel rakendamine

5.1. **Komitee toetab Barcelona eesmärkide läbivaatamist**, et parandada kättesaadava, taskukohase, kaasava ja kvaliteetse lastehoiu pakkumist. Liikmesriigid, kes on eesmärgid saavutanud või ületanud, peaksid rohkem keskenduma kvaliteedistandardite kehtestamisele ning alushariduse ja lapsehoiu erinevate vormide arendamisele eri vanuserühmade jaoks. Alushariduse ja lapsehoiu kättesaadavuse suurendamise eesmärgid peavad käima käsikäes **kvaliteediraamistike ja inimväärsete töötingimustega**. Liikmesriigid peaksid töötama välja **näitajad, et jälgida juurdepääsu** hooldusmodelitele lähtuvalt riiklikest eelistustest ja erinevustest, järgides samal ajal läbivaadatud sihtide eesmärke, kvaliteeti ja muid standardeid.

⁽¹⁷⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Sotsiaalsete investeeringute mõju tööhõivele ja riigi eelarvele“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 226, 16.7.2014, lk 21).

⁽¹⁸⁾ Event report: European Care systems: Solidarity and sustainability – friends or foes?: <https://www.aim-mutual.org/mediaroom/event-report-european-care-systems-solidarity-and-sustainability-friends-or-foes/>.

⁽¹⁹⁾ Asutusepõhiselt hoolduselt kogukonnapõhisele hooldusele ülemineku Euroopa ekspertrühm, EU Guidance on independent living and inclusion in the community ja EU funds. Checklist to promote independent living and deinstitutionalisation.

⁽²⁰⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Puuetega inimesi ja eakaid hooldavad pereliikmed: pandeemia ajal plahvatuslikult kasvanud nähtus“ (ELT C 75, 28.2.2023, lk 75).

5.2. Komitee kiidab heaks üleskutse tagada kõigile lastele **seaduslik õigus** kvaliteetsetele teenustele. Komiteel on heameel ka selle üle, et strateegia seotakse **Euroopa lastegarantiiga**, arendades edasi selle **mitme põlvkonna lähenemisviisi**, mis on suure tähtsusega töö- ja eraelu tasakaalu ning perekonna heaolu seisukohast. Abi vajavate perede tasuta juurdepääsu alusharidusele ja lapsehoiule tuleb täiendada meetmete kogumiga, mis sisaldab tasuta einet, tasuta hügieenitooteid (nt mähkmed) ning abi füüsilise ja vaimse arengu vallas (peenmotoorika, kõne- ja keeletteraapia jne).

5.3. Komiteel on heameel, et viidatakse **ELi võrdõiguslikkuse raamistikele ja haavatavas olukorras olevatele lastele** ning toetab kaasavate süsteemide loomist, mis austavad kõiki perevorme. Kehtestatavad meetmed peaksid hõlmama teavitustegevust ja töötajate koolitamist teenuse kasutajate õiguste ning kaasamise ja kallutatuse teemal. Komitee väljendab erilist heameelt ettepanekute üle, mis käsitlevad laste ja lastehoiu töötajate piisava suhtarvu tagamist, töötajate pidevat kutsealast koolitust ja kestuse nõuete lisamist näitajatesse, mis on eriti olulised puuetega laste puhul, kellel on sageli ainult osaline juurdepääs alusharidusele ja lapsehoiule.

5.4. Nõukogu soovitus rakendamiseks võetavate meetmete keskmes peavad olema **alushariduse ja lapsehoiu heade tavade mudelid**, mida toetavad piirkondlikud poliitikameetmed ja rahastamisraamistikud. Tuleb eraldada sihipärased eelarv vahendid, et kaardistada hooldatavate ja hooldajate vajadused ning katsetada uusi hooldusteenuste vorme. Laste õigustel peab olema keskne koht. Lapsed vajavad oma esimestel eluaastatel tervislikku ja toetavat keskkonda, seda kas perekonnas või lastehoiuasutuses. Seetõttu peavad olema kättesaadavad **erinevad hooldusmudelid** (päevahoiud, töökohtade lastesõimed, lapsehoidjad, pereabilised, mängurühmad, kooliväline lastehoid), mis arvestavad eri vanuses laste arenguvajadusi.

6. Pikaajalise hoolduse soovitus rakendamine

6.1. Komitee kutsub üles koostama **jõulisi rakenduskavasid**, mis hõlmaksid pikaajalise hoolduse kõiki aspekte. Euroopa Komisjon peaks muutma koostöö ametlikuks, luues **pikaajalise hoolduse kõrgetasemelise eksperdirühma**, mis toob kokku sotsiaalpartnerid, kodanikuühiskonna organisatsioonid, riiklikud koordineerijad, pikaajalise hoolduse vajajad, eelkõige eakad ja puuetega inimesed, ning muud asjaomased eksperdid ja praktikud. Selle eksperdirühma tööst teavitamiseks võiks luua **avaliku veebiplatvormi**, et koguda andmeid ja uuringute tulemusi ning edendada heade tavade jagamist.

6.2. Komitee on vastu võtnud mitu arvamust **pikaajalise hoolduse osutamise** kohta ELis, ⁽²¹⁾ rõhutades vajadust investeerida kvaliteetsesse, kestlikku ja kõigile kättesaadavasse hooldusesse. Komitee rõhutab vajadust **maksimeerida vastastikust täiendavust ja koostõimet kõigi hooldus- ja tervishoiuteenuste osutajate vahel nii avalikus kui ka erasektoris** (tulunduslik ja mittetulunduslik), et tagada teenused kõigi jaoks ja võttes seejuures arvesse liikmesriikide parimaid tavasid.

6.3. Komiteel on heameel, et pikaajalise hoolduse ettepanekus tunnistatakse **sotsiaalmajanduses osalejate tähtsust teenuseosutajatena**. Komitee julgustab komisjoni uurima edasi viise, kuidas luua pikaajalise hoolduse poliitikaraamistikus sotsiaalmajanduses osalejate ja ELi institutsioonide vahelised struktureeritud suhtluskanalid.

6.4. Komitee märgib, et **rohe- ja digipöörde raames** on olulised erinevad algatused, et kasutada ära tehnoloogiatega seotud potentsiaal elamufondi loomiseks, ümbermõtestamiseks ja renoveerimiseks kaasavamal ja kestlikumal viisil.

(21) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemadel „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Algatus lapsevanemate ja hooldajate töö- ja eraelu tasakaalustamiseks““ (COM(2017) 252 final) ja „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, milles käsitletakse lapsevanemate ja hooldajate töö- ja eraelu tasakaalustamist ning millega tunnustatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 2010/18/EL“ (COM(2017) 253 final – 2017/0085 (COD)) (ELT C 129, 11.4.2018, lk 44); Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Peredes elavate hooldustöötajate õigused“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 487, 28.12.2016, lk 7); Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Eakatele inimestele üldise juurdepääsu tagamine pikaajalisele hooldusele ning pikaajalise hoolduse süsteemide jätkusuutlik rahastamine“ (ELT C 204, 9.8.2008, lk 103); brošüür ning Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Majanduslikud, tehnoloogilised ja ühiskondlikud muutused tänapäevastes eakatele osutatavates teenustes“ (ELT C 240, 16.7.2019, lk 10); Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Uus eakate hooldamise mudel: COVID-19 pandeemia õppetunnid“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 194, 12.5.2022, lk 19).

6.5. **Pikaajalise hoolduse heade tavade mudelite** hulka võivad kuuluda senisest struktureeritum ja tõhusam koduhooldus, samuti uued alternatiivid eluaseme valdkonnas, nagu koduhooldusteenust pakuvad eluasemed, järelevalvega eluasemed ja kogukondades elamine, jagatud eluasemed või muud alternatiivid vastavalt hooldatavate vajadustele ja eelistustele ning tuginedes seaduslikult heakskiidetud kvaliteediraamistikele. Kaaluda tuleks ka **muud liiki hooldusmudleid**, et katta integreeritud lähenemisviisi abil kogu hoolduse spektrit, nagu vaimse tervise toetamine, perekeskused, lapsevanemate tugirühmad ja abi lühiajaliselt eluaseme leidmiseks. Seda tuleks teha viisil, mis võimaldab üleminekut ühelt mudelilt teisele, kui vajadus nõutavate teenuste intensiivsuse või laadi osas muutub ja ilma et hoolduse järjepidevus kannataks.

Brüssel, 24. jaanuar 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus looduse taastamise kohta“**(COM(2022) 304 final — 2022/0195 (COD))**

(2023/C 140/08)

Raportöör: **Arnold PUECH D'ALISSAC**

Konsulterimistaotlus	Euroopa Liidu Nõukogu, 11.7.2022 Euroopa Parlament, 14.7.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav seksioon	põllumajanduse, maaelu arengu ja keskkonna seksioon
Vastuvõtmine seksioonis	10.1.2023
Vastuvõtmine täiskogus	25.1.2023
Täiskogu istungjärk nr	575
Hääletuse tulemus	
(poolt/vastu/erapooletuid)	201/4/11

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee nõustub komisjoni ja Euroopa Parlamendiga, et seni elurikkuse edendamiseks võetud lähenemisviis ja meetmed ei ole olnud tõhusad, ning tunnustab määruse ettepaneku üldist eesmärki suurendada jõupingutusi looduse taastamiseks, et peatada elurikkuse vähenemine ja suunata Euroopa elurikkus taastumise teele. Seepärast kohaldatakse liikmesriikide suhtes õiguslikult siduvaid kohustusi. Komitee märgib, et kasutusele võetud lähenemisviis on kooskõlas Montrealis toimunud COP15-l vastu võetud otsustega.

1.2. Komiteel on aga mitmeid märkusi ja murekohti seoses eesmärkide sõnastamise ja komisjoni määratud meetodikaga. Kõige tõsisem puudus on see, et peaaegu üldse ei võeta arvesse seda, millist majanduslikku mõju avaldavad need tingimata vajalikud meetmed maakasutajatele, peamiselt erakasutajatele. Komitee on juba oma arvamuses „ELi elurikkuse strateegia aastani 2030“ märkinud: „[E]lurikkuse kaitse ei saa majanduslikust seisukohast olla põllumajandustootjate ja metsaomanike kohustus. Selle „avaliku hüve ja väärtuse“ pakkumisest peab saama põllumeeste jaoks hoopis huvipakkuv sissetulekuvõimalus. Komitee leiab, et sellele küsimusele saaks uues majanduse taastamise kavas pöörata konkreetset tähelepanu investeringute kaudu, mille eesmärk on kaitsta töötajate ja rahaliste vahendite abil strateegia sisu.“⁽¹⁾ Komisjon ega liikmesriigid ei ole seda soovitusi järginud. Komitee on juba varasemates arvamustes kritiseerinud muu hulgas Natura 2000 meetmete katastroofilist alarahastamist. Komitee on veendunud, et kui piisavalt rahalisi vahendeid ei eraldata, ebaõnnestub ka komisjoni valitud uus lähenemisviis. Rahalised vahendid on olulised, et kompenseerida maakasutajatele rahalist kahju, mida nad kannavad elurikkuse eesmärgil oma maakasutust laiendades (ning tasuda neile elurikkusega seotud teenuste eest). Seepärast kutsub komitee üles looma elurikkusele pühendatud Euroopa fondi ja uurima uusi viise ELi eri poliitikavaldkondade jaoks (ühine põllumajanduspoliitika, energia, elamumajandus, transport jne), et aidata saavutada määruse siduvaid eesmärke.

1.3. Seoses rahaliste aspektidega kutsub komitee üles eelnevalt hindama määruses esitatud ettepanekutes käsitletud põllumajandusmaa, metsade ja vooluveekogude täpset pindala. Lisaks juhib komitee komisjoni tähelepanu rahastamisvajadusele, mis tuleneb vajadusest maksta hüvitist eelkõige põllumajandustootjatele ja metsaomanikele, kes võivad oma tootmispinna täielikult kaotada.

⁽¹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „ELi elurikkuse strateegia aastani 2030. Toome looduse oma ellu tagasi““ (COM(2020) 380 final) (ELT C 429, 11.12.2020, lk 259).

1.4. Kuigi looduse taastamine on vajalik kaitsealadel nende halveneva seisukorra tõttu, ei saa mitte kõiki taastatud alasid muuta kaitsealadeks ega ka pea seda tegema. Kuigi komitee arvates on oluline, et kaitsealade mõned osad oleksid range kaitse all (sekkumisvaba majandamisega),⁽²⁾ on veelgi olulisem tagada kasutused, mis säilitavad elurikkust kõikjal. Enamiku alade eesmärk peab olema ökosüsteemide taaselustamine ilma nendes teatavat kohandatud majandustegevust välistamata. Tegelikult on ekstensiivne põllumajandus ja metsandus aidanud luua seda suurt elurikkust, mida tänapäeval on vaja kaitsta. Seepärast tuleks rohkem toetada ekstensiivseid põllumajandus- ja metsandusvorme, millest on tänapäeval nende väiksema majandusliku elujõulisuse tõttu üha enam loobunud.⁽³⁾ Seega võib mõiste „taaselustamine“ olla sobivam teaduslik mõiste, mida kasutatakse ka poliitikas, et tagada tasakaal elamise ja tootmise vahel. Komitee soovib seega asendada mõiste „taastamine“ mõistega „taaselustamine“,⁽⁴⁾ sest loodus ei ole staatiline objekt, mille algse oleku saaks taastada, nagu lagunenu maja või auto puhul. Arvukad uuringud näitavad, et looduskeskkonna, nt rabade taastamise meetmetega kaasnevad sageli märkimisväärsed kulud, ilma et oleks tegelikult võimalik tagada endise seisundi tõeline taastamine. Peame mõtlema sellele, mida tahame saavutada: määrase eesmärk ei peaks olema keskkonna loodusliku seisundi taastamine, vaid keskkonna ökosüsteemi teenuste taastamine ning seega nende alade kestliku ja multifunktsionaalse kasutamise toetamine. Kuna inimesed on aegade vältel looduskeskkonda muutnud, on teaduslikult võimatu taastada looduse algne seisund. Kliima järkjärguline muutumine võib samuti olla tegur, mille tõttu ei ole enam võimalik täielikult taastada mõne ökosüsteemi varasemaid tingimusi. Realistlik eesmärk seevastu on tagada keskkonna kestmine, soodustades ökosüsteemi teenuste elujõulisust. Komitee soovib, et loodaks asjakohane poliitiline raamistik; selles osas valmistab komisjoni dokument pettumuse.

1.5. Kindlaksmääratud ajakava ja jäigad künnised ei sobi hästi sellise tabamatu nähtusega nagu loodus. Liikmesriikidele rangete tähtaegade kehtestamine on asjakohane vaid haldus- ja planeerimistingimuste kohaldamise osas. On aga vaja paindlikku lähenemisviisi, et võtta arvesse iga loodusliku ala täpseid vajadusi, tingimusi, võimalusi, tootmise ja sissetuleku olukorda ning lähtepunkti. Kavandatavas määruuses ei käsitleta selgelt nende taastamismeetmete prioriseerimist ja määramist, mida liikmesriigid peaksid võtma, ning seatakse sellega ohtu kvaliteetsete tulemuste kulutõhus saavutamisele. Otsuste tegemine liikmesriikide tasandil on selgelt põhjendatud põhimõtte, sest see tagab ka maaomanike õiguste teostamise ning subsidiaarsuse ja proportsionaalsuse põhimõtte järgimise.

1.6. Komisjoni dokument valmistab pettumust seoses üldise mõjuhinnanguga, milles tuleks keskenduda eelkõige majanduslikele, sotsiaalsetele ja toidualastele küsimustele. Seepärast nõuab komitee täiendavat mõjuhinnangut.

1.7. Komitee soovib, et 10 % katvuse sätte alla peaksid kuuluma ka põllumajandusmaaga külgnevad alad, mis tegelikult küll toodangut ei anna, kuid on elurikkuse seisukohast väga olulised. Komitee rõhutab, et määruusega seatakse põllumajandustootjatele eriti suured eesmärgid, ning tuleb meelde, et arvesse tuleb võtta kõiki liikidele soodsaid looduskeskkondi. Ökosüsteemide parandamisse on vaja kaasata aga kogu ühiskond. Sellega seoses tuleb komitee meelde põhimõtet, et eri sidusrühmade vahel tuleb tagada meetmete proportsionaalsus (koormuse ja kulude, aga ka eeliste õiglane jaotamine).

1.8. Komitee toetab seatud eesmärki, sest see on ELi tuleviku jaoks strateegiline siht, ning soovib tõhustada eesmärke, julgustades eeskätt ekstensiivse põllumajanduse abil taastama kõiki veekeskkondi, sh taassoostama turbaalaseid, tagades samal ajal põllumajanduse ja metsanduse sotsiaalse ja majandusliku kestlikkuse.

1.9. Komitee on teadlik sellest, et Euroopas on vaja täiesti uut veepoliitikat. Sajandite jooksul teostatud poliitikal juhtida vesi maastikult võimalikult kiiresti ära on olnud palju negatiivseid tagajärgi elurikkusele, kuid nüüdseks on – osaliselt kliimamuutuste tõttu – ilmnenud ka negatiivne mõju metsandusele ja põllumajandusele (kuivus/põlengud) ning elanikele (üleujutused). Komitee rõhutab seepärast, et veekogudes tuleb küll taastada looduslik seisund või see säilitada, kuid unustada ei tohi ka seda, et inimtegevus on paljudes olukordades kasulik, eelkõige jõgede hooldamise puhul.

⁽²⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „ELi elurikkuse strateegia aastani 2030. Toome looduse oma ellu tagasi““ (COM(2020) 380 final) (ELT C 429, 11.12.2020, lk 259).

⁽³⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee teabearuanne „Ekstensiivse loomakasvatuse ja orgaaniliste väetiste eelised Euroopa rohelise kokkuleppe kontekstis“.

⁽⁴⁾ Taaselustamine tähendab keskendumist teatavate ökoloogiliste funktsioonide taastamisele.

1.10. Komitee soovib piirata maa-alade täisehitamist, mis vähendab looduslike alade pindala. Samuti julgustab komitee looma linnades rohealasad ja vähendada pinnase katmist, et edukalt leevendada kliimamuutuste mõju 2030. aastaks.

1.11. Komitee toetab ühise kalanduspoliitika raames kaitsemehhanismi loomist seoses merekeskkonna taastamise eesmärkidega. Samuti julgustab komitee looma ELi rahalisi toetusi, et soodustada uuenduslike lahenduste otsimist ja teadmiste parandamist nende ökosüsteemide kohta.

1.12. Komitee rõhutab, et looduse taastamise kontekstis tuleb täielikult arvesse võtta majanduslikku ja sotsiaalset perspektiivi. Majandusliku ja sotsiaalse kestlikkuse arvestamine ja tagamine on kavandatud õigusakti vastuvõetavuse ja selle eduka rakendamise eeltingimus, sest tulemused sõltuvad suuresti maaomanike ja muude kohapealsete osalejate motivatsioonist, toetusest ja edaspidisest kaasamisest. Äärmiselt oluline on austada maaomanike õigusi avatud teabevahetuse, aktiivse kaasamise ja kõigi võimalike majanduslike kahjude täieliku rahalise hüvitamise kaudu. Sellega seoses rõhutab komitee vabatahtlikel meetmetel ja majanduslikel stiimulitel põhinevate lähenemisviiside potentsiaali.

1.13. Komitee soovib kehtestada ELi toetuse puude istutamisele eelnevate ja puude raiumisele järgnevate tegevuste tekkele ja arendamisele, võimaldades agrometsanduse majanduslikku väärtustamist.

1.14. Komitee hoiatab negatiivsete suundumuste eest põlvkondade vahetuses põllumajandussektoris ning soovib taas⁽⁵⁾ muuta külad ja maapiirkonnad atraktiivsemaks, kindlustades võimalused teenida ka edaspidi majanduslikult elujõulist elatist, mis põhineb loodusvarade säästval kasutamisel.

2. Sissejuhatus

2.1. Ülemaailmses teadusandmete kontekstis, millega juhitakse tähelepanu globaalse soojenemise tagajärgedele meie tulevases ühiskonnas, on Euroopa Komisjon näidanud üles pühendumist sellele teemale, töötades välja elurikkuse strateegia, millega seatakse 2030. ja 2050. aastaks kõigile liikmesriikidele suured eesmärgid. Komisjon võttis 22. juunil 2022 vastu looduse taastamist käsitleva määruse eelnõu. Kuigi ELis on looduskaitset ja looduse taastamist seni reguleeritud peamiselt elupaikade direktiivi ja linnudirektiiviga ning Aichi eesmärkidega, on komisjon valinud uue siduva raamistiku, et tagada taastamise meetmete tõhus rakendamine liikmesriikides.

2.2. ELis on Euroopa Keskkonnaameti tehtud tööga leidnud kinnitust, et 81 % kaitstud elupaikadest on praegu halvas seisukorras. Vaid 9 % kaitsealade seisukord on paranenud. Lisaks on halb kaitsestaatus 84 %-l turbaaladest, mis on hädavajalikud süsiniku sidumiseks ja säilitamiseks ning vee filtreerimiseks, ning viimase kümne aasta jooksul on 71 % mageveekalade ja 60 % kahepaiksete populatsioon vähenenud. Enam kui pool maailma SKPst sõltub aga loodusest ja looduse osutatavatest teenustest ning üle 75 % maailma toidukultuuride liikidest sõltub loomsest tolmeldamisest⁽⁶⁾.

2.3. Lisaks kuulub kavandatud ELi õigusakt ÜRO ökosüsteemide taastamise aastakümne raamistikku, mida juhivad ÜRO Keskkonnaprogramm ning ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsioon. See on suur ülemaailmne liikumine, mille eesmärk on kiirendada taastamisprojekte ja tagada, et maailm liiguks kestliku tuleviku suunas. Kahjustatud ökosüsteemide taastamine on hädavajalik kestliku arengu eesmärkide, eelkõige kliimamuutuste leevendamise, vaesuse kaotamise ja toiduga kindlustatuse eesmärgi saavutamiseks.

2.4. Komisjoni lähenemisviis tugines algselt elurikkuse strateegiale aastani 2030, milles seatakse vabatahtlikke eesmärgi, kuid peagi seda lähenemisviisi karmistati ning hakati esitama ettepanekuid võtta vastu liikmesriikide jaoks siduvaid tekste. Komisjon on koos rahvusvahelise üldsusega olnud sunnitud kiiresti reageerima tähelepanekutele, et elurikkus väheneb, ja selle tagajärgedele, millele on juhitud tähelepanu ka hiljutistes valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli väljaannetes. Seepärast otsustas komisjon ajal, mil bioloogilise mitmekesisuse konventsiooni raames toimuvad aktiivsed rahvusvahelised läbirääkimised, võtta juhtrolli, et suunata Euroopa 2050. aastaks kõigi oma ökosüsteemide taastamise teele.

⁽⁵⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee teabearuanded „Ühise põllumajanduspoliitika mõju hindamine põlvkondade vahetusele“ ja „Ühise põllumajanduspoliitika mõju maapiirkondade territoriaalsele arengule – hindamine“.

⁽⁶⁾ IP/22/3746.

2.5. Seega on ettepaneku eesmärk kehtestada liikmesriikidele õiguslikult siduvad eesmärgid. Üldeesmärk on aidata ökosüsteemide taastamise kaudu kaasa elurikka ja vastupanuvõimelise looduse pidevale, pikaajalisele ja kestlikule taastumisele ELi maismaa- ja merealadel. Seega tuleb liikmesriikidel viivitamata kehtestada tulemuslikud ja alapõhised taastamismeetmed, mis 2030. aastaks hõlmavad kokku vähemalt 20 % liidu maismaa- ja merealadest ning 2050. aastaks kõiki taastamist vajavaid ökosüsteeme.

2.6. Need sätted on seotud eesmärkidega, mis on sätestatud ELi elupaikade direktiivis ja linnudirektiivis, veepoliitika raamdirektiivis, merestrateegia raamdirektiivis, invasiivsete võõrliikide määruses, ühise põllumajanduspoliitika eesmärkides, tolmeldajaid käsitleva ELi algatuse eesmärkides ja uues ELi metsastrateegias aastani 2030.

2.7. Kõnealune tekst, mis on mõeldud otse liikmesriikide poliitikasse integreerimiseks, on uuenduslik, sest selles käsitletakse nii kliima kui ka elurikkusega seotud probleeme. Kuigi poliitikuud on juba ammu globaalsest soojenemisest tingitud probleemide eest hoiatud, on teadlased alles hiljuti hakanud rõhutama otsest seost kliimamuutuste ja olulise elurikkuse avalduva mõju vahel. Komisjon julgustab üsna enneolematul viisil käsitlema probleeme tervikuna ja läheb kaugemale senisest kapseldunud poliitikast.

3. Määruse eelnõu analüüs

3.1. Eelnõu tekitab mitmeid põhimõttelisi küsimusi ja teatavat muret nii lühikese aja jooksul saavutatavate eesmärkide valiku kui ka määratluste ja näitajate osas. Näiteks mõned meetmed hõlmavad loodusõigusest tulenevaid mõisteid. Parema mõistmise huvides tuleks seega määruse eelnõus sellele viidata. Lisaks tuleb teatud sisu osas täpsustada, mil määral on säilinud liikmesriikide subsidiaarsus. Eelkõige tuleb seoses artikliga 10, mis sisaldab metsaökosüsteemide taastamise näitajaid, märkida, et metsanduse eest vastutavad peamiselt liikmesriigid (7).

3.2. Arvamuse koostamine määruse eelnõu kohta, mille eesmärk on taastada liikmesriikide ökosüsteemide hea seisund, tundmata täpselt neid raskusi ja jõupingutusi, mis liikmesriike ees ootavad, on keeruline. Eelnõuga nähakse ette riiklike taastamiskavade koostamine ja elluviimine. Need kavad koostatakse viimaste riiklike teaduslike analüüside põhjal.

3.3. See raskendab põhjendatud arvamuse kujundamist. Määruse eelnõus kasutatud mõisted on väga olulised, sest need panevad ühtse aluse eesmärkidele, mis liikmesriikidel tuleb saavutada. Kuigi sellised mõisted nagu „hea seisund“, „soodsat seisundit tähistav võrdluspindala“ ja „liigi elupaiga piisav kvaliteet ja kvantiteet“ peaksid tulenema konsensusel põhinevast teadusterminoloogiast, on nende tegelik rakendamine keerukas. Nende teaduslike mõistete taga on tegelikult poliitilised kaalutlused. Kuidas valida soodsat seisundit tähistav võrdluspindala? Kes määrab kindlaks, milline on liigi elupaiga piisav kvaliteet ja kvantiteet? Varasema võrdlusaluse puudumise tõttu on eesmärgid ebaselged ja teksti kohta põhjendatud arvamuse väljendamine on keeruline. Komitee rõhutab, et määruse eelnõu artikli 11 kohasel kvantifitseerimisel on õige võtta arvesse nii elurikkuse vähenemist teataval määral ajavahemikul (komisjoni meelevaldselt pakutud 70 aastat) kui ka tõenäolisi tulevase muutusi keskkonnatingimustes. Tuleb vältida ohtu, et kavandatud meetmete rakendamise erinevused liikmesriikides põhjustavad konkurentsimoonutusi ELi põllumajandustootjate vahel. Lisaks nähakse ettepanekuga ette ökosüsteemide pidev parandamine, mille edusamme tuleb pärast 2030. aastat iga kolme aasta järel kontrollida. Kuid mis saab ökosüsteemidest, mille taastamiseks võib kuluda rohkem või vähem aega? On küsitav, kas nende lühikeste aruandeperioodide järel on võimalik mõõta märkimisväärsed edusamme. Kas siis võetakse need liikmesriigid vastutusele, kuigi loodus vajab lihtsalt muutumiseks rohkem aega?

3.4. Komitee leiab, et taastamisel tuleb seada esikohale olemasolevasse kaitsealade võrgustikku kuuluvad alad, eelkõige Natura 2000 alad, et kasutada ära nende kogu potentsiaal. See toetab kõige paremini eesmärki saavutada elupaikade direktiivi I lisas loetletud elupaikade hea seisund. Taastamismeetmete suunamine kaitsealadele mitte ainult ei taga taastamismeetmete pikaajalise kasu, vaid aitab ka vältida võimalikke huvide konflikte seoses maakasutusega. Seega on komitee arvamusel, et väga lai ja range seisundi halvenemise ärahoidmise nõue ka elupaikade puhul, mis asuvad väljaspool kaitsealade võrgustikku, on tasakaalustamata ja ebaproportsionaalne.

(7) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Kliimaõiglus“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 81, 2.3.2018, lk 22) ja teemal „Aruteludokument „Euroopa kestliku arengu saavutamine aastaks 2030““ (COM(2019) 22 final) (ELT C 14, 15.1.2020, lk 95).

3.5. Liikmesriikide vastutuse tagamise mehhanism taastamismeetmete rakendamisel ja eesmärkide elluviimisel sisaldab liiga vähe üksikasju eesmärkide rakendamise järelevalve kohta. Nende üksikasjade puudumine tekitab muret selle pärast, kas meetmed on liikmesriikide, eri sektorite ja eri inimrühmade vahel õiglaselt jaotatud. Kuigi määruse vormi valimisel on reaalsed eelised seoses jõupingutuste ühtlustamisega liikmesriikide vahel ja võrdsete tingimuste tagamisega, ei jäta see liikmesriikidele piisavalt ruumi taastamisotsuste tegemiseks vastavalt oma riigi vajadustele ja oludele. Kuigi eesmärkide täitmisega peab kaasnema järelevalve- ja aruandlusmehhanism, tuleb kogu lisanduv halduskoormus viia miinimumini. Edusammude pidevaks hindamiseks ja neist aru andmiseks tuleks võimalikult suures ulatuses kasutada olemasolevaid riiklikke ja ELi mehhanisme.

4. ELi põllumajanduse ja metsandusega seotud küsimused

4.1. Põllumajanduse ökosüsteemide taastamise üldeesmärgid

Komitee märgib, et enamik taastamiseesmärke puudutab eraomanduses olevat põllumajandusmaad. Eesmarke saab seega edukalt täita üksnes põllumajandustootjate täielikul heakskiidul. Regulaatiivsed lisapiirangud majandamisel, mis võivad olla vajalikud, et suurendada elurikkust põllumajandusmaal, võivad aga tekitada veelgi suurema koorma juba praegu tugevalt reguleeritud põllumajandustegevusele. Komitee rõhutab, ⁽⁸⁾ et elurikkuse kaitsmise kulud ei tohiks langeda põllumajandustootjate ja metsaomanike õlule. Selle „avaliku hüve ja väärtuse“ pakkumisest peab saama põllumeeste jaoks hoopis huvipakkuv sissetulekuvõimalus. Taastamise eesmärkide saavutamiseks on paratamatult vaja stabiilset ja pidevat toetust neile meestele ja naistele, kes oma tööga eurooplasi toidavad. Just siin valmistab komisjoni ettepanek pettumuse, sest see oluline majandusküsimus on jäetud ettepanekus käsitlemata, samuti nagu komisjoni varasemateski elurikkuse strateegiates ja tegevuskavades. Seetõttu on ka selle määruse ebaõnnestumine tõenäoliselt juba ette kindlaks määratud.

4.2. Määruse artiklis 9 sätestatud kuivendatud turbaalade taassoostamise eesmärk

Selle eesmärgil on oluline majanduslik mõju ametialasele tegevusele ja see puudutab eelkõige mõne liikmesriigi teatavaid piirkondi. Nende piirkondade jaoks võib kavandatud eesmärk olla liiga suur, arvestades eri eesmärkide tasakaalustamise vajadust. Komitee juhib tähelepanu sellele, et taastatud ja taassoostatud turbaalade tootliku kasutamise jätkamine alternatiivsetel viisidel peab olema majanduslikult elujõuline. Ning kui vaadata selle eesmärgi saavutamiseks kavandatud ajakava, tuleb juhtida tähelepanu uuringule, mis korraldati 2012. aastal rohkem kui 620 märgala ökoloogilise taastamise kohas ning milles tehti kindlaks, et isegi saja aasta pärast on selle tegevuse tulemusena taastunud keskmiselt vaid 65–70 % kohalikust elurikkusest ja eri hüdroloogilistest ja ökoloogilistest funktsioonidest (vee filtreerimine, süsinikdioksiidi säilitamine), võrreldes sarnase kahjustamata ökosüsteemiga. See tekitab küsimusi nii komisjoni ajakavas ette nähtud taastamise tähtaja kui ka ökoloogilise eesmärgi kohta. Kuigi turbaalad moodustavad vaid 3 % Maa pindalast, seovad nad ühe kolmandiku pinnasesse kogunenud süsinikdioksiidist. Seepärast on turbaalad kliimamuutuste vastases võitluses strateegiliselt väga olulised.

4.3. Määruse artiklis 7 sätestatud jõgede loodusliku ühendatuse taastamise eesmärk

Ebasoodsad kliimamuutused ja veemajanduse probleemid kahjustavad keskkonda üha enam. Vesi ei ole mitte ainult looduslikust aspektist huvipakkuv ja väärtuslik, vaid ta on seotud ka jätkusuutlikkuse ja seeläbi ka julgeoleku küsimusega. Mõnikord tuleb üleliigne vesi ära juhtida, teinekord tuleb vett säilitada ja aidata kaasa looduslikele tsüklitele. Komitee nõustub sellega, et jõgede loodusliku ühendatuse ja nendega seotud lammide looduslike funktsioonide taastamiseks võib muuta pinnavete piki- ja külghendatust takistavaid tõkkeid, kuid seda tuleb teha range tehnilise järelevalve all. Komitee juhib aga tähelepanu üleujutuste ohule, mis võib olla veetaristu kõrvaldamise üks tagajärg. Elurikkuse taastamiseks on vaja vett, nii et strateegilised sekkumised võivad anda võimaluse vett majandada ja suunata seda piirkondadesse, kus seda vaja on. Oluline on säilitada vett maastikualadel ja vältida selle liiga kiiret voolamist. 2022. aasta suvi oli Euroopa jaoks ere näide põuaohust, millega me silmitsi seisame. Komitee soovib pidada sel teemal dialoogi, milles osalevad ka kodanikuühiskonna organisatsioonid. Samuti soovib komitee julgustada liikmesriike rakendama roheline taristu projekte, mis võivad aidata parandada kaitset üleujutuste vastu, säilitada tundlikke ja Euroopa elurikkuse jaoks olulisi veealaseid ning arendada majandust ja turismi. Sellega seoses tuleb komitee meelde suuri jõgesid, nagu Doonau või Elbe, mille üleujutused on põhjustanud suurt kahju ⁽⁹⁾.

⁽⁸⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „ELi elurikkuse strateegia aastani 2030. Toome looduse oma ellu tagasi““ (COM(2020) 380 final) (ELT C 429, 11.12.2020, lk 259).

⁽⁹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Roheline taristu – Euroopa looduskapitali suurendamine““ (COM(2013) 249 final) (ELT C 67, 6.3.2014, lk 153).

4.4. Eesmärk pöörata tolmeldajate arvukuse vähenemine kasvule

Komitee toetab kindlalt seda meedet, arvestades et toiduga kindlustatuse seisukohast on tegemist suure probleemiga. Komitee märgib aga, et määruse eelnõus ei nähta ette meetmeid tolmeldajatele kättesaadavate toiduvarude parandamiseks. Nende liikide pikaajalist jätkusuutlikkust ei ole võimalik tagada ilma piisava meetaristu loomiseta, et tagada tolmeldajatele kestlik toit. Olulised on ka pesitsuskohad ja mürgivaba keskkond.

4.5. Määruse artiklis 9 sätestatud põllumajanduseesmärgid

Komitee on mures eesmärgi pärast katta 10 % ELi kasutatavast põllumajandusmaast mitmekesiste maastikuelementidega. Eriti problemaatiline on see, et IV lisa kohaselt ei tohi neid alasid kasutada põllumajanduslikus tootmises (sealhulgas karjatamiseks ega sööda tootmiseks). Ei tohiks unustada, et paljudel aladel on just maaharimine see, mis elurikkust suurendab (näiteks karjatamine alpikarjamaadel, heinamaad ja rohumaad). Põllumajandustegevuse välistamine nendel aladel kohe algusest peale on seepärast liiga range tingimus, mis tuleks välja jätta. Lisaks tuletas 2022. aasta algus meile teravalt meelde, kui oluline on toidualane sõltumatus, et tulla toime paljude eesseisvate ohtudega. 10 % kasutatava põllumajandusmaa katmine tagaks küll põllumajanduse tootlikkuse jaoks olulise elurikkuse paranemise, kuid tooks kaasa ka märkimisväärse saagikuse vähenemise. 10 % maa katmise eesmärgi täitmisel ei peaks seepärast keskenduma üksnes põllumajanduslikele maatükkidele, vaid ka aladele nende ümber. Näiteks pakuvad elurikkuse seisukohast suurt huvi maanteed ääred ja kohalike teede servad. Nendele aladele võiks luua tolmeldajatele ja põllukultuuride kasuritele soodsaid õistaimede võõndeid. Pealegi toimivad need maastikuelemendid täiesti tõhusalt ainult siis, kui need on organiseeritud võrgustikuna. Uuringud näitavad, et suure lillede saare asemel on parem paigaldada võrgustikuna mitmeid õistaimede võõndeid. Samuti märgib komitee seda, et võrdset tähelepanu tuleks pöörata kõigile looduskeskkondadele, et kõik eri keskkondades elavad liigid saaksid sellest kasu. Näiteks kiivitajal või põldlookesel ei ole hekest või teeservast praktiliselt mingit kasu. Seepärast tuleb looduskaitsepoliitikat kohaldada kogu maa-ala suhtes või maa-ala kogu kasutuse suhtes, ka väljaspool põllumajandus- ja metsandusalasid, võttes arvesse meie ühiskonna erinevaid vajadusi.

4.6. Määruse artiklis 10 sätestatud metsandusalased eesmärgid

Kahjustatud metsakeskkondade taastamine Euroopas on suur ülesanne meie ühiskonna kohanemisel kliimamuutustega ja majandustegevuse panuse jaoks elurikkuse eesmärkide saavutamise. Määruse eelnõu üldised eesmärgid, mis on juba rahvusvahelisele tasandile viidud, on osa üleilmsest lähenemisviisist kogu planeedi tasandil. Komitee kiidab komisjoni poliitilist tahet juhtida liikmesriike oma metsakeskkondi taastama⁽¹⁰⁾. Komitee rõhutab aga, et Euroopa metsade heterogeensete tingimuste tõttu võib taastamismeetmeid kohandada kohalikele oludele eeldusel, et ei moonutata Euroopa metsaomanike konkurentsivõimet. Komitee juhib tähelepanu ka sellele, et oluline on lõimida see taastamine asjaomaste piirkondade maastiku konteksti ja võtta arvesse Euroopas aset leidvaid kliimakatastroofe (tulekahjud, suurpõlengud jne). Ühe piirkonna maa-alad on kasutamise mõttes omavahel seotud ja nende kasutamine peab seepärast vastama nii keskkonnaalastele kui ka sotsiaal-majanduslikele vajadustele. Näiteks põllumajandusmaa arvelt taasmetsastamise meetmed võivad põhjustada kohalikele kogukondadele majanduslikku kahju ja osutada jätkusuutmatuteks, samas kui kohalike puuliikide⁽¹¹⁾ integreerimine agrometsanduse lähenemisviisi võiks olla asjakohasem ja tekitada kohalikul tasandil toetust. Seepärast on oluline suunata liikmesriike kasutama selliseid lähenemisviise, mis ühitavad loodusvarade säilitamise majandusarenguga. Metsanduse eesmärke ei ole võimalik saavutada ilma pideva toetuseta puude istutamisele eelnevate ja puude raiumisele järgnevate tegevuste tekkele ja arendamisele, võimaldades agrometsanduse majanduslikku väärtustamist.

5. ELi linnapiirkondadega seotud küsimused

5.1. Linnades looduse taastamise küsimus on hädavajalik eesmärk, mida komitee toetab. Euroopa linnade haljastamine on kahtlemata oluline meie kaaskodanike heaolu ja elurikkuse kestlikkuse seisukohast. 2022. aasta juulis Euroopas kogetud kuumalained tulevad meelde, kui olulised on puud linnade temperatuuri alandamisel. Puud võimaldavad maapinnal temperatuuri vähendada kuni 12 °C võrra.

5.2. Lisaks katavad Euroopa linnad tänapäeval suuri alasid, mis takistavad liikide liikumist ja kahjustavad nende elupaiku. Oluline on suunata liikmesriike rakendama meetmeid, millega piiratakse looduslike alade tehislikuks muutmist. Sellised meetmed ei tohiks tugineda maadevahetust pakkuvatele programmidele.

⁽¹⁰⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega luuakse kliimameetmete sotsiaalfond“ (COM(2021) 568 – 2021/0206 (COD)) (ELT C 152, 6.4.2022, lk 158).

⁽¹¹⁾ Puu, mis kasvab inimese abita oma liigi poolt asustatud alal.

5.3. Lõpetuseks tuleks linnades tugevdada elurikkuse taastamise eesmärki roheline taristu arendamise kaudu, sest see on elupaikade arendamise lahutamatu osa. Pargid, alleed, haljaskatused ja -seinad parandavad linnakliimat minimaalsete kuludega. Sellega seoses tuleb komitee meelde arvamuses NAT/607⁽¹²⁾ esitatud soovitusi.

6. ELi merekeskkonnaga seotud küsimused

6.1. Merekeskkonna taastamise eesmärgid on elurikkuse säilitamiseks hädavajalikud, võttes arvesse seal asuvate liikide ja ökosüsteemide arvukust ning nende strateegilist tähtsust kliimamuutuste kontekstis. Komitee toetab kavandatud eesmärke taastada need keskkonnad, kus inimtegevus on tõestatult põhjustanud ökosüsteemide tasakaalustamatust. Lisaks liikide kaitsmisele ja elupaikade taastamisele tuleks vastu võtta ka vastutustundlikku kalapüüki ja reostuse vähendamist käsitlevad meetmed. Komitee toetab ühise kalanduspoliitika raames kaitsemehhanismi loomist seoses keskkonnale avalduva negatiivse mõju ohjamisega. Merekeskkonnaga seotud eesmärkide täitmiseks peavad liikmesriigid leppima kokku kalavarude ühises majandamises. Arvestades nende keskkondade kasuks võetavate meetmete tähtsust, peaks komisjonil olema võimalik sekkuda, et tagada kaitse ja taastamise eesmärkide täitmine.

6.2. Lisaks rõhutab komitee merekeskkonna olulist rolli kliimamuutuste vastases võitluses. Ookeanide süsinikdioksiidi sidumise suutlikkuse säilitamine on meie tuleviku jaoks strateegilise tähtsusega. Seepärast peab EL kavandama innovatsioonile ja teadusuuringutele rahalist toetust, et soodustada uuenduslike lahenduste otsimist ja nende ökosüsteemide kohta teadmiste parandamist. Näiteks on tehtud töö näidanud, et tähtsad on väikesed rannikusügavikud, mis on paljude kalaliikide jaoks olulised elupaigad, sest nad kasvavad seal üles enne täiskasvanuea elupaikadesse jõudmist. Nende alade seisundit kahjustab sageli rannikualade planeerimine (sadamad, tammid jne) ning seepärast on vaja otsida uusi lahendusi. Sel eesmärgil kinnitati Touloni ja Vieux Port de La Seyne-sur-Meri reidile katsena tehislükud rifid ja tehislükku mererohtu. Selle meetme laiem ökoloogiline eesmärk on taaselustada rannikukeskkonna ökoloogilised funktsioonid.

7. Looduse taastamisega seotud finantsküsimused

7.1. Komitee rõhutab, et komisjon on selle suurte eesmärkidega ja uuendusliku ELi määrusega näidanud üles märkimisväärset poliitilist taht. Komitee tuleb aga meelde, et poliitilisel tahtel on piirid, kui seda ei toeta kohustustega vastavuses olevad rahalised eesmärgid. Sellega seoses annab komisjoni töö ökosüsteemi taastamise võimalike kulude täpsustamisel esialgse ettekujutuse kohustustest, mida liikmesriigid peavad täitma, kuid see tõstatab siiski ka küsimusi. See töö näitab, et elurikkuse säilitamise kulude ja tulude suhe on üks kaheksale, kuid ei anna meile teavet eesmärkide täitmise majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise mõju kohta. Milline saab olema piirkondades võetavate taastamismeetmete majanduslik ja sotsiaalne mõju? Komitee nõuab, et eelnevalt määrataks kindlaks määruse ettepanekutes käsitletava põllumajandusmaa, metsade ja vooluveekogude täpne pindala. Komitee tuleb ühtlasi meelde arvamuses NAT/786⁽¹³⁾ esitatud märkusi, millega nõuti, et finantsvajadused oleksid vastavuses eesolevate ülesannetega. Näiteks Natura 2000 võrgustik, mis pakub Euroopas ainulaadset võimalust parandada silmapaistvate looduskeskkondade kvaliteeti, tagab meetmete jaoks ainult 20 % lubatud ja vajalikest vahenditest. Komitee pöörab erilist tähelepanu komisjoni välja kuulutatud rahalistele kohustustele. Komitee tuleb meelde, et oluline on eraldada vahendeid vastavalt ootustele, vastasel juhul ei anna veel üks õigusakt mingeid tulemusi.

7.2. Komitee hoiatab puuduliku põlvkonnavahetuse ohu eest põllumajandussektoris. Põllumajandusettevõtte tegeliku toimimisega vastuolus olevate eesmärkide seadmine toob kaasa suuri finantsraskusi sellele sektorile, kus on juba praegu probleeme uute spetsialistide leidmisega. Komisjon peab pöörama erilist tähelepanu nendele põllumajandusettevõtetele avalduvale finantsmõjule, et tagada pikaajaline elujõulisus, toetades samal ajal kliimaküsimustega arvestavate tavade väljatöötamist.

Brüssel, 25. jaanuar 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

⁽¹²⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „Roheline taristu – Euroopa looduskapitali suurendamine““ (COM(2013) 249 final) (ELT C 67, 6.3.2014, lk 153).

⁽¹³⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „ELi elurikkuse strateegia aastani 2030. Toome looduse oma ellu tagasi““ (COM(2020) 380 final) (ELT C 429, 11.12.2020, lk 259).

LISA

Arutelu käigus lükati tagasi järgmised muudatusettepanekud, mis kogusid hääletamisel vähemalt veerandi antud häältest.

Punkt 3.4

Muudatusettepanek 11

Muuta järgmiselt:

Seksiooni arvamus	Muudatusettepanek
<p>Komitee leiab, et taastamisel tuleb seada esikohale olemasolevasse kaitsealade võrgustikku kuuluvad alad, eelkõige Natura 2000 alad, et kasutada ära nende kogu potentsiaal. See toetab kõige paremini eesmärki saavutada elupaikade direktiivi I lisas loetletud elupaikade hea seisund. Taastamismeetmete suunamine kaitsealadele mitte ainult ei taga taastamismeetmete pikaajalise kasu, vaid aitab ka vältida võimalikke huvide konflikte seoses maakasutusega. Seega on komitee arvamusel, et väga lai ja range seisundi halvenemise ärahoidmise nõue ka elupaikade puhul, mis asuvad väljaspool kaitsealade võrgustikku, on tasakaalustamata ja ebaproportsionaalne.</p>	<p>Komitee leiab, et taastamisel tuleb seada esikohale olemasolevasse kaitsealade võrgustikku kuuluvad alad, eelkõige Natura 2000 alad, et kasutada ära nende kogu potentsiaal. See toetab kõige paremini eesmärki saavutada elupaikade direktiivi I lisas loetletud elupaikade hea seisund. Eritähelepanu pööramine NATURA 2000 aladele võib tagada juba 1992. aastal vastu võetud elupaikade direktiivi rakendamise ning võib aidata ka vältida võimalikke huvide konflikte seoses maakasutusega.</p>

Hääletuse tulemus

Poolt: 91

Vastu: 108

Erapooleitud: 18

Punkt 4.2

Muudatusettepanek 12

Muuta järgmiselt:

Seksiooni arvamus	Muudatusettepanek
<p>Määruse artiklis 9 sätestatud kuivendatud turbaalade taasoostamise eesmärk</p> <p>Selle eesmärgil on oluline majanduslik mõju ametialasele tegevusele ja see puudutab eelkõige mõne liikmesriigi teatavaid piirkondi. Nende piirkondade jaoks võib kavandatud eesmärk olla liiga suur, arvestades eri eesmärkide tasakaalustamise vajadust. Komitee juhib tähelepanu sellele, et taastatud ja taassoostatud turbaalade tootliku kasutamise jätkamine alternatiivsetel viisidel peab olema majanduslikult elujõuline. Ning kui vaadata selle eesmärgi saavutamiseks kavandatud ajakava, tuleb juhtida tähelepanu uuringule, mis korraldati 2012. aastal rohkem kui 620 märgala ökoloogilise taastamise kohas ning milles tehti kindlaks, et isegi saja aasta pärast on selle tegevuse tulemusena taastunud keskmiselt vaid 65–70 % kohalikust elurikkusest ja eri hüdroloogilistest ja ökoloogilistest funktsioonidest (vee filtreerimine, süsinikdioksiidi säilitamine), võrreldes sarnase kahjustamata ökosüsteemiga. See tekitab küsimusi nii komisjoni ajakavas ette nähtud taastamise tähtsuse kui ka ökoloogilise eesmärgi kohta. Kuigi turbaalad moodustavad vaid 3 % Maa pindalast, seovad nad ühe kolmandiku pinnasesse kogunenud süsinikdioksiidist. Seejärel on turbaalad kliimamuutuste vastases võitluses strateegiliselt väga olulised.</p>	<p>Määruse artiklis 9 sätestatud kuivendatud turbaalade taasoostamise eesmärk</p> <p>Selle eesmärgil on oluline majanduslik mõju ametialasele tegevusele ja see puudutab eelkõige mõne liikmesriigi teatavaid piirkondi. Nende piirkondade jaoks võib kavandatud eesmärk erinevaid mõjusid avaldada, arvestades eri eesmärkide tasakaalustamise vajadust. Komitee tunnustab turbaalade erilist tähtsust elurikkuse ja kliimakaitse jaoks ning leiab, et komisjoni eesmärgid (70 % kuivendatud turbaalade taastamine, neist 50 % aastaks 2050)^[3] kujutavad endast kompromissi majanduslike ja keskkonnalaaste huvide vahel. Ning kui vaadata selle eesmärgi saavutamiseks kavandatud ajakava, tuleb juhtida tähelepanu uuringule, mis korraldati 2012. aastal rohkem kui 620 märgala ökoloogilise taastamise kohas ning milles tehti kindlaks, et isegi saja aasta pärast on selle tegevuse tulemusena taastunud keskmiselt vaid 65–70 % kohalikust elurikkusest ja eri hüdroloogilistest ja ökoloogilistest funktsioonidest (vee filtreerimine, süsinikdioksiidi säilitamine), võrreldes sarnase kahjustamata ökosüsteemiga. See tekitab küsimusi nii komisjoni ajakavas ette nähtud taastamise tähtsuse kui ka ökoloogilise eesmärgi kohta. Kuigi turbaalad moodustavad vaid 3 % Maa pindalast, seovad nad ühe kolmandiku pinnasesse kogunenud süsinikdioksiidist. Seejärel on turbaalad kliimamuutuste vastases võitluses strateegiliselt väga olulised.</p>

Hääletuse tulemus

Poolt: 99

Vastu: 104

Erapooletuid: 18

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamuse teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, mahepõllumajandusliku lemmikloomatoidu märgistamise kohta“

(COM(2022) 659 final – 2022/ 0390(COD))

(2023/C 140/09)

Raportöör: **Arnaud SCHWARTZ**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Liidu Nõukogu, 8.12.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 43 lõige 2
Vastutav sektsioon	põllumajanduse, maaelu arengu ja keskkonna sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	10.1.2023
Vastuvõtmine täiskogus	24.1.2023
Täiskogu istungjärk nr	575
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	187/0/4

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee tunnustab määruse ettepanekut mahepõllumajandusliku lemmikloomatoidu märgistamise kohta ning kutsub üles seda kiiresti vastu võtma, et tagada järjepidevus nõuetega, mis kehtisid enne mahepõllumajanduslikku tootmist ja mahepõllumajanduslike toodete märgistamist käsitleva uue määruse jõustumist ⁽¹⁾.

1.2. Komitee on seisukohal, et lemmikloomatoidu sektoril on oma osa Euroopa roheline kokkuleppe eesmärkide saavutamisel ning et need uued märgistamismeetmed võimaldavad sektorit arendada ja tugevdada, müües ühelt poolt tooteid tarbijatele, kes pööravad tähelepanu oma ostude mahepõllumajanduslikule päritolule, ning võimaldades teisalt luua lisaväärtust mahepõllumajanduslikele kõrvalsaadustele. Seega on sektoril võimalik panustada – kuigi pigem piiratud ulatuses – sellesse, et 2030. aastaks moodustaks mahepõllumajandusmaa 25 % kogu ELi põllumajandusmaast, nagu on ette nähtud strateegias „Talustaldrikule“ ja bioloogilise mitmekesisuse strateegias ning ELi mahepõllumajandusliku tootmise arendamise tegevuskavas.

1.3. Komitee julgustab komisjoni ja Euroopa Liidu institutsioone seda uut määrust ja selle eesmärke tutvustama, et veelgi suurendada tarbijate nõudlust mahepõllumajanduslike toodete järele ja usaldust selliste toodete vastu.

1.4. Arvestades, et lemmikloomatoitu on mõeldud müügiks tarbijatele, soovib komitee kaasata sektori toiduainete kestlikkust käsitlevasse seadusandlikku töösse sellistes küsimustes nagu kestlike toiduainete märgistamine, toodete keskkonnatoime ja kestlik pakendamine, ning sektoriga selle osas konsulteerida ⁽²⁾.

2. Kontekst

2.1. Mahepõllumajanduslikku tootmist ja mahepõllumajanduslike toodete märgistamist käsitleva uue ELi määruse ⁽³⁾ jõustumisega 1. jaanuaril 2022 kehtestati ranged mahepõllumajandusliku toidu, sööda ja lemmikloomatoidu märgistamise nõuded. Kui varem võis riiklike eeskirjade või erasektori standardite alusel lemmikloomatoitu, eelkõige kassi- ja koeratoitu, märgistada mahepõllumajanduslikuna ka juhul, kui kõik põllumajanduslikud koostisosad ei olnud mahepõllumajanduslikud, siis alates 1. jaanuarist 2022 ei ole sedalaadi märgistamine enam võimalik.

⁽¹⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. mai 2018. aasta määrus (EL) 2018/848, mis käsitleb mahepõllumajanduslikku tootmist ja mahepõllumajanduslike toodete märgistamist ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 834/2007 (ELT L 150, 14.6.2018, lk 1).

⁽²⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamuse teemal „Kestliku toidu märgistamise raamistiku loomine, et anda tarbijatele võimalus teha kestlike toiduvalikuid“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 75, 28.2.2023, lk 97).

⁽³⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. mai 2018. aasta määrus (EL) 2018/848, mis käsitleb mahepõllumajanduslikku tootmist ja mahepõllumajanduslike toodete märgistamist ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 834/2007 (ELT L 150, 14.6.2018, lk 1).

2.2. Seepärast avaldas Euroopa Komisjon 28. novembril 2022 määruse ettepaneku mahepõllumajandusliku lemmikloomatoidu märgistamise kohta,⁽⁴⁾ et kehtestada lemmikloomatoidu märgistamise erieeskirjad. Eesmärk on võimaldada lemmikloomatoitu, eelkõige kassi- ja koeratoitu, märgistada Euroopa Liidu mahepõllumajandusliku tootmise logoga, kui toit vastab ELi seadusandja määratletud rangetele kriteeriumidele.

2.3. Mahepõllumajandusliku lemmikloomatoidu jaoks väljapakutud märgistamiseeskirjad vastavad toidu suhtes kehtestatud märgistamiseeskirjadele: selleks et lemmikloomatoitu tohiks märgistada mahepõllumajanduslikuna ja et see saaks kanda Euroopa Liidu mahepõllumajandusliku tootmise logo, peab vähemalt 95 % toote põllumajanduslike koostisosade kaalust olema mahepõllumajanduslik (kui see jääb alla 95 %, tohib viidet mahetootmisele kasutada üksnes koostisosade loetelus seoses mahepõllumajanduslike koostisosadega, nii et mahepõllumajanduslike koostisosade kogusisaldus märgitakse proportsionaalselt põllumajanduslike koostisosade üldkogusega).

3. Üldised märkused

3.1. Komitee kordab oma toetust ELi mahepõllumajandusliku tootmise arendamise tegevuskavale,⁽⁵⁾ tunnustades mahepõllumajanduse rolli Euroopa rohelise kokkuleppe eesmärkide saavutamisel, ning eelkõige meetmeid, mille eesmärk on veelgi suurendada tarbijate nõudlust mahepõllumajanduslike toodete järele ja usaldust selliste toodete vastu.

3.2. Sellega seoses märgib komitee vajadust võtta kõnealune määruse ettepanek vastu võimalikult kiiresti, et ELi mahepõllumajandusliku tootmise logo oleks võimalik kasutada lemmikloomatoidu puhul, mis ei sisalda 100 % ulatuses mahepõllumajanduslike koostisosi (kuid mille puhul vähemalt 95 % kaalust on mahepõllumajanduslik), nagu see teatud toodete puhul tegelikkuses on. Komitee kutsub siiski üles alustama tulevikus seda liiki õigusakti rakendamist samaaegselt alusteksti jõustumisega, et vältida õiguslikke lünki, mis mõjutaksid negatiivselt nii tootjaid kui ka tarbijaid/ostjaid.

3.3. Komitee toetab mahepõllumajandusliku lemmikloomatoidu märgistamiseks kavandatud eeskirju, pidades silmas mahepõllumajanduslike toodete nõutavat kõrget osakaalu (95 % kaalust) ja sarnasust mahepõllumajandusliku toidu suhtes kohaldatavate eeskirjadega. Sellega soodustatakse ELi logo ühtset kasutamist ja lihtsustatakse arusaadavust tarbijate jaoks, kellele mõlemat liiki tooted on mõeldud.

3.4. Komitee juhib tähelepanu sellele, et hoolimata mahetoodete väikesest osakaalust selles sektoris kasvab lemmikloomatoidu sektor kiiresti (3,1 % aastas, seejuures on 46 % Euroopa kodumajapidamistest vähemalt üks lemmikloom)⁽⁶⁾. Sektori enda andmetel toob lemmikloomade „humaniseerimise“ suundumus kaasa selle, et paljud lemmikloomaomanikud otsivad toitu, mis vastab nende endi maitsele, mille tulemusel ostetakse äärmiselt kvaliteetseid tooteid, sealhulgas mahetoodeteid⁽⁷⁾. Seepärast pooldab komitee neid uusi märgistamismeetmeid, mis võivad seda mahepõllumajandusliku lemmikloomatoidu turgu stimuleerida, müües ühelt poolt tooteid tarbijatele, kes pööravad tähelepanu oma ostude mahepõllumajanduslikule päritolule, ning võimaldades teisalt luua lisaväärtust mahepõllumajanduslikele kõrvalsaadustele.

3.5. Seega on komitee seisukohal, et nende uute märgistamismeetmetega on võimalik panustada – kuigi pigem piiratud ulatuses – sellesse, et 2030. aastaks moodustaks mahepõllumajandusmaa 25 % kogu ELi põllumajandusmaast, nagu on sätestatud strateegias „Talust taldrikule“ ja bioloogilise mitmekesisuse strateegias ning ELi mahepõllumajandusliku tootmise arendamise tegevuskavas, mis on osa Euroopa rohelisest kokkuleppest.

3.6. Komitee tunnustab selliste meetmete rakendamist, mis puudutavad toidu päritoluteabe kohustuslikku esitamist seoses lemmikloomatoidus kasutatavate toorainetega, kasutades märgiseid „ELi põllumajandus“, „ELi-väline põllumajandus“, „ELi/ELi-väline põllumajandus“ või „riigi nimi + põllumajandus“ või „riigi ja piirkonna nimi + põllumajandus“.

⁽⁴⁾ Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus mahepõllumajandusliku lemmikloomatoidu märgistamise kohta (COM(2022) 659 final).

⁽⁵⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele „ELi mahetootmise arendamise tegevuskava““(COM(2021) 141 lõplik) (ELT C 517, 22.12.2021, lk 114).

⁽⁶⁾ Allikas: FEDIAF (Euroopa lemmikloomatoidu tööstuse liit) – <https://europeanpetfood.org/about/statistics/>.

⁽⁷⁾ Allikas: FEDIAF (Euroopa lemmikloomatoidu tööstuse liit) – <https://europeanpetfood.org/pet-food-facts/pet-food-trends/>.

3.7. Komitee julgustab komisjoni ja Euroopa Liidu institutsioone seda uut määrust ja selle eesmärke tutvustama, et veelgi suurendada tarbijate nõudlust mahepõllumajanduslike toodete järele ja usaldust selliste toodete vastu.

3.8. Lõpetuseks leiab komitee, et need märgistamismeetmed peaksid võimaldama alustada või isegi süvendada dialoogi lemmikloomatoidu tootjatega, et tagada sektoris kestlike toidusüsteemide põhimõtete järgimine ja edendada tootjate panust Euroopa roheline kokkuleppe eesmärkide saavutamisse.

Brüssel, 24. jaanuar 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Soovitus: nõukogu soovitus euroala majanduspoliitika kohta“**(COM(2022) 782 final)**

(2023/C 140/10)

Raportöör: **Petru Sorin DANDEA**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Komisjon, 19.12.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Vastutav seksioon	majandus- ja rahaliidu ning majandusliku ja sotsiaalse ühtekuuluvuse seksioon
Vastuvõtmine seksioonis	21.12.2022
Vastuvõtmine täiskogus	24.1.2023
Täiskogu istungjärk nr	575
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	169/0/3

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Komitee toetab komisjoni esitatud soovitusi ja teeb mitu täiendavat ettepanekut.

1.2. Komitee tuleb meelde oma varasema arvamuse järeldusi, ⁽¹⁾ mis võeti suure häälteenamusega vastu täiskogu 2022. aasta oktoobri istungjärgul.

1.3. Komitee soovib määratleda kaks tarbimisvahemikku sellisel, et kaitstakse kõiki kodumajapidamisi, kellel on suuri probleeme oma energiaarvete tasumisega. Komitee hinnangul peaks see kahetasandiline hinnapoliitika hõlmama nii allpool vaesuspiiri elavaid inimesi kui ka madalamasse keskklassi kuuluvaid inimesi, kes väikese sissetuleku tõttu ei suuda tasuda oma energiaarveid turuhinna alusel.

1.4. Komitee toetab komisjoni ettepanekut liikmesriikidele kasutada riigiabi ajutist kriisiraamistikku ning soovib liikmesriikidel kasutada kõiki võimalikke vahendeid, et aidata ettevõtjaid üldiselt ning eelkõige väikseid ja keskmise suurusega ettevõtjaid.

1.5. Komitee soovib kasutada rahapoliitikat ettevaatlikult, sest kuna inflatsiooni põhjustavad välised tegurid, võib rahapoliitikal selles keerulises kontekstis olla tsükliline mõju.

1.6. Komitee toetab komisjoni ettepanekut, et euroala riigid kooskõlastaksid oma eelarvepoliitika Euroopa Keskpanga rahapoliitikaga. See on oluline selleks, et rahapoliitika abil õnnestuks inflatsiooni vähendada.

1.7. Komitee leiab, et kapitaliturgude liidu ja pangandusliidu väljakujundamine on oluline samm majandus- ja rahaliidu süvendamisel, ning soovib liikmesriikidel pingutada protsessi kiirendamiseks.

1.8. Komitee soovib liikmesriikidel miinimumpalga direktiivi riiklikul tasandil kiiresti ellu viia. See võib parandada miinimumpalga taset ja luua turvavõrgu madalapalgaistele töötajatele, säilitades nende ostujõu praegusel kõrge inflatsiooni perioodil.

⁽¹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Täiendavad kaalutlused seoses dokumendiga „Soovitus: nõukogu soovitus euroala majanduspoliitika kohta““ (COM(2021) 742 final) (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 75, 28.2.2023, lk 43).

1.9. Komisjon soovib liikmesriikidel kasutada sotsiaaldialoogi võimalusena kaasata sotsiaalpartnerid kriisi mõju leevendamiseks vajaliku poliitika väljatöötamise ja rakendamise. Komitee toetab seda ettepanekut kahel käel.

2. Taust

2.1. 2021. aastal katkestas majanduskasvu taastumise euroalal ja kogu Euroopa Liidus järsult sõda, mille Venemaa Föderatsioon algatas Ukraina vastu. Euroala suur sõltuvus Venemaa Föderatsioonist imporditavast fossiilkütusest on ELi sanktsioonide kontekstis tekitanud ebakindlust, millel on olnud suur mõju tarneahelatele. Need tegurid põhjustasid esmalt energiakriisi ning seejärel kõrge inflatsiooni, millega euroala ja Euroopa Liit silmitsi seisavad.

2.2. Kuigi inflatsioon langes veidi – 10,6 %-lt oktoobris 10,0 %-le novembris –, võib see külma hooaja saabumise tõttu kütuse tarneprobleeme ja sellest tulenevat energiakriisi taas kiirendada.

2.3. Euroopa Keskpang on kasutanud rahapoliitikat selleks, et viia inflatsioon tagasi jätkusuutlike näitajate tasemele (keskpika perioodi eesmärk 2%), kuid arvestades kriisi põhjustanud väliseid tegureid ning samuti raskusi rahapoliitika sidumisel liikmesriikide killustatud eelarvepoliitikaga, võivad keskpanga jõupingutused osutuda ebapiisavaks.

2.4. See mitmetine kriis on lisandunud kliimakriisile, millega Euroopa Liit silmitsi seisab. Samuti on märkimisväärselt aeglustunud lähenemise tempo; killustatust ja erinevusi esineb mitte ainult mõnes sektoris, vaid ka euroala liikmesriikide majanduse vahel.

2.5. Energiakriis on viinud paljude sektorite ja ühtsel turul tegutsevate ettevõtjate konkurentsivõime vähenemiseni.

2.6. Taaste- ja vastupidavusraha ja ühtekuuluvuspoliitika on aidanud märkimisväärselt kaasa sellele, et aidata euroala liikmesriikidel säilitada roheline kokkuleppe eesmärkide saavutamiseks vajalikke investeeringuid, kuid vaja on täiendavaid jõupingutusi, et tagada kiirem üleminek CO₂-neutraalsusele ja vähendada tuntavalt energiasõltuvust.

2.7. Selles eriti raskes ja keerulises olukorras esitas Euroopa Komisjon 22. novembril ettepaneku võtta vastu nõukogu soovitus⁽²⁾ euroala 2023. aasta majanduspoliitika kohta.

3. Üldised ja konkreetsed märkused

3.1. Komitee toetab komisjoni esitatud soovitusi, kuid peab vajalikuks lisada järgmised ettepanekud.

3.2. Komitee tuleb meelde arvamus ECO/590⁽³⁾ järeldusi, mis võeti täiskogu 2022. aasta oktoobri istungjärgul suure hääleteenamusega vastu.

3.3. Energiakriisi kontekstis tekitab 2022.–2023. aasta talv ELi kodumajapidamistele ja ettevõtjatele suuri probleeme. Euroopa Komisjon teeb ettepaneku kehtestada kõige haavatavamate inimeste kaitseks meede, mis seisneb kahetasandilises energiahinnas. See tähendab, et kuni teatava energiatarbimise tasemeni maksab haavatav tarbija turuhinnast madalamat hinda. Seda komisjoni kavandatud kahetasandilist meedet haavatavate kodumajapidamiste kaitsemiseks energiakriisi kontekstis peaksid liikmesriigid kasutama kaasavalt. Komitee soovib määratleda kaks tarbimisvahemikku selliselt, et kaitstakse kõiki kodumajapidamisi, kellel on suuri probleeme oma energiaarvete tasumisega.

Komitee hinnangul peaks see kahetasandiline hinnapoliitika hõlmama nii allpool vaesuspiiri elavaid inimesi kui ka madalamasse keskklassi kuuluvaid inimesi, kes väikese sissetuleku tõttu ei suuda tasuda oma energiaarveid turuhinna alusel.

⁽²⁾ „Soovitus: nõukogu soovitus euroala majanduspoliitika kohta“ (COM(2022) 782 final).

⁽³⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Täiendavad kaalutlused seoses dokumendiga „Soovitus: nõukogu soovitus euroala majanduspoliitika kohta““ (COM(2021) 742 final) (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 75, 28.2.2023, lk 43).

3.4. Ettevõtjate puhul peab komisjon vajalikuks, et liikmesriigid toetaksid neid, sealhulgas riigiabi ajutise kriisiraamistiku kasutamise kaudu, et vältida nende tegevuse halvamist. Komitee toetab komisjoni ettepanekut ja soovib liikmesriikidel kasutada kõiki võimalikke vahendeid, et aidata ettevõtjaid üldiselt ning eelkõige väikseid ja keskmise suurusega ettevõtjaid.

3.5. Maagaasihindade ja energiakriisi põhjustatud inflatsioon jõudis 2022. aasta oktoobris kõrgeimale tasemele pärast euro kasutuselevõttu, st 10,6 %-ni. Euroopa Keskpank tegutses õigeaegselt, kasutades rahapoliitikat, et piirata inflatsiooni kasvu ja võimaldada inflatsioonil naasta alla 2 % (keskpika perioodi eesmärk). Komitee soovib kasutada rahapoliitikat ettevaatlikult, sest kuna inflatsiooni põhjustavad välised tegurid, võib rahapoliitikal selles keerulises kontekstis olla tsükliline mõju.

3.6. Kuigi 2022. aastal palgad euroalal veidi tõusid, on see kasv inflatsioonist tublisti väiksem. Komitee nõustub Euroopa Komisjoni soovitusel liikmesriikidele tegutseda – kooskõlas oma riiklike tavade ja kollektiivläbirääkimiste mudeliga –, et säilitada palgatöötajate, eelkõige haavatavate madalapalgaliste töötajate ostujõud. Komitee soovib liikmesriikidel miinimumpalga direktiivi riiklikul tasandil kiiresti ellu viia. See võib parandada miinimumpalga taset ja luua turvavõrgu madalapalgalistele töötajatele, säilitades nende ostujõu.

3.7. Komitee toetab komisjoni ettepanekut, et euroala riigid kooskõlastaksid oma eelarvepoliitika Euroopa Keskpanga rahapoliitikaga. See on oluline selleks, et rahapoliitika abil õnnestuks inflatsiooni vähendada. Komitee leiab, et liikmesriigid ja komisjon peaksid suurendama jõupingutusi OECD kaasavas raamistikus välja pakutud 1. samba rakendamiseks. See tooks märkimisväärset tulu nendele liikmesriikidele, kes pärast COVID-19 pandeemia ajal tehtud jõupingutusi seisavad silmitsi suure valitsemissektori võlaga ja kellel on seega vähem manööverdamisruumi oma eelarvepoliitika elluviimiseks kriisi ajal.

3.8. Komitee toetab komisjoni ettepanekut jätkata jõupingutusi kapitaliturgude liidu ja pangandusliidu väljakujundamiseks. Ta leiab, et nende kahe poliitilise projekti lõpuleviimine oleks oluline samm majandus- ja rahaliidu süvendamisel.

3.9. Selle mitmetise kriisi kontekstis peavad liikmesriigid tegutsema, et vähendada negatiivset mõju kodumajapidamistele ja ettevõtjatele. Komisjon soovib liikmesriikidel kasutada sotsiaaldialogi võimalusena kaasata sotsiaalpartnerid kriisi mõju leevendamiseks vajaliku poliitika väljatöötamise ja rakendamise. Komitee toetab seda ettepanekut kahel käel.

Brüssel, 24. jaanuar 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Suunavõtt kestlikule sinisele planeedile – ühisteatis ELi rahvusvahelise ookeanide majandamise kava kohta“

(JOIN(2022) 28 final)

(2023/C 140/11)

Raportöör: **Stefano PALMIERI**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Komisjon, 25.11.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Täiskogu otsus	15.6.2022
Vastutav sektsioon	välissuhete sektsioon
Vastuvõtmine tööorganisi	20.12.2022
Vastuvõtmine täiskogus	24.1.2023
Täiskogu istungjärk nr	575
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	184/0/1

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Ookeanide majandamist ei tohiks pidada pelgalt millekski, mis mõjutab ainult merd. Merekeskkond on sektorite, õigusaktide, eri tasandi (kohalik, piirkondlik, ülemaailmne) sidusrühmade ja mõõtmete poolest väga keeruline süsteem. See on põimunud maismaaga seotud tegevuse, poliitika ja meetmetega, nõudes teadmispõhist tuge valdkondadeülelt integreeritud lähenemisviisi ja teadusdiplomaatiat hõlmavate otsuste võtmisel. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee väljendab heameelt ettepaneku üle luua valitsustevaheline ookeanide kestlikkuse töörihm.

1.2. Komitee kiidab heaks merekaitsealade määramise, CO₂-neutraalsuse saavutamise ja laevade kestliku lammutamise.

1.3. Otsused ja meetmed vajavad eri poliitikavaldkondade ja kokkulepete sidusust ning nende teostatavuse ja mõju läbipaistvat hindamist. Komitee toetab ELi rolli seadusandjana ning võrgustike ja partnerluste tugevdamisel ülemaailmsel tasandil, käsitledes teadusuuringute ja innovatsiooni rolli.

1.4. Komitee kutsub üles tõkestama mugavuslippude kasutamist rahaliselt (nt luues sihtotstarbelise laevade lammutamise tagatiste fondi) ja teeb ettepaneku laiendada piiril kohaldatavat süsinikdioksiidi kohandusmehhanismi, et see hõlmaks suurt hulka mereökosüsteeme mõjutavaid saasteaineid.

1.5. Komitee peab kiiduväärseks nulltolerantsi ebaseadusliku, teatamata ja reguleerimata kalapüügi ja kaaspüügi suhtes ning julgustab ELi toetama ausaid ettevõtjaid kalavarude säästva kaitse ja majandamise saavutamisel. Komitee kutsub komisjoni üles toetama kestlikku, vähese mõjuga väikesemahulist ja tööstuslikku kalapüüki, nullmõjuga vesiviljelust ja vetikakasvatust, et tagada piirkondade keskkonnaalane ja majanduslik kestlikkus.

1.6. Süvamerekaevandamise pikaajalise keskkonnamõju hindamiseks on endiselt vaja usaldusväärset teaduslikku alust. Komitee väljendab heameelt selle üle, et komisjon on omaks võtnud ettevaatusprintsipi ja kutsub üles kehtestama moratooriumi kaevandamislubade väljastamisele Rahvusvahelise Süvamerepõhja Organisatsiooni (ISA) poolt. Komitee kutsub üles looma rahvusvahelisi sõltumatuid teaduskomisjone, et pakkuda otsustele ja meetmetele teadmispõhist tuge.

1.7. Lõhkemata lahingumoon, esilekerkivate saasteainete ja loodusõnnetuste mõju võib muuta mereruumi kasutamist ja sellest tulenevaid majanduslikke/geopoliitilisi stsenaariume. Komitee peab tervitatavaks komisjoni jõupingutusi nende probleemide lahendamiseks.

1.8. Ohutus ja turvalisus merel on ülitähtsad. Vaja on oskuste ja tehnoloogiate põlvkondade vahetust, millega kaasnevad inimväärased elu- ja tööttingimused. Samuti kutsub komitee liikmesriike üles ratifitseerima Rahvusvahelise Tööorganiatsiooni konventsiooni nr 188/2007⁽¹⁾ ja tagama selle tõhusa ülevõtmise ELi liikmesriikide siseriiklikku õigusesse⁽²⁾. Komitee tervitab nõukogu direktiivi 2017/159⁽³⁾ ja kutsub üles laiendama menetluse kohaldamisala, et parandada merekalapüügisektori töötajate elu- ja tööttingimusi ning kaitsta nende tervist ja ohutust.

1.9. Komitee kordab olulist põhimõtet, et äärepoolseimad piirkonnad⁽⁴⁾ võtaksid oma geograafiliste iseärasuste tõttu juhtrolli ookeanide majandamise raamistikus, nagu on määratletud dokumendis COM(2022) 198 final,⁽⁵⁾ kuid mis on dokumendis JOIN(2022) 28 final täiesti puudu.

1.10. ELi edendatava uue ja tugevdatud ookeanide rahvusvahelise majandamise saavutamiseks nõuab komitee eri sidusrühmade tõhusat ja läbipaistvat kaasamist selle protsessi igas etapis alates konsulteerimisest ja kavade ühisest kavandamisest kuni rakendamise ja lõpphindamiseni teadmispõhise toetuse väljatöötamisel meetmetele, samuti teabevahetuses ja teavitustegevuses. Keeruliste probleemidega tegelemiseks võiks vastu võtta uusi organisatsioonilise struktuuri vorme.

1.11. Komitee kutsub üles levitama laialdaselt teadmisi mereõiguse kohta kõigi ELi kodanike seas. Vaja on rahvusvahelist õigust, et reguleerida eri pädevusvaldkondi (rannikupiirid, majandusvöönd, mereressursside kaitse, mõiste „safe harbour“ jne), eelkõige on seda vaja selleks, et täpsustada rahvusvahelisi kohustusi seoses merepääste ja merel abistamisega, kodifitseerides ohu, otsingu- ja päästemeetodite mõisted⁽⁶⁾. Komitee kutsub üles neid eeskirju nõuetekohaselt jõustama, kinnitades aluspõhimõtet, et merel ohus olevad inimesed tuleb päästa ja viia turvalisse sadamasse ilma igasuguste kahtlusteta ja tingimusteta.

1.12. Arvestades Arktika geopoliitilist ja keskkonnaalast tähtsust, tervitab komitee ELi võetud kohustust täielikult rakendada **Põhja-Jäämere keskosas reguleerimata avamerekalapüügi vältimist käsitlevat kokkulepet**, jõupingutusi Arktika merekaitsealade määramiseks ja süsivesinike puurimise keeldu⁽⁷⁾.

1.13. Komitee märgib, et kavandatud investeeringud, mille eesmärk on tegeleda ookeanide majandamise probleemidega, ei ole piisavalt ambitsioonikad, ning kutsub seetõttu üles looma piisava ookeanifondi merendusprobleemide toetamiseks.

2. Üldised märkused võrdlusraamistiku kohta

2.1. Mere- ja merendusvaldkonna teemade puhul eri tasandite (ülemaailmne, riiklik, piirkondlik ja kohalik) ja sektorite vaheliste meetmete **sidususe** puudumine. Paljud konkureerivad nõuded võivad ohustada sekkumisi ja vähendada oluliselt nende mõju.

⁽¹⁾ ILO kalandustöö konventsioon nr 188/2007;

⁽²⁾ Praegu ei ole 167 riiki konventsiooni nr 188 ratifitseerinud; neist 19 on ELi liikmesriigid, kelle hulgas on olulised rannikuäärased riigid: Küpros, Soome, Saksamaa, Kreeka, Iirimaa, Itaalia, Läti, Malta, Hispaania ja Rootsi.

⁽³⁾ Nõukogu 19. detsembri 2016. aasta direktiiv (EL) 2017/159, millega rakendatakse Euroopa Liidu põllumajandusühistute üldise liidu (Cogeca), Euroopa Transporditöötajate Föderatsiooni (ETF) ja Euroopa Liidu kalandusettevõtete riiklike organisatsioonide ühenduse (Europêche) vahel 21. mail 2012 sõlmitud kokkulepe, mis käsitleb Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni 2007. aasta kalandustöö konventsiooni rakendamist (ELT L 25, 31.1.2017, lk 12).

⁽⁴⁾ Äärepoolseimad piirkonnad on saared, saarestikud ja üks maismaaosa (Prantsuse Guajaana). Neid piirkondi on üheksa ja nad asuvad Atlandi ookeani lääneosas, Kariibi mere piirkonnas, Amazonase metsas ja India ookeanis: Prantsuse Guajaana, Guadeloupe, Martinique, Saint-Martin, Réunion ja Mayotte (Prantsusmaa), Assoorid ja Madeira (Portugal) ning Kanaari saared (Hispaania).

⁽⁵⁾ COM(2022) 198 final „Seame inimesed esikohale, kindlustame kestliku ja kaasava majanduskasvu, avame ELi äärepoolseimate piirkondade potentsiaali“.

⁽⁶⁾ Rahvusvaheline mereotsingute ja -pääste konventsioon, 29. aprill 1979, Hamburg; ÜRO mereõiguse konventsioon, 10. detsember 1982, Montego Bay; rahvusvaheline konventsioon inimelude ohutusest merel, 25. mai 1980.

⁽⁷⁾ Komisjoni ja Euroopa välisministrite ühisteatis JOIN(2021) 27 final „A stronger EU engagement for a peaceful, sustainable and prosperous Arctic“.

2.2. Ookeanide majandamine nõuab otsuste tegemisel teadmispõhist tuge. Inimeste mõju merekeskkonnale **ei piirdu tegevusega merel** (kaevandamine, kalapüük, transport), vaid hõlmab ka maismaategevust, mis põhjustab laiemat saastet (jäätmel, pestitsiidid, antibiootikumid, fosfaadid, plastid, lõhkeained jne). Seetõttu on hädavajalik, et ookeanid ei sisalduks mitte ainult kestliku arengu eesmärgis nr 14, vaid ka nendes eesmärkides, mis puudutavad tööstuslikku tootmist ja kollektiivset käitumist. Terve ja tootliku mereökosüsteemi jaoks on vaja integreeritumat lähenemisviisi, mis hõlmab aspekte, mis ei piirdu mere- ja merenduskuisimustega.

2.3. Viimastel aastatel, mil on seoses paljude eri aspektidega ilmnunud, kui keerulised on ookeanid, on välja töötatud peamiselt turu- ja võrguteadusele põhinevad **uued ookeanide majandamise mudelid**. Keerukaid süsteeme on raske kontrollida ja nende dünaamikat ei ole pikaajaliselt lihtne ette ennustada. Ookeanid kujutavad endast keerukat süsteemi ja suured lahknevused ranniku- ja avamerealade eeskirjades ning riikide valitsuste ja erasektori vaidlused viitavad sellele, et probleemide lahendamiseks võib olla vaja uut **teadusdiplomaatiat**. Komitee tunnistab, et erinevate ja omavahel seotud mõõtmete integreerimiseks on vaja töötada välja otstarbekohased juhtimisvahendid ja liidesed poliitikaga.

2.4. Komitee toetab ELi rolli seadusandjana ning seda, et ta tugedab ülemaailmsel tasandil võrgustikke ja partnerlusi, käsitleb **teadusuuringute ja innovatsiooni rolli**, pakub lahendusi ja suuniseid ning edendab konkreetseid algatusi.

3. Komisjoni ettepaneku hindamine

Komitee keskendub ettepaneku neljale valdkonnale: 1) ookeanide majandamise rahvusvahelise raamistiku tõhustamine; 2) maailmamere kestliku arengu saavutamine aastaks 2030; 3) turvalisuse ja ohutuse tagamine merel; 4) ookeanialaste teadmiste arendamine.

3.1. Ookeanide majandamise rahvusvahelise raamistiku tõhustamine

3.1.1. Komitee väljendab heameelt komisjoni võetud kohustuse üle toetada kõrgeimaid rahvusvahelisi standardeid läbipaistvuse, hea valitsemistava ja sidusrühmade kaasamise kohta rahvusvahelistes organisatsioonides, nagu Rahvusvaheline Süvamerepõhja Organisatsioon (ISA) ja Maailma Kaubandusorganisatsioon (WTO).

3.1.2. Komitee kinnitab taas ELi rolli õigusloomes, sealhulgas teadusdiplomaatia ning võrgustike ja partnerluste tugeddamise kaudu ülemaailmsel tasandil. Eelkõige rõhutab komitee, et vaja on rakendada asjakohaste sekkumiste järelevalve ja vastuvõtmise süsteem. **Merekaitsealade** ja muude tulemuslike piirkonnapõhisete kaitsemeetmete määratlemine selleks, et muuta 2030. aastaks 30 % maailma ookeanidest merekaitsealadeks, on tervitatav, kui tunnistatakse nende olulisust ookeanisüsteemi toimimises ning meetmete vastuvõtmine põhineb iga konkreetse piirkonna tõhususe ja tulemuslikkuse analüüsil, milles võetakse arvesse kulusid, kohustusi, ajakavasid ja seiret.

3.1.3. Komitee märgib, et vaatamata viimastel aastatel toimunud mõningatele tehnoloogilistele edusammudele on **süvamerekaevandamise** pikaajaline mõju endiselt nähtav ning paljude aastakümnete eest kaevatud alade ökosüsteem on alles taastumas⁽⁸⁾. Komitee väljendab heameelt selle üle, et omaks on võetud ettevaatusprintsip ja kutsutakse üles kehtestama moratooriumi kaevandamisest väljastamisele Rahvusvahelise Süvamerepõhja Organisatsiooni poolt. Komitee kutsutakse üles looma rahvusvahelise sõltumatu teaduskomisjoni, et viia teadmispõhine analüüs üle täpselt selgetesse poliitilistesse otsustesse. Samuti soovib komitee suurendada investeringuid teadus- ja arendustegevusse, et leida merepõhjust kaevandatavatele materjalidele alternatiivseid lahendusi.

3.1.4. **Väikesemahuline rannapüük ja vesiviljelus** on olulised paljude rannikukogukondade püsima jäämiseks ja nende kultuuripärandi säilitamiseks. Kalandussektor üldiselt, eelkõige traditsiooniline ja väikesemahuline kalapüük kannatas majanduskriisi tulemusel kõige rohkem, mistõttu vajab sektor konkreetset strateegiat, et taastada kindel turupositsioon⁽⁹⁾. Komitee kutsutakse üles võtma asjakohaseid meetmeid, et neid tegevusi tugedada, mitmekesistada kohalike kogukondade sissetulekuallikaid (nt rannikuturism ja veega seotud harrastustegevus), toetada uute karjäärivalikute tegemist, anda abi mahajäänud kohalikele piirkondadele ja edendada keskkonnasäästlikkust⁽¹⁰⁾.

⁽⁸⁾ Vt <https://www.jpi-oceans.eu/en/ecological-aspects-deep-sea-mining>.

⁽⁹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamuse teemal „Kalanduse sotsiaalne mõõde“ (ettevalmistav arvamuse) (ELT C 14, 15.1.2020, lk 67).

⁽¹⁰⁾ https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/publications/communication-commission-towards-strong-and-sustainable-eu-algae-sector_en

3.1.5. Komitee kiidab heaks selle, et **ebaseaduslikku, teatamata ja reguleerimata kalapüüki suhtutakse nulltolerantsiga** ning julgustab ELi toetama ausate ettevõtjate jõupingutusi kalavarude säästva kaitse ja majandamise suunas. Komitee kinnitab veel kord ELi rolli kalandusdialoogides kolmandate riikidega, et edendada rahvusvaheliste kohustuste täitmist. Sellega seoses tunnustab komitee **säästva kalapüügi partnerluslepinguid** kui olulist panust tugevasse raamistikku koostöö tegemiseks paljude ELi mittekuuluvate partnerriikidega.

3.1.6. Arktika seisab silmitsi drastiliste muutustega, mis võivad ohustada keskkonda ja geopoliitilist tasakaalu. Komitee tervitab ELi võetud kohustust rakendada täielikult **Põhja-Jäämere keskosas reguleerimata avamerekalapüügi vältimist käsitlevat kokkulepet**, jõupingutusi Arktika merekaitsealade määramiseks ja süsivesinike puurimise keeldu⁽¹¹⁾.

3.1.7. Komitee tunnustab raskusi meetmete rakendamisel **riikliku jurisdiktsiooni alt välja jäävatel aladel**, rõhutades vajadust tagada erinevate partnerluste ja lepingute vaheline sidusus ning toetades ELi jõupingutusi käimasolevatel läbirääkimistel avamerelepingu üle.

3.2. Maailmamere kestliku arengu saavutamine aastaks 2030

3.2.1. Komitee kiidab heaks võetud kohustused ja tehtud jõupingutused, et saavutada 2050. aastaks **CO₂-neutraalsus**. ELil on Rahvusvahelise Mereorganisatsiooni (IMO) raames tegutsedes tähtis roll ülemaailmses õigusloome- ja tööprotsessis, mille eesmärk on vähendada mere- ja kalandussektori CO₂ heidet.

3.2.2. Komitee tunnustab, et merereostuse vastu võitlemine on raske. Erinevate allikate, sealhulgas maismaal asuvate allikate omavaheline seotus ning sidusrühmade mitmekesisus ja õiguslikud piirid muudavad raamistiku keerulisemaks. Komitee rõhutab, et vaja on tegeleda saasteainete mitmekesisuse probleemiga ja edendada tõhusaid meetmeid. Komitee rõhutab, et sidusust ja kaasatust on vaja suurendada ka ookeanide majandamisega mitteseotud aspektides (nt neis, mida käsitletakse nullsaaste strateegias, elurikkuse strateegias ja strateegias „Talust taldrikule“)⁽¹²⁾, mis avaldavad suurt mõju merereostusele⁽¹³⁾.

3.2.3. **Lõhkemata lahingumoon** hulka kuuluvaks loetakse nii tavalisi plahvatusmõjuga relvi kui ka merre heidetud keemiarelvi. Varem hinnati lõhkemata lahingumoonast merele tulenevaid ohte väikeseks, kuigi need on vaieldamatud. See probleem nõuab kiiret strateegiat, sest majandussektorite nõudlus mereruumi järele kasvab ja suurt osa laskemoonast ohustab korrosioon, mis võib tingida toksiliste, kantserogeensete, mutageensete ja teratogeensete ainete leket. Vaja on tuvastamis-, seire- ja leevendusmeetmeid ning Euroopa ühiseid teadmisi ja tehnoloogilist tuge⁽¹⁴⁾.

3.2.4. Komitee väljendab heameelt komisjoni jõupingutuste üle vähendada merre uputatud laskemoona keskkonnamõju ning märgib, et ohtu ei kujuta vaid esimesest ja teisest maailmasõjast pärit, vaid ka muude konfliktide (nt Balkanil ja Ukrainas) tulemusel merre jäänud lõhkemata lahingumoon ning ohud ei piirdu lekinud ainete võimaliku toksilisusega, vaid ka juhusliku või automaatse lõhkemisega.

3.2.5. Komitee tunnustab mõnede **püügivahendite** keskkonnamõju ökosüsteemile ning märgib, et paljude pakutud lahenduste kulud ei ole kestlikud või nende mõju on ülemaailmsel tasandil tühine. Komitee nõuab probleemi leevendamiseks uute tehnoloogiate/materjalide kasutuselevõttu, millega kaasnevad kompensatsioonimeetmed ja kohandatud kampaaniad kalurite teavitamiseks võimalustest⁽¹⁵⁾.

⁽¹¹⁾ Joint Communication JOIN(2021) 27 final „A stronger EU engagement for a peaceful, sustainable and prosperous Arctic“.

⁽¹²⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 7. septembri 2005. aasta direktiiv 2005/35/EÜ, mis käsitleb laevade põhjustatud merereostust ning karistuste kehtestamist merereostusega seotud rikkumiste eest (ELT L 255, 30.9.2005, lk 11) ja Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. aprilli 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/883, milles käsitletakse sadama vastuvõtuseadmeid laevajätmete üleandmiseks ja muudetakse direktiivi 2010/65/EL ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2000/59/EÜ (ELT L 151, 7.6.2019, lk 116).

⁽¹³⁾ OECD OECD suunised hargmaistele ettevõtetele 2011; ÜRO äritegevuse ja inimõiguste juhtpõhimõtted 2011

⁽¹⁴⁾ Vt <https://www.jpi-oceans.eu/en/munition-sea>.

⁽¹⁵⁾ Vt ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsiooni (FAO) vabatahtlikud suunised püügivahendite märgistamise kohta ning piirkondlike kalandusorganisatsioonide ja piirkondlike merekonventsioonide tehtud töö.

3.2.6. **Kalavarude ülepiügis** ja kaaspüügis nähakse ülemaailmsel tasandil tõelist probleemi. Kalandussektor avaldab suurt mõju paljudele liikidele, mistõttu on põhjust muretseda, et see võib ohustada mõnede liikide kestlikkust, seades ohtu kogu mere ökosüsteemi tasakaalu. Teisest küljest on kohalike kalurite tegevus oluline osa piirkondlikust kultuurist ja jätkusuutlikust majandusest, mis pakub kodanikele tervislikku toitu keskkonnavalades, sotsiaalses ja majanduslikus mõttes kestlikul viisil. Inimtekkelist survet kalavarudele saab vähendada, edendades **nullmõjuga vesiviljelust** (sealhulgas vetikakasvatust).

3.2.6.1. Nendele aspektidele tuginedes nõuab komitee

- a) rangemat kontrolli ja sanktsioone seoses ebaseadusliku, teatamata ja reguleerimata kalapiüügiga;
- b) kalandussektori seiret ja reguleerimist viisil, mis välistab kalavarude ülekasutamise ja kaaspüügi ja edendab selle sektori tõhusat kestlikkust;
- c) nullmõjuga vesiviljeluse ja vetikakasvatuse edendamist ja toetamist, arvestades seejuures söötmise ja energiatarbimise aspektidega;
- d) hüvitise maksmist töötajatele tehnoloogiate ja tootmissüsteemide ümberkujumise üleminekuetappides.

3.2.7. Meretransport, mis on maailmamajanduse selgroog, hõlmab maailma kaubaveost üle 90 %. Ookeanilaevadel võib reostusallikana olla suur mõju ka nende eluea lõppedes. Suure sissetulekuga riikide laevaomanikud varjavad sageli laevade tegelikku päritolu, registreerides need maksuparadiisides, et vältida muu hulgas keskkonnaeeskirju. Rahvusvahelised ja piirkondlikud jõupingutused ei ole suutnud selles valdkonnas sellise käitumisega võidelda⁽¹⁶⁾. Mugavuslippuriike kasutatakse endiselt viimase lipuna, seda teevad ka ELi riigid, et pääseda eeskirjadest ja säästa raha. Komitee soovib lugeda **laevade lammutamine** suure merereostuse allikaks ning palub ELil: a) võtta meetmeid rangemate siduvate eeskirjade tagamiseks, b) tagada seire, et vältida keskkonnakaitse normidest kõrvalehoidumist, c) kehtestada mugavuslippude kasutamisele rahatrahvid, nt luua kogu laeva eluea jooksul kehtiv sihtotstarbeline tagatiste fond, et tagada ELi keskkonna- ja ohutusstandardite järgimine ka väljaspool ELi jurisdiktsiooni.

3.3. Turvalisuse ja ohutuse tagamine merel

3.3.1. Komitee tunnustab ELi selle eest, et ta tugendas oma positsiooni merendusteenuste osutajana nii oma piirides kui ka väljaspool seda. Pidades silmas hiljutisi geopoliitilisi arenguid kutsus komitee ELi üles määrama kindlaks võimalikud **huvipakkuvad merepiirkonnad** ning keskenduma uutele prioriteetidele.

3.3.2. Komitee väljendab heameelt ELi jõupingutuste üle, millega soovitakse edendada ja rakendada meetmeid **ohutuse suurendamiseks merel**. Komitee kutsus ELi üles lisama merevaldkonnas tegevate ning keskkonda ja inimeste tervist potentsiaalselt ohustavate sektorite loetellu sellised tegevused nagu turism, laevade lammutamine ja ehitus, energeetika ja vesiviljelus. Komitee kutsus samuti üles pöörama tähelepanu **tehnoloogiatele** (nt rohelised jõuseadmed), **tööruumide ja töötingimuste ajakohastamisele** eripalgelise logistika kontekstis, mis iseloomustab mere- ja merendustegevust (laevatehased, sadamad, paadid jne).

3.3.3. Komitee soovib tagada mereökosüsteemide kaitsega seotud meetmete ning mereohutust ja töötingimusi reguleerivate eeskirjade regulatiivse järjepidevuse, koostades mõjuhinnanguid, milles käsitletakse järgmist: **i) tööhõive, ii) palgad, iii) tehnoloogiad, iv) inimväärsed elu- ja töötingimused ning v) töötajate koolitamine**. Samuti nõuab komitee paremat koordineerimist avaliku halduse eri talituste vahel kõigil tasanditel, et tagada mereruumi integreeritud majandamine⁽¹⁷⁾.

⁽¹⁶⁾ Vt Wan jt, Marine Policy, 2021.

⁽¹⁷⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Kalanduse sotsiaalne mõde“ (ELT C 14, 15.1.2020, lk 67).

3.3.4. Komitee kutsub liikmesriike üles **ratifitseerima Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni konventsiooni nr 188** ning teha kättesaadavaks vahendid, mis on vajalikud selle nõuetekohaseks ülevõtmiseks riiklikesse õigusaktidesse ja selle kohaldamiseks. Komitee tervitab nõukogu direktiivi 2017/159⁽¹⁸⁾ ja kutsub üles alustama tööd selle kohaldamisala laiendamiseks, et see kataks ka pikaajalise mõju kumulatiivsed tagajärjed? inimeste tervisele. Lisaks juhib komitee tähelepanu sellele, et vaja on ettevõtete kestlikkust ja sunniviisilise töö tõkestamist käsitlevaid tõeliselt ambitsioonikaid ELi õigusakte⁽¹⁹⁾.

3.3.5. Komitee peab ülimalt vajalikuks töötada üldpõhimõtted ja praktilised juhised kalandussektori tööturuga seotud õiglaste teenuste jaoks, sealhulgas: a) piisavad ja asjakohased juhised kalalaevade omanikele ja tööturuga seotud (piiriüleste) teenuste kohta; b) kalandussektori tööturuga seotud (piiriüleste) teenuste näidislepingud; c) piisavad ja asjakohased juhised kaluritele, kes otsivad tööd (välismaistel) kalalaevadel, ning d) kaebuste esitamise mehhanismid⁽²⁰⁾.

3.3.6. Merede ja ookeanide tundmise ning mereohutusega seotud üks aspekt on mereõigust ja selle tegelikku jõustamist käsitlevate teadmiste vajalik laialdane levitamine. Vaja on rahvusvahelist õigust, et reguleerida eri pädevusvaldkondi (rannikupiirid, majandusvöönd, mereressursside kaitse, mõiste „safe harbour“ jne), eelkõige on seda vaja selleks, et täpsustada rahvusvahelisi kohustusi seoses merepääste ja merel abistamisega, kodifitseerides ohu, otsingu- ja päästemeetodite mõisted.

3.3.7. **Loodusõnnetused** (üleujutused, tsunamid, äärmuslikud sündmused) võivad mõjutada merekeskkonda, põhjustades kaudseid riske inimtegevusele ja tervisele. Komitee rõhutab vajadust käsitleda looduskatastroofe kui võimalikke ohuallikaid keskkonnale ja merel toimuvale tegevusele üldiselt.

3.4. Ookeanialaste teadmiste arendamine

3.4.1. Komitee tunnistab ookeanisüsteemi keerukust, kuna tegu on omavahel seotud keskkonnamuutujate ning sidusrühmade, õigusaktide, kultuuri ja kohaliku suutlikkuse mitmekesisusega. Komitee nõuab eri teadusharude ja eksperditeadmiste (andme- ja võrguteadus, kompleksüsteemide uurimine, psühholoogia, sotsioloogia, majandus) tõhusat ja läbipaistvat kaasamist **poliitika teadmistepõhise toe** väljatöötamise (nagu on välja pakutud valitsustevahelise ookeanide kestlikkuse tööühma jaoks).

3.4.2. Omandatud teadmised ja rakendatud tavad viitavad **uutele juhtimisviisidele**, mis aitavad lahendada keerukaid probleeme iseorganiseerivate struktuuride abil seal, kus detsentraliseeritud organisatsioonid on edukalt välja arendatud. Komitee kutsub üles laiendama häid tavasid ja mudeleid kõigile meremajanduse sektoritele, sealhulgas neile, mis võivad pakkuda uusi töökohti ja majanduskasvu (nt turism, sukeldumine jne), ning avalikule sektorile. Rahaliste vahendite eraldamine kestliku sinise majanduse toetamiseks peaks tooma praegustele ja tulevastele põlvkondadele sotsiaalset ja majanduslikku kasu, taastama ja säilitama mereökosüsteemide mitmekesisust, tootlikkust, vastupidavust ja tegelikku väärtust ning edendama puhtaid tehnoloogiaid, taastuvenegiat ja ringlussevõttu⁽²¹⁾.

3.4.3. **Kodanikuühiskond ja kohalikud sidusrühmad** tuleks kaasata protsessi kõikidesse etappidesse, alates konsultatsioonidest ja kavade ühisest kavandamisest kuni rakendamise ja lõpphindamiseni. Maailmamerealased teadmised on väga olulised ühiskonna ümberkujundamiseks süsteemi integreeritud kestlikkuse suunas. Organisatsioonilistes

⁽¹⁸⁾ Nõukogu 19. detsembri 2016. aasta direktiiv (EL) 2017/159, millega rakendatakse Euroopa Liidu põllumajandusühistute üldise liidu (Cogeca), Euroopa Transporditöötajate Föderatsiooni (ETF) ja Euroopa Liidu kalandusettevõtete riiklike organisatsioonide ühenduse (Europêche) vahel 21. mail 2012 sõlmitud kokkulepe, mis käsitleb Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni 2007. aasta kalandustöö konventsiooni rakendamist (ELT L 25, 31.1.2017, lk 12).

⁽¹⁹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Kalanduse sotsiaalne mõõde“ (ELT C 14, 15.1.2020, lk 67); ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv mis käsitleb äriühingute kestlikkusalast hooldsukohustust ja millega muudetakse direktiivi (EL) 2019/1937 (COM(2022) 71 final); ettepanek: määrus, millega keelatakse sunniviisilise töö tulemusel valminud tooted liidu turul (COM(2022) 453 final).

⁽²⁰⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Kalanduse sotsiaalne mõõde“ (ELT C 14, 15.1.2020, lk 67).

⁽²¹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, milles käsitletakse Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi ning millega tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 508/2014“ (COM(2018) 390 final – 2018/0210 (COD)) (ELT C 110, 22.3.2019, lk 104).

struktuurides ja protsessides tuleks seada esikohale sotsiaalne mõõde ja teaduslik tugi integreeritud kestlikkusele, edendada ja rahastada meetmeid sotsiaalse dialoogi edendamiseks ja toetamiseks, turvalisuse suurendamiseks, töötingimuste parandamiseks, kvaliteetsete töökohtade loomiseks, töötajate **oskuste arendamiseks ja põlvkondade vahetumise tagamiseks** ⁽²²⁾.

3.4.4. Komitee tunnustab ELi tava jagada mereandmeid ja ookeanivaatlusi. Komitee tunnustab **mereteenuste olulisust** ja nende teenuste mõju majandusele ning meretaristute kulusid, mis nõuavad suuri investeeringuid riiklikest vahenditest. Komitee märgib, et mereökosüsteemi keerukuse modelleerimine ei võimalda endiselt piisavalt hästi mõista ökosüsteemi ja selle seotust inimtegevusega. Komitee kutsub ELi üles edendama avatud juurdepääsu andmetele ja nende taaskasutamist, rahastades ka uuenduslikke lähenemisviise vaatluskulude vähendamiseks ja **hea keskkonnaseisundi tõhusaks hindamiseks** ⁽²³⁾.

3.4.5. Komitee rõhutab vajadust teadusliku meetodika kasutuselevõtmise järele teadusdiplomaatias ja läbirääkimistel. Komitee nõuab lõppkasutajate ja juhtidele koolituskursuste loomist ka kohalikul tasandil, et saavutada tõhus kestlikkus ja meetmete teostatavus.

4. Kriitilised küsimused

4.1. Juhtimise kontseptsioon on seotud paljude erinevate aspektidega, alates otsustusprotsessidest kuni poliitikameetmeteni. Mõiste „valitsemine“ hägune tähendus võis kaasa aidata selle ülemäärasele ja mõnikord tõenäoliselt kuritarvitamisele lähenevale kasutamisele. Ookeanid ei tunne poliitilisi piire ja on tihedalt seotud maakasutusega. Üksikud riigid ei saa probleeme lahendada, nende probleemide lahendamine nõuab riikidevahelist lähenemisviisi, mille käigus tuleb järgida teostatava ja tõhusa jõupingutuste ja vastutuse jagamise põhimõtet ning võtta vastu ühiselt kavandatud süsteemid, ühised tegevuskavad ja meetmed, mis ühendavad kohalikud jõupingutused terviklikeks piirkondlikeks raamistikeks. Eri mõõdetega organisatsiooniliste struktuuride loomiseks ei saa rakendada ühtset juhtimisviisi. Sellega seoses märgib komitee, et mereprobleemide keerukuse lahendamisel on otsustava tähtsusega teadmispõhine tugi otsuste tegemisel, teadusdiplomaatias ja sidusate õigusaktide koostamisele kõigis riikides ja sektorites.

4.2. Majanduse jätkuv nõudlus mereruumi järele muudab ookeanisüsteemi veelgi keerulisemaks, pidades silmas omavahel seotud keskkonnamuutujaid. Sidusrühmade, õigusaktide ja kultuuri mitmekesisus ja erinev kohalik suutlikkus väljendub selliste meetmete kavandamises ja rakendamises, mis võivad olla kestlikud keskkonnaalases, majanduslikus ja sotsiaalses mõttes. Komitee nõuab teadusliku meetodika läbipaistvat kasutuselevõttu eri teadusharude (andmed, keerukus ja võrguteadus, psühholoogia, sotsioloogia, majandus jne) kaasamiseks ookeanide majandamise teadmispõhise toe väljatöötamiseks.

4.3. Põlvkondade vahetus on paljude meretegevusega seotud sektorite tuleviku jaoks otsustava tähtsusega küsimus. Mõned aspektid, mis tunduvad juhtimisest kaugel olevat, aitavad kaudselt kaasa merel toimuva tegevuse tõhusale majandamisele. Paljud algatused, mille eesmärk on hõlbustada tehnoloogiate ajakohastamist, kutsealast koolitust ja töötingimuste parandamist, on kasulikud, kuid need vajavad ka kaasnevaid meetmeid ja investeeritud kapitali vastuvõetavat tasuvust ⁽²⁴⁾.

4.4. Ookeanide eduka majandamise peamine eesmärk on jätkuvalt kestlik tegutsemine ning kõigil sektoritel peaks olema võimalik seda teha. Komitee nõuab meetmete rahastamist, mille eesmärk on parandada ohutust ja töötingimusi, näiteks koolituse, nõustamisteenuste, inimkapitali edendamise, sotsiaaldialoogi, tervishoiu ja ohutuse valdkonnas. Komitee kutsub kaasseadusandjaid üles seadma organisatsiooniliste struktuuride ja protsesside (st juhtimise) vastuvõtmisel esikohale sotsiaalse mõõde, tugevdades ja rahastades sotsiaalse dialoogi, ohutuse, töötingimuste ja oskuste edendamise ja toetamise meetmeid.

⁽²²⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, milles käsitletakse Euroopa Merendus- ja Kalandusfondi ning millega tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 508/2014“ (COM(2018) 390 final – 2018/0210 (COD)) (ELT C 110, 22.3.2019, lk 104).

⁽²³⁾ <https://jpi-oceans.eu/en/science-good-environmental-status>

⁽²⁴⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamused teemal „Kalanduse sotsiaalne mõõde“ (ettevalmistav arvamused) (ELT C 14, 15.1.2020, lk 67).

4.5. Komitee märgib, et ookeanide majandamisega seotud probleemide lahendamiseks kavandatud investeeringud ei ole piisavalt kaugeleulatuvad. Saasteallikate vastane võitlus, leevendusmeetmed ja merel toimuva tegevuse juhtimine kõigis sektorites nõuavad asjakohaseid rahalisi jõupingutusi, struktuurilisi meetmeid ja kodanikuühiskonna kaasamist. Komitee väljendab heameelt meetmete üle, mille eesmärk on vähendada kasvuhoonegaaside heidet ning stimuleerida parimaid tulemusi saavutanud ettevõtjaid ja innovatsiooni⁽²⁵⁾. Need võivad toetada nii meretranspordisektori CO₂ heite vähendamise eesmärki kui ka ookeanifondi loomist merendusprobleemide toetamiseks. Samuti kutsub komitee üles laiendama piiril kohandatavat süsinikdioksiidi kohandusmehhanismi nii, et see sisaldaks ka keskkonna- ja sotsiaalseid aspekte.

4.6. Äärepoolseimad piirkonnad võivad oma geograafiliste eripärade tõttu mängida olulist rolli kõigi ookeanide, merede ja mereressursside valdkonna võimaluste ärakasutamisel ning need tuleb seada prioriteediks, kuna neil on suur potentsiaal elavdada majandust, luua kvaliteetseid töökohti ja tagada inimeste heaolu⁽²⁶⁾. Kõigil neil põhjustel leiab komitee, et äärepoolseimate piirkondade konkreetset rolli ookeanide majandamise rakendamisel tuleks tugevdada, eelkõige järgmistes valdkondades: a) „Meie ookeanide ja veekogude taastamine 2030. aastaks“; b) kalapüügiandmete kogumine ja seire; c) võitlus ebaseadusliku ja valimatu kalapüügi vastu ning säästva kalapüügi toetamine; d) mereala ruumilise planeerimise alaste teadmiste vahetamine⁽²⁷⁾.

4.7. Maailmamerealased teadmised on aidanud kaasa mereprobleemidest teavitamisele, ja võib aidata kaasa probleemidele lahenduste leidmisele. Plastile on meedias ja poliitikute poolt suurt tähelepanu pööratud, kuid see on vaid üks paljudest merede ja ookeanidega seotud probleemidest. Sageli jäetakse tähelepanuta mereprobleemide seosed nii maakasutuse kui ka tarbijate käitumisega. Komitee nõuab põhjalikumalt ja läbipaistvamat teatist ookeanide kohta, milles loodaks seosed õigusaktide ja meetmete vahel nii merel kui ka maismaal. Loodetavasti sillutab see teed tööstusliku tootmise ümberkujundamisele ning uute tehnoloogiate ja töökohtade loomisele, milles keskendutakse rohkem keskkonnasäästlikkusele.

4.8. Hiljutine sõda Ukrainas on muutnud poliitilist olukorda ja toonud tähelepanu alla ootamatud hädaolukorrad (energiavarustus, inflatsioon). Ootamatud probleemid (nt Nord Streami torujuhtmete julgeolek, uputatud laskemoon Mustal merel ning Arktika geopoliitiline strateegiline tähtsus) nõuavad täiendavaid jõupingutusi, et leppida kokku asjakohastes ühistes meetmetes. Hoolimata asjaolust, et sõda on mõjutanud ka Lääne-Balkani rändeteel liikuvate rändajate arvu, on surve Vahemere ületamiseks endiselt suur, mis tekitab probleeme mõne ELi riigi vastuvõtuvõimele ja võib põhjustada inimeste sattumist ohtlikesse olukordadesse. Komitee palub ELil suurendada jõupingutusi mereohutust toetavate algatuste rahastamiseks, kuna praegune olukord eeldatavasti halveneb kliima- ja majandussurve tõttu.

Brüssel, 24. jaanuar 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

⁽²⁵⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus „teemadel „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, millega muudetakse direktiivi 2003/87/EÜ, millega luuakse liidus kasvuhoonegaaside lubatud heitkoguse ühikutega kauplemise süsteem, otsust (EL) 2015/1814, mis käsitleb ELi kasvuhoonegaaside heitkogustega kauplemise süsteemi turustabiilsusreservi loomist ja toimimist, ning määrust (EL) 2015/757“ (COM(2021) 551 final – 2021/0211 (COD)) ning „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu otsus, millega muudetakse otsust (EL) 2015/1814 seoses lubatud heitkoguse ühikute kogusega, mis lisatakse ELi kasvuhoonegaaside heitkogustega kauplemise süsteemi turustabiilsusreservi kuni 2030. aastani“ (COM(2021) 571 final – 2021/0202 (COD)) (ELT C 152, 6.4.2022, lk 175); Euroopa Regioonide Komitee arvamus teemal „Heitkogustega kauplemise süsteemi ja piiril kohaldatava süsinikdioksiidi kohandusmehhanismi rakendamine ELi linnade ja piirkondade kasuks“ (ELT C 301, 5.8.2022, lk 116); Euroopa Parlament, „ELi heitkogustega kauplemise süsteemi läbivaatamine“, vastu võetud 22. juunil 2022.

⁽²⁶⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Äärepoolseimate piirkondade pakutav kasu ELile“ (ettevalmistav arvamus) (ELT C 194, 12.5.2022, lk 44).

⁽²⁷⁾ COM(2022)198 final.

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile, nõukogule, Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomiteele ning Regioonide Komiteele Kaubanduspartnerluste jõud: ühiselt rohelise ja õiglase majanduskasvuni“

(COM(2022) 409 final)

(2023/C 140/12)

Raportöör: **Tanja BUZEK**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Komisjon, 26.7.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 304
Täiskogu otsus	13.7.2022
Vastutav sektsioon	välissuhete sektsioon
Vastuvõtmine sektsioonis	20.12.2022
Vastuvõtmine täiskogus	24.1.2023
Täiskogu istungjärk nr	575
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	158/3/4

1. Järeldused ja soovitused

1.1. **Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee väljendab heameelt kõnealuse teatise üle, mis on oluline samm õiges suunas.** Avatud reeglitepõhine kaubandussüsteem on üha olulisem ning samal ajal tuleb kasutada ära kaubanduse potentsiaali kestliku arengu edendamiseks.

1.2. **Komitee leiab, et kaubanduspoliitikal tuleb kindlasti saavutada vajalik poliitiline legitiimsus ja toetus,** et läbirääkimiste etapis olevad kaubanduslepingud saaksid sõlmitud. Elujõuline taastuv majandus vajab üleilmset koostööd kaubanduspartneritega ning kestlikkus on osa sellest.

1.3. **Komitee toetab põhjalikku läbivaatamist, millega kehtestatakse kaubanduse ja kestliku arengu uus võrdlusalus,** ning hindab kõrgelt seda, et komisjon järgis meetmeid kehtestades mitmeid komitee soovitusi, eelkõige kodanikuühiskonna ja sisenõuanderühmade rolli tugevdamise kohta.

1.4. **Komitee näeb lisavõimalusi sisenõuanderühmade tugevdamiseks** nii lepingute sisu kui ka nende rakendamise tasandil. Komitee avaldab aga kahetsust, et midagi ei tehta kodanikuühiskonna ulatuslikumaks kaasamiseks läbirääkimistesse.

1.5. **Komitee rõhutab vajadust selgemate ja täpsemate kaubanduse ja kestliku arengu sätete järele,** et määrata paremini kindlaks tegevuskavad ja aidata kaubanduspartneritel paremini mõista, mida nendelt oodatakse. Ta peab kahetsusväärseks, et õiglast üleminekut ei ole muudetud üldpõhimõtteks.

1.6. **Komitee toetab uusi poliitikasuundi,** mis hõlmavad tulemustekesksemat tegutsemisviisi, suuremat läbipaistvust, kodanikuühiskonna suuremat rolli ning sihipärast toetust, suurendades samal ajal ka kohustusi, lisades viimase abinõuna kaubandussanktsioonide võimaluse.

1.7. **Komitee peab neid elemente kõigi lepingute vajalikuks osaks,** mida tuleb rakendada sihipärase riigipõhise käsitlusviisi abil, millel on kohandatud eesmärgid. Komitee loodab, et komisjon rakendab neid eri kaubandussüsteemides ja eri kaubanduslepingutes, sealhulgas olemasolevates lepingutes nii palju kui võimalik.

1.8. **Komitee väljendab heameelt eesmärgi üle integreerida kestlikkus tulevastesse kaubanduslepingutesse** ning rõhutab, et riigihangetes tuleb arvestada nii keskkonnaalase kui ka sotsiaalse kestlikkusega. Komitee märgib, et sidusa ja vastastikku tugevdava mõju saavutamiseks on väga oluline ühtlustada seda lähenemisviisi teiste autonoomsete vahenditega.

1.9. **Komitee kutsub komisjoni üles tõhustama mitmepoolset teavitustegevust** ning koordineerima võimaluse korral kaubanduse ja kestliku arengu strateegia edendamist ja rakendamist partneritega.

2. Taust

2.1. Euroopa Liit on lisanud kaubanduse ja kestliku arengu sätteid oma kaubanduslepingutesse alates CARIFORUMi-ELi majanduspartnerluslepingust ning ELi ja Korea vabakaubanduslepingust. Kõik nn uue põlvkonna kaubanduslepingud, mis on sellest ajast peale sõlmitud, sisaldavad kaubanduse ja kestliku arengu peatükke ning nende kohaldamisala on järk-järgult laiendatud.

2.2. Nende lepingute jaoks on väga kasulik olnud kodanikuühiskonna järelevalvemehhanism. ELi ja partnerriikide sisenõuanderühmad, mis koondavad keskkonna-, töö- ja ettevõtlusorganisatsioonide eksperditeadmisi, nõustavad lepinguosalisi kaubanduse ja kestliku arengu peatükkide rakendamisel. Alates Ühendkuningriigi lepingust on nende kohaldamisala laiendatud kogu lepingule. Kõigile ELi sisenõuanderühmadele sekretariaadi teenuseid pakkudes on komitee suurendanud oma toetust nii korralduslikult kui ka poliitiliselt, muu hulgas algatades kõigi sisenõuanderühmade iga-aastase ühiskoosoleku, mis toimub komitee ruumides. Ka Euroopa Komisjon tunnistas komitee rolli oma 2022. aasta rakendamis- ja jõustamisaruandes.

2.3. 2022. aasta juunis esitas komisjon pärast avalikku konsultatsiooni oma uue kaubanduse ja kestliku arengu strateegia „Kaubanduspartnerluste jõud: ühiselt rohelise ja õiglase majanduskasvuini“. Läbivaatamisel seatakse prioriteediks ennetavam koostöö partneritega, sihipärane riigipõhine lähenemisviis kaubanduse ja kestliku arengu suhtes, kestlikkuse süvalaiendamine lisaks kaubanduse ja kestliku arengu peatükkidele, tõhusam järelevalve kaubanduse ja kestliku arengu kohustuste täitmise üle, kodanikuühiskonna rolli suurendamine ning kaubanduse ja kestliku arengu peatükkide täitmise tõhustamine, lisades kaubandussanktsioonide võimaluse. Kinnitades uuesti samu siduvaid kohustusi kõigis kaubanduse ja kestliku arengu peatükkides, rõhutab komisjon kaubanduse ja kestliku arengu eesmärkide rakendamise paremat kohandamist vastavalt iga valdkonna probleemidele, vajadustele ja suutlikkusele.

2.4. Nii Euroopa Parlament kui ka nõukogu väljendasid oma toetust uuele käsitlusviisile ja täpsustasid oma ootusi⁽¹⁾. Euroopa Parlamendi resolutsioonis võetakse selgelt arvesse komitee arvamust „Järgmise põlvkonna kaubandus ja kestlik areng – 15 punktist koosneva tegevuskava läbivaatamine“⁽²⁾.

3. Kaubanduse ja kestliku arengu uue võrdlusaluse kehtestamine

3.1. Kaubanduse ja kestlikkuse integreeritud lähenemisviis on uus standard, mida on näha juba mitmes rahvusvahelises kaubanduslepingus, muu hulgas ka väljaspool ELi enda kaubandusvõrgustikku. Komitee pooldab tasakaalustatud ja läbipaistvat kaubanduspoliitikat, mis toetab ausat konkurentsi rahvusvaheliste kaubandusettevõtjate vahel, tagades selle, et kõigile kehtivad samad reeglid ning keskkonna-, sotsiaal- ja tööstandardid ning kaubandusraamistik on vastastikku kasulik.

3.2. Komitee on juba pikka aega nõudnud, et kestlikkus peab olema üks kaubanduspoliitika vedavaid jõude, arvestades seda kesket rolli, mida kaubandus peab etendama ÜRO kestliku arengu eesmärkide saavutamisel. Komitee kiidab komisjoni kasutatavat põhjaliku läbivaatamise meetodit: komisjon korraldas avaliku konsultatsiooni, esitas võrdleva analüüsi kaubanduse ja kestliku arengu sätete ja heade tavade kohta valitud kolmandate riikide vabakaubanduslepingutes ning pidas kogu protsessi vältel kahepoolseid ja laiemaid kohtumisi kodanikuühiskonnaga. See põhjalik tegevus viitab tahtele seekord kõik õigesti teha.

(1) Euroopa Parlamendi 6. oktoobri 2022. aasta resolutsioon kaubandust ja kestlikku arengut käsitleva 15-punktilise tegevuskava komisjonipoolse läbivaatamise tulemuse kohta (2022/2692(RSP)) ning nõukogu järeldused kaubanduse ja kestlikkuse läbivaatamise kohta, 17. oktoober 2022.

(2) Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Järgmise põlvkonna kaubandus ja kestlik areng – 15 punktist koosneva tegevuskava läbivaatamine“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 105, 4.3.2022, lk 40).

3.3. Komitee toetab komisjoni eesmärki integreerida kestlikkus kõigisse tulevastes kaubanduslepingutesse ning taotleda partnerriikidelt ulatuslikumaid kohustusi kaubanduse ja kestliku arengu peatükkide osas. See peab käima käsikäes kaubanduspartnerite toetamisega kaubanduse ja kestliku arengu eesmärkide saavutamisel, pakkudes tehnilist abi, suutlikkuse suurendamist, stiimuleid, finantsabi ja üldist poliitikavahendite väljatöötamist.

3.4. Teatistes tuuakse esile kuus poliitilist prioriteeti ja peamised meetmed. Komitee peab kõiki lisatud elemente kõigi lepingute vajalikuks osaks, mida tuleb kasutada oskuslikult ja rakendada sihipärase riigipõhise käsitlusviisi abil, mille juhtpõhimõtteks on kohandatud eesmärgid.

3.5. Komitee hindab kõrgelt seda, et komisjon võttis arvesse mitmeid komitee soovitusi, eelkõige seoses kaubandussanktsioonide võimalusega viimase abinõuna, üksikasjalike ja ajaliselt piiritletud tegevuskavadega, mis on seotud kodanikuühiskonna poolse järelevalvega, ning ühise horisontaalse järelevalvega ELi talituste ning institutsiooniliste ja rahvusvaheliste osalejate poolt. Komitee tunneb kõige suuremat heameelt kodanikuühiskonna ja eeskätt sisenõuanderühmade rolli tugevdamise üle, mis on integreeritud mitmesse meetmesse.

3.6. Komitee loodab, et uus kaubanduse ja kestliku arengu võrdlusalus kajastub kõigis tulevastes ELi kaubanduslepingutes, sealhulgas nendes, mille üle praegu läbirääkimisi peetakse. Samuti peaks see olema lähtealuseks kõigi kehtivate vabakaubanduslepingute ajakohastamisel, eelkõige esimese põlvkonna lepingute puhul, mis kaubanduse ja kestliku arengu peatükke ei sisalda. Selleks on vaja võimalikult kiiresti käivitada läbivaatamisklauslid. Neid uusi põhimõtteid tuleks võimalikult suurel määral arvesse võtta ka juba sõlmitud, aga veel täielikult ratifitseerimata vabakaubanduslepingutes. Kui ajaliselt ei ole võimalik sõlmitud vabakaubanduslepingut taasavada, võiks lisada sätteid, mis võimaldavad kaubanduskomiteel võtta vastu otsuseid kaubanduse ja kestliku arengu peatüki muutmiseks, nagu tehti Uus-Meremaaga sõlmitud lepingu kaubanduse ja kestliku arengu peatükis.

3.7. Komitee loodab, et see kehtib eelkõige ELi ja Kanada laiaulatusliku majandus- ja kaubanduslepingu (CETA) ning kaubanduse ja kestliku arengu sätete varase läbivaatamise kohta, millega mõlemad pooled tõlgendasid ühisdokumentis nõustusi. Komitee ning nii ELi kui ka Kanada sisenõuanderühmad on pikka aega kutsunud lepinguosalisi üles täitma seda kohustust kaubanduse ja kestliku arengu peatükkide tõhusamaks jõustamiseks, lisaks lepingu võimalikule ulatuslikumale ajakohastamisele mõne aja möödudes. Komitee väljendab heameelt selle üle, et uut lähenemisviisi on juba kasutatud Uus-Meremaa puhul, muu hulgas on väljendatud kavatsust kajastada kaubanduse ja kestliku arengu peatükkides ohutu ja tervisliku töökeskkonna lisamist Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) tööalaste aluspõhimõtete ja õiguste hulka. Komitee väljendab heameelt ka hiljutiste ELi ettepanekute üle, mis on tehtud seoses Indiaga toimuvate läbirääkimistega.

3.8. Komitee toetab kavandatud eesmärki integreerida kestlikkus kõigisse valdkondadesse, eelkõige eesmärki arvestada kestlikkusega riigihangetes. Viimase puhul tuleb keskenduda nii keskkonnavalastele kui ka sotsiaalsetele aspektidele. Komitee tervitab asjaolu, et prioriteediks seatakse keskkonnakaupade ja -teenuste turulepääs ning selliste toorainete ja energiakaupade kättesaadavus, mis on CO₂-neutraalse majanduse toimimiseks hädavajalikud. Komitee väljendab siiski kahetsust, et vähe tähelepanu on pööratud laiemale keskkonnasäästliku kaubanduse mõõtmele ning selle mõjule töö- ja inimõigustele. Samuti peab komitee kahetsusväärseks, et õiglast üleminekut ei ole muudetud üldpõhimõtteks, arvestades et Pariisi kliimakokkulepe ise tugineb kohustusele tagada tööjõu õiglane üleminek ning inimväärsete ja kvaliteetsete töökohtade loomine. ELi ja Korea kodanikuühiskonna foorumi hiljutistes ühisjäreldestes⁽³⁾ tunnistati üheks heaks tavaks rahvusvahelise merenduse sotsiaalpartnerite merendusosalase õiglase ülemineku rakkerühm.

3.9. ELi kaubanduslepinguid täiendavad üha enam ELi autonoomsed keskkonnavalase, majandusliku ja sotsiaalse kestlikkuse meetmed, millest viimased on piiril kohaldatav süsinikdioksiidi kohandusmehhanism (CBAM) ning ettepanekud hoolsuskohustuse ja raadamise piiramise ning sunniviisilise tööga valmistatud toodete keelustamise kohta. Komitee väljendab heameelt sellise sise- ja kaubanduspoliitika ühtlustamise üle, mille eesmärk on viia kohapeal ellu reaalseid muutusi, ning nõustub, et EL peab julgelt välja töötama autonoomseid kestlikkust toetavaid lisavahendeid. Komitee rõhutab, et oluline on kaaluda koos kõiki vahendeid, et kujundada sidus kaubanduspoliitiline tegutsemisviis ettevõtjate, töötajate ja kodanikuühiskonna huvides. Need autonoomsed meetmed ei tohiks aga vähendada tahet sõlmida, rakendada ja jõustada kaubanduse ja kestliku arengu peatükke, vaid neil peab olema vastastikku tugevdav mõju.

⁽³⁾ „Joint Conclusions of the Korea DAG and the EU DAG“, september 2022.

3.10. EL lisab kestlikkuse sätteid ka oma üldise soodustuste süsteemi (GSP) kaudu ühepoolsetesse soodustustesse. Komitee väljendab heameelt komisjoni hiljutise ettepaneku üle võtta vastu uus ELi määrus ning julgustab kaasseadusandjaid integreerima kaubanduse ja kestliku arengu teatise sellesse uude määrusesse. Komitee on seisukohal, et GSP süsteem peab olema läbipaistvam ja selleks oleks kasu vajaduste analüüsil põhinevatest avalikult kättesaadavatest tegevuskavadest. Lisaks tuleb suurendada kodanikuühiskonna kaasamist ning ajakohastada lisa, kajastades selles tööohutuse ja töötervishoiu lisamist ILO põhikontsentsioonidesse.

3.11. Maailma Kaubandusorganisatsiooni (WTO) 12. ministrite konverentsil sätestati kestlikkus esimest korda WTO eeskirjades ning kehtestati maailma kahjulikke kalandustoetusi käsitlevad meetmed, milles keskendutakse keskkonnasäästlikkusele. Komitee on pikka aega kutsunud üles tihendama koostööd WTO ja ILO vahel, et edendada kaubandusmeetmete kaudu inimväärset tööd ja tööstandardeid. Komitee soovib WTOs veelgi enam edendada uut kaubanduse ja kestliku arengu strateegiat ning luua partnerlusi selle eesmärkide nimel süvendatud koostöö tegemiseks. Esimese sammuna selles suunas ja kahepoolsetest suhetest edasi minnes peaks EL kutsuma vabakaubanduslepingute partnerite ja sarnaselt meelestatud riikidega kokku kaubanduse ja kestliku arengu teemalise mitmepoolse konverentsi, et vahetada eri kaubanduslepingute kaubanduse ja kestliku arengu sätete rakendamise ja jõustamise kogemusi ning ühiselt arutada uue põlvkonna sätteid.

4. Plaanist tegudeni: kaubanduse ja kestliku arengu uue lähenemisviisi kujundamine ja lünkade täitmine

Tulemustekeskne ja prioriteetidel põhinev koostöö partnerriikidega

4.1. Komitee väljendab heameelt kaubanduse ja kestliku arengu peatükkide kohandatud lähenemisviisi üle, sealhulgas varase vajaduste analüüsi üle, mille eesmärk on teha kindlaks riigipõhised prioriteedid ja rakendamise tegevuskavad. See peaks hõlmama koostööd asjaomaste osalejatega, sealhulgas ELi institutsioonide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega, nagu ILO ja ÜRO, aga ka kodanikuühiskonna ja sisenõuanderühmadega.

4.2. Selliseid kohandatud tegevuskavasid on juba koostatud, näiteks ELi ja Bangladeshis kestlikkuse kokkulepe ning see, mis lisati ELi-Vietnami partnerlus- ja koostöölepingusse. Mõlema puhul kaasati varakult ILO ning see näitas ainulaadset kasu, mida toob institutsiooniline osaleja, kes teeb koostööd mõlema kaubanduspoolega ja pakub kohapealset teavet. Vietnami puhul tõi see kaasa tervitatava ülekanduva mõju, kui sisenõuanderühmad kutsusid üles koostama vastava tegevuskava keskkonnanalaste eesmärkide elluviimiseks.

4.3. Komitee kordab, et oluline on tugevdada tegevuskavasid, et nad võimendaksid rakendamiseelseid jõupingutusi, ning see, et tegevuskavad oleksid konkreetsed, täpsed, avalikud, ajaliselt piiritletud ja kaubanduspartneriga kokku lepitud, et need saaksid toimida kaubanduse ja kestliku arengu kohustuste tõhusama järelevalve, rakendamise ja võimaliku täitmise tagamise vahendina.

4.4. Komitee loodab, et suurem avalikustamine, muu hulgas tegevuskavade ja nende rakendamise avalikustamine, paneb aluse kodanikuühiskonna konstruktiivsele ja ulatuslikumale osalemisele.

Suurem keskendumine rakendamisele ja täitmise tagamisele

4.5. Komitee peab kaubanduse ja kestliku arengu peatükkide rakendamise ja täitmise tagamise tugevdamist teretulnud sammuks edasi. See vastab ettevõtjate ja teiste kaubanduspartnerite ootustele võrdsete võimaluste järele ning nii ettevõtjate, ametiühingute, kodanikuühiskonna kui ka tarbijate püüdlustele suurendada kaubanduse kaudu kestlikkust.

4.6. Need toimivad aga hästi vaid siis, kui kaubanduse ja kestliku arengu peatükid on üksikasjalikud ja täpsed. Kuigi tegevuskavad võivad olla abiks, on sama oluline muuta kohustused selgemaks lepingu tasandil. Mõiste „jätkuvad ja püsivad jõupingutused“ osutus juba liiga ebamääraseks esimese kaubanduse ja kestliku arengu sätetega seotud rikkumismenetluse puhul, mis puudutas Koread. Kohustuste selgitamine ja täpsustamine toob osapooltele kasu ka selle mõistmisel, mida neilt oodatakse, ning aitab neid kogu rakendamisprotsessi vältel.

4.7. Seoses liidu tolliseadustiku käimasoleva reformiga märgib komitee üldiselt, et kaubanduseeskirjade täitmist tagavad peamiselt riiklikud tolliasutused, kus ühtse rakendamise, ressursside ja suutlikkuse arendamise puudumine võib põhjustada konkurentsimoontusi ja kahjustada tõhusat täitmise tagamist.

4.8. Komitee kiidab heaks kaubandusvaldkonna juhtiva järelevalveametniku ametikoha ja ümberkujundatud ühtse kontaktpunkti loomise kui olulise sammu kaubanduse ja kestliku arengu kohustuste rakendamise tõhustamiseks ja kaebuste esitamise korraldamiseks. Seepärast tunnustab komitee komisjoni võetud kohustust omistada ka kaubanduse ja kestliku arengu sätete väidetavatele rikkumistele suurt tähtsust. Ühtsest kontaktpunktist võib koos eelnimetatud võrdlusaluseid sisaldavate tegevuskavadega saada oluline vahend kaubanduse ja kestliku arengu peatükis sätestatud kohustuste täitmise parandamiseks.

4.9. Komitee pooldab ka ühtse kontaktpunkti tegevussuuniste läbivaatamist, kuid nõuab lisaselgitusi. Jääb ebaselgeks, millised on tõendamisnõuded, mil määral kogub ühtne kontaktpunkt väidete kohta tõendeid ja milliseid õiguskaitsevahendeid kaebuse esitajad võivad oodata. Praeguseks on ühtse kontaktpunkti kaudu esitatud ainult üks kaebus kaubanduse ja kestliku arengu sätete rikkumise kohta ning komitee märgib, et selle esialgne hindamine ühtses kontaktpunktis on viibinud. See näitab, et oluline on siduda ühtne kontaktpunkt tulevaste kaubanduse ja kestliku arengu peatükkidega, ning ajakohastatud tegevussuunised võivad tulevasi kaebuste esitajaid aidata.

4.10. Komitee märgib, et sanktsioone kohaldatakse vaid kaubanduse ja kestliku arengu põhikohustuste, nimelt ILO aluspõhimõtete ja -õiguste ning Pariisi kliimakokkuleppe tõsise rikkumise korral. On aga vaja selgitada seda, milline on komisjoni meetod selle määratlemisel, mis on tõsine rikkumine, ja sanktsioonide määramisel. Komitee soovib komisjonil uurida, kas neid aspekte saab siduda tegevuskavadega.

4.11. Komitee kutsub taas komisjoni üles kaaluma koos kaubanduspartneritega uuenduslikke kiirreageerimisvahendeid konkreetsete ettevõtte tasandi rikkumisjuhtumite jaoks, nagu neid praegu edukalt rakendatakse USA-Mehhiko-Kanada vabakaubanduslepingu (USMCA) raames.

5. Sisenõuanderühmade edasise tugevdamise võimalused

5.1. Sisenõuanderühmadel on oluline roll kaubanduse ja kestliku arengu peatükkide rakendamisel ning nad aitavad kaasa kaubanduspartnerite koostöö ja dialoogi positiivsele toimimisele. Sisenõuanderühmade liikmed esindavad organisatsioone, mis on loonud kontakte partnerriikide sarnaste kodanikuühiskonna organisatsioonidega. Seepärast saavad nad anda oma panuse väärtuslike kohapealsete kogemuste näol, mida poliitikutel ja ametnikel ei ole. Sisenõuanderühmad on ka rikkaliku oskusteabe allikad kaubanduse ja kestliku arengu valdkondadevahelistes küsimustes ning neid tuleks täiel määral ära kasutada.

5.2. Komitee on olnud sisenõuanderühmade rolli tugevdamise kõige suurem pooldaja ning on edastanud konkreetseid kodanikuühiskonna ettepanekuid⁽⁴⁾. Seega toetab komitee sisenõuanderühmade ulatuslikumat kaasamist kaubanduslepingute kõigisse etappidesse. See algab vajadusest pöörata suuremat tähelepanu sisenõuanderühmade loomisele, eriti nendes partnerriikides, kus kodanikuühiskonna tegutsemisruum on piiratud ning kus valitsuse ja kodanikuühiskonna koostöö ei ole kindel.

5.3. Kaubanduspartnerid võivad kasutada kodanikuühiskonna kaasamisel erinevaid lähenemisviise. Komitee märgib aga, et kestliku arengu eesmärkides ja eelkõige 17. eesmärgis, mille on vastu võtnud kõik ÜRO liikmesriigid ja seega kõik ELi kaubanduspartnerid, tunnistatakse kodanikuühiskonna organisatsioonide üliolulist osa ülemaailmse kestliku arengu partnerluse moodustamisel. See eeldus tuleb lepingute vaimu ja institutsioonilisse raamistikku selgelt üle võtta.

5.4. Komitee peab väga oluliseks vajadust teadlikumate läbirääkimiste järele sisenõuanderühmade raamistiku sätete üle. Kui leping ei ole piisavalt selge, võib sisenõuanderühmadel olla järgnevatel aastatel palju raskusi. Sisenõuanderühmade rolli tuleks täpsemalt kirjeldada ja lepinguosalisel peavad vastutama selle eest, et määratud sisenõuanderühma organid täidavad oma eesmärgi, eelkõige kui nende rolli täidavad juba olemasolevad organid. Tuginedes sisenõuanderühmade loomisest saadud kogemustele, nagu ELi-Jaapani vabakaubanduslepingu puhul, peavad asjaomased struktuurid selgelt toetama ja hõlbustama sisenõuanderühmade koostöö raamistikku ning samuti nende suhtlust kaubanduse ja kestliku arengu komiteega. Seda, mida lepingus ei ole sõnaselgelt sätestatud, on praktikas raskem ellu viia. ELi-Korea vabakaubanduslepingust saadud õppetunnid näitavad, et teadusringkondade osalemine, eelkõige partnerriikide sisenõuanderühmades, on representatiivsuse ja kodanikuühiskonna tõelise kaasamise vaimu seisukohast endiselt problemaatiline.

⁽⁴⁾ „Non-Paper of the EU DAGs“, oktoober 2021.

5.5. Lisaks leiab komitee, et sisenõuanderühmadele antud järelevalveroll konkreetsetes rakendamise küsimustes peaks hõlmama kõiki kestlikkust puudutavaid küsimusi vabakaubanduslepingutes. Selline roll peab olemuslikult sisaldama järelevalvet rakendamise tegevuskavade üle ja paremat sisulist juurdepääsu ühiskomiteedele. Ülesannete elluviimisele aitab kaasa sisenõuanderühmade kaasamine riigipõhiste prioriteetide kindlaksmääramisse ning kaubanduse ja kestliku arengu tööprogrammidesse. Vastutasuks nõustub komitee ootusega, et kodanikuühiskonna organisatsioonid peaksid andma õigeaegseid, usaldusväärseid ja tõenditel põhinevaid arvamusi, mis on olulised kaubanduse ja kestliku arengu küsimuste kindlakstegemiseks, nende tähtsusjärjekorda seadmiseks ja nende käsitlemiseks.

5.6. ELi ja partnerriikide sisenõuanderühmade liikmete vahel peab pideva suhtluse ja kontaktide kaudu toimima tõeline teabevahetus. On väga oluline suurendada ELi sisenõuanderühmade koosolekute ning ELi ja partnerriikide sisenõuanderühmade koosolekute arvu ning lisaks tuleb nende puhul kaaluda töötamist spetsiaalsete temaatiliste alarühmade või sihipäraste seminaride vormis. Lisaks iga-aastastele kodanikuühiskonna foorumitele oleks samuti kasu istungitevahelistest suhetest mõlema kaubanduspartneri riigivalitsusega. Ühiste koosolekute korraldamine peaks võimaldama sisenõuanderühmal anda sisuka panuse ja teavet lepinguosaliste kodanikuühiskonna foorumile ning kaubanduse ja kestliku arengu komiteele nii ühisavalduste kaudu kui ka seeläbi, et sisenõuanderühma esimehed ja aseesimehed tutvustavad kaubanduse ja kestliku arengu komitees oma seisukohti, nagu see on juba väljakujunenud tavaks CETA ja Korea lepingu raames.

5.7. Komitee leiab, et sisenõuanderühmadele ja neid toetavatele komitee juures tegutsevatele sisenõuanderühmade sekretariaatidele tuleks anda piisavaid rahalisi vahendeid ja tehnilist abi, et võimaldada neil oma ülesandeid nõuetekohaselt ellu viia ja neile pandud ootusi täita. Samuti peavad komisjoni talitused eraldama piisavalt vahendeid, et rakendada tugevdatud kaubanduse ja kestliku arengu lähenemisviisi. Tuleb hoolikalt hinnata esimesi kogemusi, mis saadakse kogu kaubanduslepingu hõlmamisel lisaks kaubanduse ja kestliku arengu sätetele, nagu Ühendkuningriigiga sõlmitud kaubandus- ja koostöölepingus. Sisenõuanderühma koosseisu laiendamine nii, et see hõlmaks kogu lepingut, võib tuua soovimatuid tagajärgi seoses sisenõuanderühmas nõutava kaubanduse ja kestliku arengu alase oskusteabega.

5.8. Komitee väljendab heameelt nii kaubanduse ja kestliku arengu eksperdirühma tihedama kooskõlastamise üle liikmesriikidega kui ka Euroopa Parlamendi soovi üle teha tihedamat koostööd sisenõuanderühmadega, sealhulgas korraldada iga-aastane arutelu sisenõuanderühmade esindajatega. Komitee peab regulaarset tihedat teabevahetust Euroopa Parlamendi järelevalverühmade ja alaliste raportöörade ning vastavate sisenõuanderühmade vahel ühise järelevalve oluliseks osaks.

5.9. Komitee juhib aga tähelepanu olulisele lüngale lepingute elutsükli, nimelt on vaja kodanikuühiskond ulatuslikumalt kaasata läbirääkimiste protsessi. Komisjon esitas ettepanekud uue läbirääkimismetoodika kohta, ⁽⁵⁾ millega kehtestatakse uus tegevuskava, et tagada kodanikuühiskonna organisatsioonide ja sotsiaalpartnerite tegelik kaasamine läbirääkimistesse. Selle ettepaneku eesmärk on säilitada lepingu teemal toimuva läbirääkimisprotsessi läbipaistvus, tagades samal ajal selle konfidentsiaalsuse.

5.10. Sellega seoses avaldab komitee kahetsust, et teatistes ei võetud arvesse komitee korduvat üleskutset taastada vabakaubanduslepingute eksperdirühm, ning nõuab tungivalt, et komisjon seda teeks. Eksperdirühma loomist peeti oluliseks sammuks komisjoni strateegias, mille eesmärk on parandada kodanikuühiskonna osalemist kaubanduspoliitikas ja suurendada läbipaistvust. Samuti oleks see loogiline jätk Atlandi-ülese kaubandus- ja investeerimispartnerluse nõuanderühma tegevusele. See võimaldas rühma liikmetel, kes olid määratud Euroopa äri-, ametiühingu- ja kodanikuühiskonna organisatsioonidest, nõustada läbirääkijaid kõigi ELi kaubanduslepingute puhul ning anda oma panus oluliste ELi ettepanekute kohta, nagu WTO reform. Nii toimis rühm alalise platvormina, mis väljendas sisulisi ja usaldusväärseid seisukohti ELi kaubanduspoliitika kohta, käsitledes enda esindatavate huvirühmade jaoks kaubanduslepingutega kaasnevat probleemi ja võimalusi sellisel määral, mida sihipärastel kodanikuühiskonna dialoogi kohtumistel ei saanud teha. Võttes arvesse suuremat keskendumist ELi kaubanduse tegevuskava rakendamisele ja jõustamisele, võiks ka uuendatud eksperdirühm anda alalise organina väärtuslikke suuniseid ja nõuandeid.

Brüssel, 24. jaanuar 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

⁽⁵⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Vabakaubanduslepingute, majanduspartnerluslepingute ja investeerimislepingute uus raamistik, mis tagab kodanikuühiskonna organisatsioonide ja sotsiaalpartnerite tegeliku kaasamise ning üldsuse teadlikkuse“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 290, 29.7.2022, lk 11).

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Sunniviisilise töö tulemusena valminud toodete keelustamine liidu turul“**(COM(2022) 453 final)**

(2023/C 140/13)

Pearaportöör: **Thomas WAGNSONNER**

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Parlament, 6.10.2022 nõukogu, 12.10.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklid 114 ja 207
Täiskogu otsus	14.12.2022
Vastutav sektsioon	välissuhete sektsioon
Vastuvõtmine täiskogus	25.1.2023
Täiskogu istungjärk nr	575
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	196/1/4

1. Järeldused ja soovitused

1.1. Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee väljendab heameelt Euroopa Komisjoni määruse ettepaneku üle, millega keelatakse sunniviisilise töö tulemusena valminud tooted liidu turul (COM(2022) 453 final), ⁽¹⁾ sest nagu on märgitud ELi inimõiguste ja demokraatia tegevuskava 2020–2024 ⁽²⁾ punkti 1.4 alapunktis j, on majanduslike, sotsiaalsete, kultuuriliste ja töötajate õiguste edendamine ning seega sunniviisilise töö ja ärakasutamise kõigi vormide kaotamine otsustava tähtsusega.

1.2. Komitee märgib, et praeguses ettepanekus ei võeta nõuetekohaselt arvesse nende töötajate vaatenurka, keda kasutatakse sunniviisiliselt ära nii Euroopa Liidus kui ka väljaspool seda. Selleks et parandada sunniviisiliste töötajate olukorda, tuleks Euroopa õigusaktides kaaluda ohvritele asjakohase hüvitise maksmist. Komitee juhib tähelepanu selle ülimalle olulisusele, et kõik ELi liikmesriigid ratifitseeriksid Rahvusvahelise Tööorganisatsiooni (ILO) 1930. aasta sunniviisilise töö konventsiooni 2014. aasta protokoll ⁽³⁾.

1.3. Komitee toetab määruse artikli 2 punktis a esitatud määratlust, mis põhineb ILO sunniviisilise töö määratlusel. See määratlus hõlmab kõiki töid või teenuseid: seega tuleks komisjoni ettepanekusse lisada sunniviisilise töö abil veetavad kaubad.

1.4. Komitee võtab teadmiseks, et komisjon mainib kavandatavas määruses laste sunniviisilist tööd. Selleks et kiirendada lapstööjõu kasutamise kaotamise protsessi, peaksid käesoleva määruse kohaldamisalasse kuuluma ILO 1973. aasta konventsioon vanuse alammäära kohta (nr 138), ⁽⁴⁾ ILO soovitus nr 146, ⁽⁵⁾ ILO 1999. aasta konventsioon lapsele sobimatu töö kohta (nr 182) ⁽⁶⁾ ja ILO soovitus nr 190 ⁽⁷⁾. Komitee juhib tähelepanu vajadusele vastava ELi seadusandliku algatuse järele, et võidelda lapstööjõu kasutamise kõigi muude vormide vastu.

⁽¹⁾ COM(2022) 453 final.

⁽²⁾ ELi inimõiguste ja demokraatia tegevuskava 2020–2024.

⁽³⁾ ILO P029 – Sunniviisilise töö 1930. aasta konventsiooni 2014. aasta protokoll.

⁽⁴⁾ ILO C138 – Vanuse alammäära konventsioon, 1973 (nr 138).

⁽⁵⁾ ILO R146 – Soovitus vanuse alammäära kohta, 1973 (nr 146).

⁽⁶⁾ ILO C182 – Lapsele sobimatu töö konventsioon, 1999 (nr 182).

⁽⁷⁾ ILO R190 – Soovitus lapsele sobimatu töö kohta, 1999 (nr 190).

1.5. Komitee tunneb heameelt kõigi ettevõtjate hõlmamise üle. Pädevate riiklike asutuste uurimiste tähelepanu kese peaks sõltuma ettevõtjate suuruselt ja nende majandusressurssidest. Esikohale tuleks seada ettevõtjad, kelle puhul on suur oht, et kasutatakse sunniviisilist tööd, ning suured ettevõtjad.

1.6. Komitee märgib, et enne ettepaneku esitamist ei viidud läbi ühtegi mõjuhindangut, kuigi teiste algatuste puhul (nt äriühingute kestlikkusalas hoolsuskohustuse direktiivi ettepanek) on mõju hinnatud. Kõnealusel määruses keskendutakse imporditud ja eksporditud toodete keelustamisele, nende ringluse peatamisele ja nende kinnipidamisele tollis või sadamates, mille tulemuseks on uued menetlused. Hindamine peaks olema tasakaalustatud ning selles tuleks arvesse võtta sunniviisilise töö vastase võitluse eeliseid ja kulusid.

1.7. Organiseeritud kodanikuühiskonnal on keskne roll igasuguse sunniviisilise või kohustusliku töö vastu võitlemisel. Sotsiaalpartneritel on strateegiliselt hea positsioon, et tagada institutsiooniline kaasamine ja kestlikkus. Sotsiaalpartnerite ja valitsusväliste organisatsioonide institutsiooniline kinnistamine kõnealusesse õigusakti on äärmiselt oluline.

1.8. Kuna kõnealune ettepanek on seotud kavandatava äriühingute kestlikkusalas hoolsuskohustuse direktiiviga, on endiselt vaja selgust selle kohta, kuidas need kaks õigusakti praktikas koos toimivad. Euroopa Komisjon peaks järgima sidusat lähenemisviisi ja vältima vastuolusid.

1.9. Komitee väljendab heameelt ettepaneku üle anda välja suunised, nagu on sätestatud määruse artiklis 23, et toetada ettevõtjaid sunniviisilise töö ohu tuvastamisel, ennetamisel, leevendamisel või kõrvaldamisel nende tegevuses ja väärtusahelates. See on iseäranis tähtis väikeste ja keskmise suurusega ettevõtjate (VKEde) puhul. On väga oluline, et suunised avaldataks määruse jõustumise ajaks.

1.10. Euroopa Komisjonil peab olema määruse artiklis 24 kavandatud sunniviisilise töö tulemusena valminud toodete vastases liidu võrgustikus aktiivne ja juhtiv roll, et toetada ja koordineerida riikide ametiasutusi määruse jõustamisel. Komitee rõhutab, et piisav rahastamine on keskse tähtsusega, et luua Euroopa ja riiklikul tasandil asjakohane ja tõhus taristu sunniviisilise töö vastu võitlemiseks.

1.11. Komitee juhib tähelepanu sellele, et artiklis 11 esitatud andmebaas on keelu jõustamise keskne vahend. Tarvis on välja töötada selle andmebaasi üksikasjalik struktuur. Komitee rõhutab vajadust täpsete ja läbipaistvate riskinäitajate järele, mis põhinevad toote päritolul ja komponentidel ning muul asjakohasel teabel, kuid ei piirdu nendega. Tõhusa jõustamise tagamiseks on tarvis üksikasjalikku teavet toote, tootja, importija, päritolu ja komponentide ning tootes ja selle komponentides kasutatavate ressursside ja mineraalide kohta. Seda andmebaasi tuleb ajakohastada, lisades ka osaliselt uurimisprotsesside tulemusena saadud teabe.

1.12. Komitee rõhutab, kui oluline on läbipaistvus ning ettevõtete, pädevate asutuste, organiseeritud kodanikuühiskonna ja üldsuse avatud juurdepääs teabele. Komitee teeb ettepaneku võtta andmebaasi osana kasutusele võrdlussüsteem. Selle võrdlussüsteemi keskne element on piirkondade ja sektorite klassifitseerimise süsteem, mis läheb kuni suure ja väikese riskiga tooterühmade, toodete ja ettevõtete niivõrd välja. See põhineb ekspertide poolt andmebaasi kogutud teabel, kuid ei piirdu sellega. Komitee toonitab, kui oluline on võimaldada organiseeritud kodanikuühiskonnal, sealhulgas sotsiaalpartneritel anda asjakohast teavet.

1.13. Komitee leiab, et pädevatel asutustel peaks olema õigus pidada kaubad ELi piiril kinni niipea, kui neil tekib põhjendatud kahtlus vastavalt määruse artikli 2 punktile n. Komitee teeb ettepaneku, et ettevõtjatel peaksid olema erinevad kohustused sõltuvalt sellest, kas nad on liigitatud kõrge või väikese riskiga ettevõtjateks. Lisaks peaksid pädevad riiklikud asutused keskenduma oma uurimiste esialgses etapis suure riskiga piirkondade, ettevõtete ja/või sektoritega seotud toodetele. Ärisaladused tuleb kindlasti tagada, kasutades näiteks sobivaid konfidentsiaalsusklausleid.

1.14. Uurimise esialgses etapis peab ettevõtja esitama hoolsuskohustuse täitmise deklaratsiooni, kui toode on seotud suure riskiga piirkondade, ettevõtete ja/või sektoritega. Suunistes üksikasjalikult sätestatavate hoolsuskohustuse nõuete (artikkel 23) täitmata jätmise ja nõutavate hoolsuskohustuse täitmise deklaratsioonide edastamata jätmise tuleb liigitada põhjendatud kahtluseks, mis toob kaasa toote kinnipidamise ja uurimise otsese algatamise.

1.15. Komitee palub Euroopa Komisjonil uurida, kas keskkonnaalase ja sotsiaalse kestlikkuse ning äritegevusega seotud inimõiguste valdkonnas oleks mõttekas luua avalik ELi reitinguagentuur. Lisaks oma muudele ülesannetele (nt riiklike pädevate asutuste tehniline toetamine) peaks agentuur välja töötama hoolsuskohustuse süsteemide Euroopa standardid. Need standardid võiksid oluliselt kaasa aidata võrdsete tingimuste loomisele, mis on eelkõige Euroopa ettevõtete huvides.

1.16. Komitee märgib, et õiguskindluse tagamiseks on tarvis selget ja arusaadavat sõnastust ning lihtsaid suuniseid, et ettevõtjate, eelkõige VKEde halduskoormus jääks mõistlikuks. Riiklikud pädevad asutused peavad pakkuma ettevõtjatele, eelkõige VKEdele oma hoolsuskohustuse süsteemide väljatöötamisel tehnilist tuge.

1.17. Komitee toonitab vajadust ühtsete ja kogu ELi hõlmavate miinimumkaristuste järele määruse rikkumise eest. Sellega välditakse olukorda, kus liikmesriigid võistlevad üksteisega madalamate nõuete kehtestamise pärast, ja tagatakse võrdsed tingimused.

1.18. Euroopa Komisjon peaks suurendama jõupingutusi selliste rahvusvaheliste struktuuride loomiseks, mille eesmärk on lahendada sunniviisilise töö probleem. Komitee nõuab veelkord ELi toetust ÜRO siduvale lepingule äritegevuse ja inimõiguste kohta. Lisaks sellele tuleks kaaluda võimaliku ILO konventsiooni koostamist inimväärse töö kohta tarneahelates. Nõuetekohase rakendamise tagamiseks on oluline koostöö ja teabevahetus kolmandate riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega.

2. Arvamuse taust

2.1. ILO hiljutises väljaandes kaasaegse orjapidamise kohta hinnatakse, et ligikaudu 27,6 miljonit inimest teevad iga päev sunniviisilist tööd. Mitte ükski maailma piirkond, isegi mitte Euroopa, ei ole sunniviisilisest tööst vaba.

2.2. ILO 1930. aasta sunniviisilise töö konventsioonis (nr 29)⁽⁸⁾ määratletakse sunniviisilist või kohustuslikku tööd kui „igasugust tööd või teenistust, mida nõutakse mis tahes isikult ükskõik missuguse karistusega ähvardades ja milleks see isik ei ole ennast vabatahtlikult pakkunud“. Sunniviisilise töö protokoll (artikli 2 lõige 1) hõlmab kolme aspekti:

- „töö või teenistus“ viitab igat liiki tööle, mis toimub mis tahes tegevusalal, tööstuses või sektoris, sealhulgas mitteametlikus majanduses;
- „ükskõik missuguse karistusega ähvardades“ viitab mitmesugustele karistustele, mida kasutatakse selleks, et sundida kedagi töötama;
- „vabatahtlikult pakkunud“ viitab töötaja vabale ja teadlikule nõusolekule töö tegemiseks ning vabadusele lahkuda mis tahes ajal (see hõlmab selliseid küsimusi nagu isikut tõendava dokumendi mittevabatahtlik üleandmine).

ILO liigitab ILO konventsiooni nr 29, konventsiooni nr 29 2014. aasta protokoll⁽⁹⁾ ja ILO konventsiooni nr 105⁽¹⁰⁾ sunniviisilise töö kaotamise kohta oma põhikonventsioonideks.

⁽⁸⁾ ILO C029 – Sunniviisilise või kohustusliku töö konventsioon, 1930 (nr 29).

⁽⁹⁾ ILO P029 – Sunniviisilise töö 1930. aasta konventsiooni 2014. aasta protokoll.

⁽¹⁰⁾ ILO C105 – Sunniviisilise töö kaotamise konventsioon, 1957 (nr 105).

2.3. Komitee juhib tähelepanu sellele, et sunniviisiline töö on keelatud mitmes olulises rahvusvahelises ja Euroopa lepingus, nagu Euroopa Liidu põhiõiguste harta⁽¹¹⁾ artikli 5 lõige 2 ja inimõiguste ülddeklaratsiooni⁽¹²⁾ artikkel 4. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti⁽¹³⁾ artiklis 8 on sätestatud, et kellelki ei tohi nõuda sunniviisilist või kohustuslikku töötamist. Sunniviisilist tööd puudutavad tõhusad vahendid on vajalikud ÜRO kestliku arengu eesmärkide⁽¹⁴⁾ (eelkõige 8. eesmärgi) saavutamiseks. Euroopa sotsiaalharta⁽¹⁵⁾ on sotsiaalselt õiglaste töötingimuste ja õiglaste sotsiaalsete õiguste raamistik. Komitee rõhutab inimõiguste, sealhulgas töötajate õiguste jõustamise otsustavat tähtsust, olenemata võimalikust konfliktist siseturu nelja vabadusega (kaupade, teenuste, kapitali ja inimeste vaba liikumine).

2.4. Komitee käsitles seda teemat konkreetselt arvamuses REX/395 teemal „Euroopa Liidu roll sunniviisilise töö vastases võitluses Euroopas ja maailmas – Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee panus ILO 2014. aasta konverentsiks“⁽¹⁶⁾ ja põgusalt mitmes muus arvamuses, sealhulgas SOC/727,⁽¹⁷⁾ INT/911,⁽¹⁸⁾ INT/973,⁽¹⁹⁾ REX/532⁽²⁰⁾ ja REX/518⁽²¹⁾.

2.5. Sunniviisilist tööd tegevate inimeste arv suurenes 2016.–2021. aastal 2,7 miljoni võrra. Hiljutiste kriiside, eelkõige COVID-19 pandeemia, kliimakriisi ja mitmete relvakonfliktidega, viimati Venemaa agressiooniga Ukrainas, on kaasnud saamatajäänud tulu, mislābi on süvenenud vaesus, suurendades sunniviisilise töö probleemi.

2.6. Komitee pooldab Euroopa Komisjoni ettepanekut võtta vastu määrus, millega keelatakse sunniviisilise töö tulemusena valminud tooted liidu turul (COM(2022) 453 final). Sunniviisilise töö vastane võitlus peab olema ELi inimõiguste tegevuskava prioriteet, sest see on osa ELi võetud kohustusest edendada inimväärset tööd kogu maailmas.

2.7. Nagu on märgitud ELi inimõiguste ja demokraatia tegevuskava 2020–2024 punkti 1.4 alapunktis j, on äärmiselt oluline edendada majanduslikke, sotsiaalseid, kultuurilisi ja töötajate õigusi ning seega kaotada sunniviisilise töö ja ärakasutamise kõik vormid, et tagada eelkõige ELi ülemaailmne juhtpositsioon inimõiguste ja demokraatia vallas. Koos komisjoni teatisega inimväärse töö kohta kogu maailmas⁽²²⁾ on kõnealune määrus üks vahenditest, mis on vajalik selle eesmärgi saavutamiseks ja sotsiaalselt vastutustundlike Euroopa tootjate konkurentsivõime toetamiseks ühisturul ja mujal.

⁽¹¹⁾ ELi põhiõiguste harta.

⁽¹²⁾ Inimõiguste ülddeklaratsioon.

⁽¹³⁾ Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt.

⁽¹⁴⁾ ÜRO kestliku arengu eesmärgid.

⁽¹⁵⁾ Euroopa sotsiaalharta.

⁽¹⁶⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Euroopa Liidu roll sunniviisilise töö vastases võitluses Euroopas ja maailmas – Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee panus ILO 2014. aasta konverentsiks“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 311, 12.9.2014, lk 31).

⁽¹⁷⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Inimväärne töö kogu maailmas“ (COM(2022) 66 final) (ELT C 486, 21.12.2022, lk 149).

⁽¹⁸⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Kohustuslik hoolduskohustus“ (ettevalmistav arvamus) (ELT C 429, 11.12.2020, lk 136).

⁽¹⁹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, mis käsitleb äriühingute kestlikkusalast hoolduskohustust ja millega muudetakse direktiivi (EL) 2019/1937“ (COM(2022) 71 final) (ELT C 443, 22.11.2022, lk 81).

⁽²⁰⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Kestlikud tarneahelad ja inimväärne töö rahvusvahelises kaubanduses“ (ettevalmistav arvamus) (ELT C 429, 11.12.2020, lk 197).

⁽²¹⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „ÜRO siduv leping äritegevuse ja inimõiguste kohta“ (omaalgatuslik arvamus) (ELT C 97, 24.3.2020, lk 9).

⁽²²⁾ COM(2022) 66 final.

2.8. Komitee toonitab, kui oluline on luua selles valdkonnas ühtlustatud ELi õigusraamistik. Koos komisjoni ettepanekuga võtta vastu äriühingute kestlikkuselase hoolsuskohustuse direktiiv, ⁽²³⁾ milles käsitletakse ettevõtete käitumist ja hoolsuskohustuse protsesse, peaks kõnealune määrus olema asjakohane regulatiivne vahend, et tagada kooskõla ELi (nt määrus (EL) 2019/1020 ⁽²⁴⁾) ja riiklike õigusaktide vahel. Samuti peaks see täiendama jõupingutusi, mille eesmärk on edendada sunniviisilise töö kaotamist ja vastutustundlikku äritegevust käsitlevate rahvusvaheliste standardite, näiteks ÜRO äritegevuse ja inimõiguste juhtpõhimõtete ⁽²⁵⁾ ning Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) hargmaiste ettevõtetele mõeldud suuniste ⁽²⁶⁾ rakendamist. Lisaks saab ettevõtete ja valitsuste toetamiseks sunniviisilise töö kaotamisel kasutada ILO kolmepoolset deklaratsiooni hargmaiste ettevõtete ja sotsiaalpoliitika põhimõtete kohta ⁽²⁷⁾ (ILO hargmaiste ettevõtete deklaratsioon) ning ILO käsiraamatut tööandjatele ja ettevõtetele sunniviisilise töö vastu võitlemise kohta ⁽²⁸⁾.

2.9. Organiseeritud kodanikuühiskonnal on keskne roll igasuguse sunniviisilise või kohustusliku töö vastu võitlemisel. Sotsiaalpartneritel on strateegiliselt eriti hea positsioon, et tagada institutsiooniline kaasamine ja kestlikkus. Seetõttu on äärmiselt oluline siduda kõnealuses õigusaktis institutsionaalselt sotsiaalpartnerid ja valitsusvälised organisatsioonid tulevase rakendamisprotsessiga tarneahela kõigil tasanditel.

2.10. Sunniviisilise töö üks peamisi põhjuseid on kasumi maksimeerimine inimõiguste rikkumise arvelt. Komitee märgib, et sunniviisilise töö põhjustega tuleb tegeleda laiemalt. See määrus võib siiski olla oluline täiendav samm, et luua ülemaailmne alus võrdsete tingimuste tagamiseks.

3. Üldised märkused

3.1. Komitee rõhutab, kui oluline on võtta tulemuslikke meetmeid sunniviisilise töö ennetamiseks ja kõrvaldamiseks ELis ja väljaspool seda, tagada ohvritele kaitse ning juurdepääs asjakohastele ja tõhusatele õiguskaitsevahenditele, nagu kahju hüvitamine, ning kehtestada sunniviisilise või kohustusliku töö tellijate suhtes karistused. Komitee juhib tähelepanu sellele, et ILO konventsiooni nr 29 (P029) 2014. aasta protokoll ⁽²⁹⁾ ratifitseerimine kõigi ELi liikmesriikide poolt on esimene samm tõhusa rakendamise tagamisel. EL peab rakendama konventsioonis nr 29 esitatud soovitusi oma poliitilises ja seadusandlikus töös ning edendama rahvusvahelist ratifitseerimisprotsessi, kasutades kõiki olemasolevaid vahendeid (nt kaubanduslepingud, arengukoostöö, inimõigustealane dialoog jne). Lisaks on äärmiselt tähtis edendada kogu maailmas ILO 1949. aasta organiseerumisõiguse ja kollektiivse läbirääkimisõiguse kaitse konventsiooni (nr 98) ⁽³⁰⁾ ratifitseerimist ja tõhusat rakendamist, et võidelda sunniviisilise töö põhjuste vastu.

3.2. Ettevõtte hoolsuskohustuse menetluste rakendamine on oluline samm ettevõtja vastutuse kohaldamiseks tootmisprotsessis kogu tarneahela ulatuses, seega keskendutakse selles tootmisprotsessile. Nii tõhus kohaldamine kui ka mõistliku halduskoormuse säilitamine, eriti VKEde jaoks, nõuavad selgelt määratletud ja realistlikke kohustusi, mis on kooskõlas Euroopa Komisjoni juba esitatud õigusaktidega, eelkõige äriühingute kestlikkuselast hoolsuskohustust käsitleva algatusega. Komiteel on hea meel, et impordikeeld, mis täiendab olemasolevat ja kavandatavat õigusraamistikku, keskendub tootesarjale.

3.3. Tootesarjale keskendumisel ei võeta siiski arvesse asjaolu, et sunniviisiline töö on sageli süsteemne muster kogu tootja, töötaja või importija organisatsioonis. Komitee rõhutab, et kuigi toodete tuvastamine on oluline lähtepunkt, ei tohiks sunniviisilist tööd käsitleda isoleeritult. Määruse selge eesmärk peab olema hõlmata kõik konkreetse ettevõtja tooted, arvestades, et sunniviisiline töö ei piirdu vaid ühe tootesarjaga ühes rajatises.

⁽²³⁾ COM(2022) 71 final.

⁽²⁴⁾ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. juuni 2019. aasta määrus (EL) 2019/1020 turujärelevalve ja toodete vastavuse kohta ning millega muudetakse direktiivi 2004/42/EÜ ja määruseid (EÜ) nr 765/2008 ja (EL) nr 305/2011 (ELT L 169, 25.6.2019, lk 1).

⁽²⁵⁾ ÜRO äritegevuse ja inimõiguste juhtpõhimõtted.

⁽²⁶⁾ OECD suunistes hargmaiste ettevõtetele.

⁽²⁷⁾ ILO hargmaiste ettevõtete deklaratsioon.

⁽²⁸⁾ ILO käsiraamat tööandjatele ja ettevõtetele sunniviisilise töö vastu võitlemise kohta.

⁽²⁹⁾ ILO konventsiooni P029 ratifitseerimine.

⁽³⁰⁾ ILO C098 – Organiseerumisõiguse ja kollektiivse läbirääkimisõiguse kaitse konventsioon, 1949 (nr 98).

3.4. Komitee märgib, et enne ettepaneku esitamist ei viidud läbi ühtegi mõjuhindangut, kuigi teiste algatuste puhul (nt äriühingute kestlikkusalane hoolsuskohustus) on mõju hinnatud. Kõnealusel määruses keskendutakse imporditud ja eksporditud toodete keelustamisele, nende ringluse peatamisele ja nende kinnipidamisele tollis või sadamates, mille tulemuseks on uued menetlused. Siiski peaks hindamine olema tasakaalustatud ning selles tuleks arvesse võtta sunniviisilise töö vastase võitluse eeliseid ja kulusid.

3.5. Kuna äriühingute kestlikkusalase hoolsuskohustuse direktiivi ettepanek on praegu ettevalmistamisel ja määruse ettepanek sisaldab ka selgeid elemente hoolsuskohustuse täitmiseks tarneahelates, on siiski vaja selgust selle kohta, kuidas need kaks õigusakti praktikas koos toimivad. Seepärast peaks Euroopa Komisjon järgima sidusat lähenemisviisi ja vältima vastuolusid.

3.6. Komitee märgib, et ettepanekul on tõsiseid puudusi süsteemse sunniviisilise töö käsitlemisel. Selle teema tõhusaks käsitlemiseks võiks selge menetlus kõrge sunniviisilise töö riskiga piirkondade ja sektorite hõlmamiseks oluliselt tugevdada kõnealuse määruse mõju, et tegeleda riigi kehtestatud sunniviisilise töö levikuga eelkõige ELi tarneahelates ja sundida ettevõtjaid seda kõrvaldama.

3.7. Komitee juhib tähelepanu sellele, et artiklis 11 kirjeldatud andmebaas on keelu jõustamise keskne vahend. Tarvis on välja töötada selle andmebaasi üksikasjalik struktuur. Komitee rõhutab vajadust selgelt määratletud, täpsete, läbipaistvate ja usaldusväärsete riskinäitajate järele, mis põhinevad toote päritolul ja komponentidel ning muul asjakohasel teabel, kuid ei piirdu nendega. Kõnealust andmebaasi tuleb ajakohastada, lisades ka osaliselt uurimisprotsesside tulemusena saadud teabe.

3.8. Komitee rõhutab, kui oluline on läbipaistvus ning ettevõtete, pädevate asutuste, organiseeritud kodanikuühiskonna ja üldsuse avatud juurdepääs teabele. Seepärast teeb komitee ettepaneku võtta andmebaasi osana kasutusele võrdlusanalüüsi süsteem sarnaselt sellega, mida soovitatakse Euroopa Komisjoni ettepanekus võtta vastu määrus, milles käsitletakse teatavate raadamise ja metsade degradeerumisega seotud kaupade ja toodete liidu turul kättesaadavaks tegemist ja liidust ekspordimist (COM(2021) 706 final). Selle võrdlusanalüüsi keskne element on piirkondade ja sektorite klassifitseerimise süsteem, mis läheb kuni suure ja väikese riskiga tooterühmade, toodete ja ettevõtete väljale. See põhineb ekspertide poolt andmebaasi kogutud teabel, kuid ei piirdu sellega. Lisaks toonitab komitee, kui oluline on võimaldada organiseeritud kodanikuühiskonnal, sealhulgas sotsiaalpartneritel, anda asjakohast teavet. Erilist tähelepanu tuleb pöörata sellele, et võimaldada kolmandate riikide kodanikuühiskonna organisatsioonidel hõlpsasti anda asjakohast teavet sunniviisilise töö kohta. Väga oluline on teha asjakohase teabe kogumisel tihedad koostööd ELi alaliste esinduste ja delegatsioonidega, samuti ÜRO büroodega (sealhulgas ILO büroodega), hiljuti loodud ILO sunniviisilise töö vaatluskeskusega ja selle andmebaasiga ning teiste sunniviisilise töö probleemiga tegelevate kodanikuühiskonna organisatsioonidega (nt Delta 8.7).

3.9. Määruse ettepaneku väga oluline osa on see, et pädevad riiklikud asutused peavad omal algatusel või vastuseks saadud teabele alustama uurimist, kui neil on põhjust kahtlustada, et asjaomased kaubad on valminud sunniviisilise töö tulemusena. Komitee leiab, et pädevatel riiklikel asutustel peaks olema õigus pidada kaubad ELi piiril kinni niipea, kui neil tekib põhjendatud kahtlus vastavalt määruse artikli 2 punktile n. USA tolliasutused kasutavad juba sarnast lähenemisviisi kinnipeetava kauba vabaks laskmise otsuste vormis (*Withhold Release Orders*). Komitee teeb ettepaneku, et ettevõtjatel peaksid olema erinevad kohustused sõltuvalt sellest, kas nad on liigitatud kõrge või väikese riskiga ettevõtjaks.

3.10. Suure riski puhul peab hoolsuskohustuse süsteem, sealhulgas teabe kogumine, riskihindamine ja -vähendamine, olema kohustuslik. Eeskujaks tuleks võtta raadamisvabade toodete määruses sätestatud süsteem, kuid seda tuleb kohandada sunniviisilist tööd käsitlevale ettepanekule. Seepärast on tarvis üksikasjalikku teavet toote, tootja, importija, päritolu ja komponentide kohta ning tootes ja selle komponentides kasutatud ressursside ja mineraalide kohta osana tarneahela kaardistamisest ja avalikustamisest, mis on oluline nõue, et teha kindlaks, millises väärtusahela osas toimub sunniviisiline töö. VKEdel tuleks nende olukorda arvestades rakendada lihtsustatud hoolsusmeetmeid, mis piirduvad asjakohase teabe kogumisega. Lisaks peaksid pädevad riiklikud asutused oma uurimise esialgses etapis keskenduma suure riskiga piirkondade, ettevõtete ja/või sektoritega seotud toodetele. Ärisaladused tuleb kindlasti tagada, kasutades näiteks sobivaid konfidentsiaalsusklausleid.

3.11. Uurimise esialgses etapis peab ettevõtja esitama hoolsuskohustuse täitmise deklaratsiooni, kui toode on seotud suure riskiga piirkondade, ettevõtete ja/või sektoritega. Suunistes üksikasjalikult sätestatavate hoolsuskohustuse nõuete täitmata jätmise (artikkel 23) ja nõutavate hoolsuskohustuse täitmise deklaratsioonide edastamata jätmise tuleb liigitada põhjendatud kahtluseks, mis toob kaasa toote kinnipidamise ja uurimise otsese algatamise. Väikese riskiga piirkondade, ettevõtete ja/või sektoritega seotud toodete puhul on ettevõtjad vabastatud kohustuslikust hoolsuskohustusest ning menetlus tuleb läbi viia vastavalt Euroopa Komisjoni ettepanekule. Siiski rõhutab komitee, et ärisuhete vastutustundetu katkestamise vältimiseks ei tohiks hoolsuskohustust kasutada kaitsena uurimise algatamise vastu.

3.12. Komitee märgib, et nõuetekohane jõustamine saab toimuda ainult siis, kui ELi liikmesriigid eraldavad oma riiklikele pädevatele asutustele piisavalt rahalisi vahendeid ja ressursse. Euroopa Komisjon on juba tunnistanud, et liikmesriikide tolliasutuste alarahastamine takistab oluliselt tõhusat jõustamist. Lisaks peaks liikmesriikide pädevatel asutustel olema piisavalt aega põhjalikuks ja hoolikaks uurimiseks.

3.13. Nagu on märgitud ILO hiljutises väljaandes kaasaegse orjanduse kohta, on sunniviisilise töö ohvrite sotsiaaldemograafiline koosseis mitmekesine. Haavatavad ühiskonnarühmad, nt võõrtöötajad, on suuremas sunniviisilise töö ohus. Seepärast kutsub komitee üles võtma arvesse võõrtöötajate, kodakondsuseta isikute ja laste olukorda. Erilist tähelepanu tuleb pöörata soolisele mõõtmele.

3.14. ILO andmetel kasutatakse lapstööjõuna 160 miljonit last kogu maailmas. Lapstööjõu kasutamise tõhus kaotamine on osa ILO tööalaste aluspõhimõtete ja põhiõiguste deklaratsioonist. ELi kohustus võidelda lapstööjõu kasutamise vastu on kehtestatud tema nulltolerantsi lähenemisviisi lapstööjõu kasutamise suhtes. See põhineb ELi põhiõiguste harta artiklil 32, ELi lapse õiguste strateegial⁽³¹⁾ ning ELi inimõiguste ja demokraatia tegevuskava 2020–2024 punkti 1.4 alapunktil c. Komitee võtab teadmiseks, et Euroopa Komisjon mainib kavandatava määruse artikli 2 punktis a sõnaselgelt laste sunniviisilist tööd. Ent selleks et kiirendada lapstööjõu kasutamise kaotamise protsessi, peaksid kõnealuse määruse kohaldamisalasse kuuluma ILO 1973. aasta konventsioon vanuse alammäära kohta (nr 138), ILO soovitus nr 146, ILO 1999. aasta konventsioon lapsele sobimatu töö kohta (nr 182) ja ILO soovitus nr 190. Lisaks märgib komitee vajadust vastava ELi seadusandliku algatuse järele, et võidelda lapstööjõu kasutamise kõigi muude vormide vastu.

3.15. Komitee märgib, et praeguses ettepanekus ei võeta nõuetekohaselt arvesse nende töötajate vaatenurka, keda kasutatakse sunniviisiliselt ära nii Euroopa Liidus kui ka väljaspool seda. Selleks, et parandada sunniviisiliste töötajate olukorda, tuleks Euroopa õigusaktides kaaluda ohvritele asjakohase hüvitise maksmist. Töötajate esindajad, kohalikud ametiühingud, Rahvusvaheline Ametiühingute Konföderatsioon (ITUC) ja töötajad ise ning ka kodanikuühiskonna organisatsioonid peaksid osalema uurimis- ja otsustusprotsessides, et tagada mõjutatud töötajate seisukohtade ja huvidega arvestamine igas etapis.

3.16. Euroopa Komisjon peaks suurendama jõupingutusi, et luua rahvusvahelised struktuurid sunniviisilise töö probleemi lahendamiseks, ning ühtlustama meetmeid õiguskindluse tagamiseks rahvusvahelisel tasandil. Lisaks sellele on komitee juba korduvalt nõudnud ELi toetust ÜRO siduvale lepingule äritegevuse ja inimõiguste kohta. Samuti tuleks kaaluda võimaliku ILO konventsiooni koostamist inimväärse töö kohta tarneahelates, nagu mainiti ka komitee arvamuses SOC/727⁽³²⁾. Määruse eesmärkide nõuetekohase rakendamise tagamiseks on oluline koostöö ja teabevahetus kolmandate riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega.

3.17. Komitee juhib tähelepanu sellele, et jõulised ja ambitsioonikad õigusaktid on hädavajalikud, et võidelda sunniviisilise töö vastu ELis ja kõigis selle partnerriikides. Seetõttu tuleb praegune ettepanek viia kooskõlla eelkõige USA, Kanada ja teiste arenenud väljakujunenud turgude määratluste ja kriteeriumidega (nt USA uiguuride sunniviisilise töö ennetamise seadus, USA maksuseadustik ja arutusel olev seadus sunniviisilise töö ja lapstööjõu kasutamise vastase võitluse kohta tarneahelates), et vältida vastuolusid ja tegeleda tulemuslikult sunniviisilise töö probleemiga ülemaailmsel tasandil.

⁽³¹⁾ ELi põhiõiguste harta (ELT C 326, 26.10.2012, lk 391), ELi lapse õiguste strateegia.

⁽³²⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Inimväärne töö kogu maailmas“(COM(2022) 66 final) (ELT C 486, 21.12.2022, lk 149).

Sellegipoolest on oluline, et ELis oleks kogu maailmas aset leidvate sunniviisilise töö juhtumite kontrollimiseks tõhus institutsiooniline süsteem, millest ettevõtjad peavad kinni pidama. Ettepaneku eesmärk peaks olema töötada välja ühised rahvusvahelised struktuurid sunniviisilise töö käsitlemiseks, pidades silmas suuremat ühtlustamist, õigusselgust ja -kindlust rahvusvahelisel tasandil, eelkõige selleks, et vältida ELi ettevõtjate sattumist vastuollu välisriikide õigusaktidega.

3.18. Sunniviisilise töö vastast rahvusvahelist koostööd tuleb edendada, sest sunniviisiline töö on ülemaailmne probleem ja ülemaailmsed väärtusahelad on omavahel tihedalt seotud. Komitee rõhutab, et keelu nõuetekohase rakendamise tagamiseks on oluline tihe koostöö ja teabevahetus kolmandate riikide ametiasutuste ja rahvusvaheliste organisatsioonidega, eelkõige ILO ja ÜROga.

3.19. ELi alalistel esindustel ja delegatsioonidel kohapeal peaks olema keskne roll suhtluses sunniviisilise töö ohvrite ja kodanikuühiskonna organisatsioonidega. Samuti peaks neil olema võtmeroll ÜRO ja ILOga tehtavas koostöös riskihindamiste jaoks väärtuslike andmete kogumisel ja edastamisel (nt sunniviisilist tööd käsitlevate riiklike uuringute koostamisel või toetamisel) ning nad peaksid olema koostööpartnerid käimasolevates uurimistes. Nad peaksid olema esmane kontaktpunkt kaebuste esitamiseks.

3.20. Globaliseerumine on tugevdanud ülemaailmselt tegutsevate ettevõtjate positsiooni ja nõrgendanud avaliku sektori asutuste mõjuvõimu, eriti maailma lõunapoolsetes riikides. Komitee juhib tähelepanu sellele, kui oluline on lisada sunniviisilise töö vastane võitlus ELi kaubandus- ja arengukoostööpoliitikasse. Vähem arenenud ja vähim arenenud riikide puhul peaks prioriteet olema aktiivselt toetada kohalikke tööturuasutusi. Komitee rõhutab, et need õigusaktid peaksid kohtlema kõiki riike võrdselt, ning hoiatab vähem arenenud ja vähim arenenud riikide ebaproportsionaalselt ebasoodsasse olukorda seadmise eest.

3.21. Komitee väljendab heameelt ettepaneku kohaldamisala üle, mis hõlmab kõiki ettevõtjaid, olenemata nende suuruselt. Ametiasutuste uurimiste tähelepanu kese peaks siiski sõltuma ettevõtjate suuruselt ja nende majandusressurssidest. Seepärast tuleks esikohale seada ettevõtjad, kelle puhul on suur oht, et kasutatakse sunniviisilist tööd, ning suured ettevõtjad. Komitee juhib tähelepanu sellele, et nende õigusaktide jõustamisel tuleb digiturget nende eripära tõttu erikohelda.

3.22. Komitee soovib seoses kõnealuse seadusandliku akti väljaandmisega kasutada võimalust paluda Euroopa Komisjonil uurida, kas keskkonnavalase ja sotsiaalse kestlikkuse ning äritegevusega seotud inimõiguste valdkonnas oleks mõttekas luua avalik ELi reitinguagentuur, nagu on juba mainitud komitee arvamuse REX/518 punktis 3.11. See agentuur peaks välja töötama hoolsuskohustuse süsteemide Euroopa standardid. Need standardid võiksid oluliselt kaasa aidata võrdsete tingimuste loomisele, mis on eelkõige Euroopa ettevõtete huvides. Lisaks peab agentuur koostama kohustuslikud kvaliteedistandardid ettevõtetele, kes viivad läbi auditeid ja akrediteerimisprotsesse ELis kõnealuste auditorühingute jaoks, ning töötama välja järelevalvesüsteemi nende ettevõtete korrapäraseks kontrollimiseks.

3.23. Komitee nõuab, et liikmesriikides määrataks või loodaks pädevad riiklikud asutused, kes akrediteeriksid keskkonnavalase ja sotsiaalse kestlikkuse ning äritegevusega seotud inimõiguste valdkonnas auditeid tegevaid ettevõtteid. Avalik reitinguagentuur peab abistama pädevaid riiklikke asutusi, pakkudes tehnilist tuge ja koolitust, et rakendada riiklikke süsteeme, millega toetatakse ettevõtteid vastutuse ja hoolsuskohustuse vallas. Komitee märgib, et kõnealuse määruse rakendamist silmas pidades peab sõnastus olema selge ja arusaadav. Sellega tagatakse õiguskindlus ja lihtsad suunised, et ettevõtjate, eelkõige VKEde halduskoormus nende igapäevases töös jääks mõistlikuks. Seepärast peavad pädevad riiklikud asutused pakkuma ettevõtetele, eelkõige VKEdele tehnilist tuge oma hoolsuskohustuse süsteemide väljatöötamisel (kooskõlas ÜRO äritegevuse ja inimõiguste juhtpõhimõtetega, OECD suunistega hargmaistele ettevõtetele ja ILO hargmaiste ettevõtete deklaratsiooniga).

4. Konkreetsed märkused

4.1. Komitee kiidab heaks artikli 2 punktis a esitatud määratluse. See põhineb ILO sunniviisilise töö määratlusel, mis hõlmab „igasugust tööd või teenistust“. Seega tuleks sunniviisilise töö abil veetavad kaubad lisada ettepanekusse nii selleks, et vastata määratlusele, kui ka seetõttu, et transporditeenused on kaupade tarneahela oluline osa.

4.2. Euroopa Komisjonil peab olema artiklis 24 kavandatud sunniviisilise töö tulemusena valminud toodete vastases liidu võrgustikus tugev, aktiivne ja juhtiv roll, et toetada ja koordineerida riikide ametiasutusi määruse jõustamisel. Komitee kutsub komisjoni üles tagama võrgustikule selgelt määratletud struktuuri ja piisavad rahalised vahendid, et see saaks toetada ELi liikmesriike teabe kogumisel ja võrgustiku kasutamisel pideva teabeveo säilitamiseks. Võrgustik peaks koordineerima meetmeid, nagu rahvusvaheliste uurimiste läbiviimine, ja toetama impordikeeldude jõustamist. Lisaks peaks komisjon kaaluma võimalust viia ise läbi uurimisi, nagu ta juba teeb konkurentsivastaste tavade seirel ja uurimisel. Komitee kutsub komisjoni üles kaasama organiseeritud kodanikuühiskonda, eelkõige sotsiaalpartnereid, kõigisse võrgustiku meetmetesse.

4.3. Komitee väljendab heameelt komisjoni ettepaneku üle anda välja suunised, nagu on sätestatud määruse artiklis 23, et toetada ettevõtjaid sunniviisilise töö ohu tuvastamisel, ennetamisel, leevendamisel või kõrvaldamisel nende tegevuses ja väärtusahelates. Lisaks peaksid komisjon või muud avaliku sektori asutused esitama selged soovitusel selle kohta, kuidas töötada välja hoolsuskohustuse süsteemid VKEde jaoks, ja seega eelkõige toetama VKEsid. Komitee kutsub komisjoni üles kaasama organiseeritud kodanikuühiskonda kavandamise protsessi ja avaldama need suunised (artiklid 11 ja 23) selliselt, et need oleksid kergesti ja ühtlasi võimalikult peatselt kättesaadavad, ning tegema seda igal juhul enne määruse jõustumist. See võimaldab pädevatel riiklikel asutustel, tolliasutustel ja ettevõtetel valmistuda õigusakti rakendamiseks ja sellega seonduvateks võimalikeks raskusteks.

4.4. Komitee juhib tähelepanu sellele, et riiklikud pädevad asutused vajavad uurimiste läbiviimiseks ettevõtjate nõusolekut, nagu on sätestatud artikli 5 lõikes 6. See nõrgendab uurimisprotsessi ja tekitab kavandatavas määruses lünga.

4.5. Komitee rõhutab vajadust ühtsete ja kogu ELi hõlmavate miinimumkaristuste järele määruse rikkumise eest. Sellega välditakse olukorda, kus liikmesriigid võistlevad üksteisega madalamate nõuete kehtestamise pärast, ja tagatakse võrdsed tingimused. Lisaks oleks kasulik kehtestada komisjonile korrapärane (nt kaheaastase intervalliga) aruandekohustus määruse kohaldamise kohta eri liikmesriikides.

4.6. Komitee väljendab muret selle pärast, et määruse rakendamise eest vastutavad riiklikud tolliasutused (artikkel 12). See võib muuta rakendamise ebatõhusaks, sest riikide tolliasutused võivad mõnel juhul toimida erinevalt, mis võib põhjustada ELi sisest ebajärjepidevust. Seetõttu tuleks rõhutada nõuetekohast rakendamist eri riikides ja tagada see institutsionaalselt. Riiklikele täitevasutustele on vaja anda selged suunised ja vahendid, et võimaldada neil kavandatud määrust tulemuslikult jälgida ja jõustada. Äriühingutele tuleks pakkuda tehnilist tuge, et aidata neil õigusaktidega toime tulla. Selleks vajab EL ühise riskihindamise kontseptuaalset raamistikku ja selgeid suuniseid, mis väldiksid bürokraatia dubleerimist ja lihtsustaksid võimaluse korral menetlusi.

4.7. Seoses uurimisprotsessi tähtaegadega peaks ettevõtjatele tõendite esitamiseks antav aeg olema esialgses etapis pikem kui 15 päeva. Uurimise teises etapis tuleks neile anda veel 15 päeva. Lisaks tuleks pikendada 30päevast ajavahemikku, mida pakutakse ettevõtjatele määrusega vastuolus olevate toodete tagasinõudmiseks. Samuti on vaja rohkem selgust selle kohta, kuidas toimub praktikas turult kõrvaldamine, sealhulgas võimalik toodete hävitamine.

4.8. Nagu on märgitud komitee arvamuses INT/973 teemal „Äriühingute kestlik üldjuhtimine“, ⁽³³⁾ on ametiühingud ja töötajate esindajad võimalikest üleastumistest teadlikud. Seepärast juhib komitee tähelepanu sellele, kui oluline on kaasata töötajate esindajad ja kohalikud ametiühingud koos ITUCiga hoolsuskohustuse protsesside loomisse (riskide kaardistamine), nende jälgimisse (rakendamine) ja rikkumistest teatamisesse (hoiatusmehhanismid). Komitee kutsub üles nimetama artikli 26 punktis a sõnaselgelt ELi ja kolmandate riikide ametiühinguid ja töötajate esindajaid.

4.9. Komitee juhib tähelepanu asjaolule, et määruse artiklis 27 osutatud delegeeritud õigusaktide ettevalmistamisel tuleks konsulteerida organiseeritud kodanikuühiskonnaga.

Brüssel, 25. jaanuar 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

⁽³³⁾ Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv, mis käsitleb äriühingute kestlikkusalast hoolsuskohustust ja millega muudetakse direktiivi (EL) 2019/1937“(COM(2022) 71 final) (ELT C 443, 22.11.2022, lk 81).

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee aramus teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, millega muudetakse määrusi (EL) 2017/745 ja (EL) 2017/746 teatavaid meditsiiniseadmeid ja *in vitro* diagnostika meditsiiniseadmeid käsitlevate üleminekusätete osas“

(COM(2023) 10 final – 2023/0005 (COD))

(2023/C 140/14)

Konsulterimistaotlus	Euroopa Liidu Nõukogu, 23.1.2023 Euroopa Parlament, 26.1.2023
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 114 ja artikli 168 lõike 4 punkt c
Vastutav sektsioon	ühtse turu, tootmise ja tarbimise sektsioon
Vastuvõtmine täiskogus	24.1.2023
Täiskogu istungjärk nr	575
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	190/0/2

Kuna komitee nõustub ettepaneku sisuga ega soovi teha selle kohta ühtegi märkust, otsustas komitee esitada kõnealust ettepanekut pooldava arvamuse.

Brüssel, 24. jaanuar 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee arvamuse teemal „Ettepanek: Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus, milles käsitletakse Euroopa Raviametile makstavaid tasusid ning millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EL) 2017/745 ja tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 297/95 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 658/2014“

(COM(2022) 721 final – 2022/0417 (COD))

(2023/C 140/15)

Konsulteerimistaotlus	Euroopa Liidu Nõukogu, 22.12.2022 Euroopa Parlament, 15.12.2022
Õiguslik alus	Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 114 ja artikli 168 lõike 4 punktid b ja c
Vastutav sektsioon	ühtse turu, tootmise ja tarbimise sektsioon
Vastuvõtmine täiskogus	24.1.2023
Täiskogu istungjärk nr	575
Hääletuse tulemus (poolt/vastu/erapooletuid)	195/0/1

Kuna komitee nõustub täielikult ettepaneku sisuga ning ei soovi teha ühtegi märkust, otsustas komitee esitada kõnealuse ettepaneku kohta heakskiitva arvamuse.

Brüssel, 24. jaanuar 2023

Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee
president
Christa SCHWENG

ISSN 1977-0898 (elektroniline väljaanne)
ISSN 1725-5171 (paberväljaanne)

Euroopa Liidu
Väljaannete Talitus
L-2985 Luxembourg
LUKSEMBURG

ET